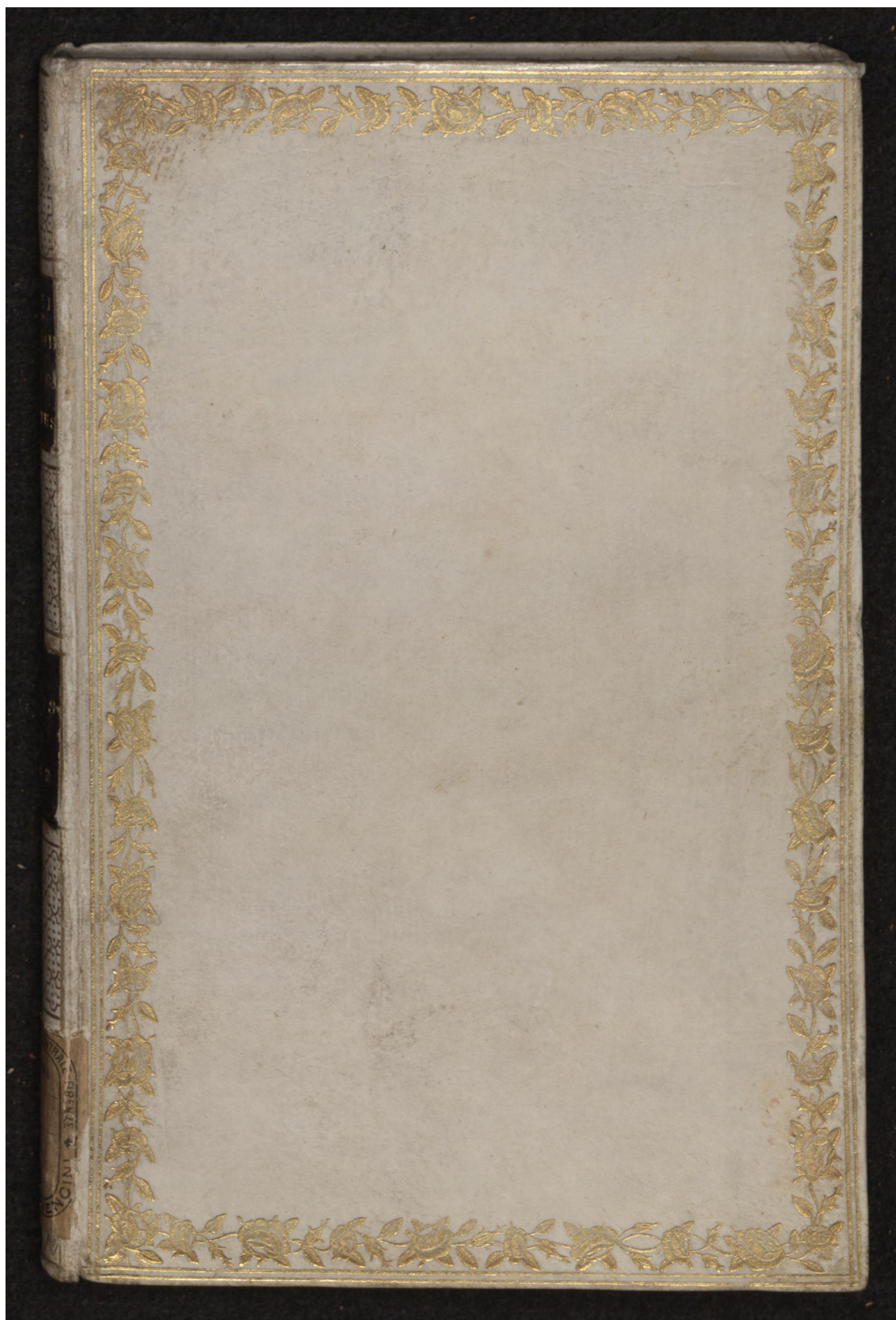
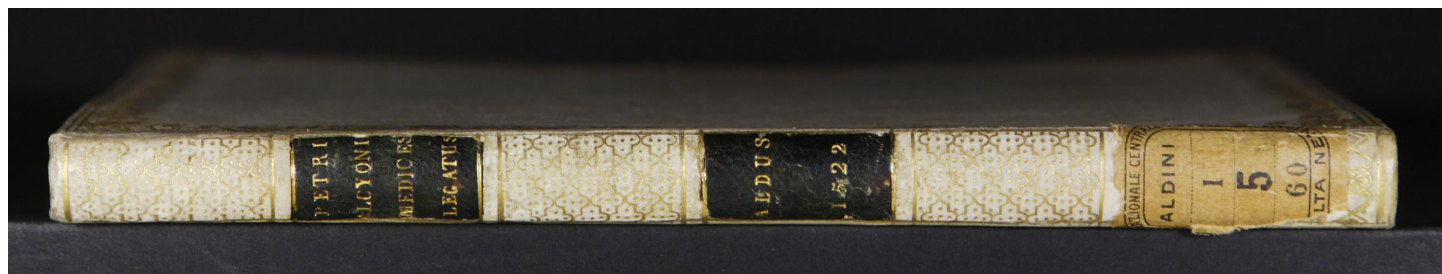
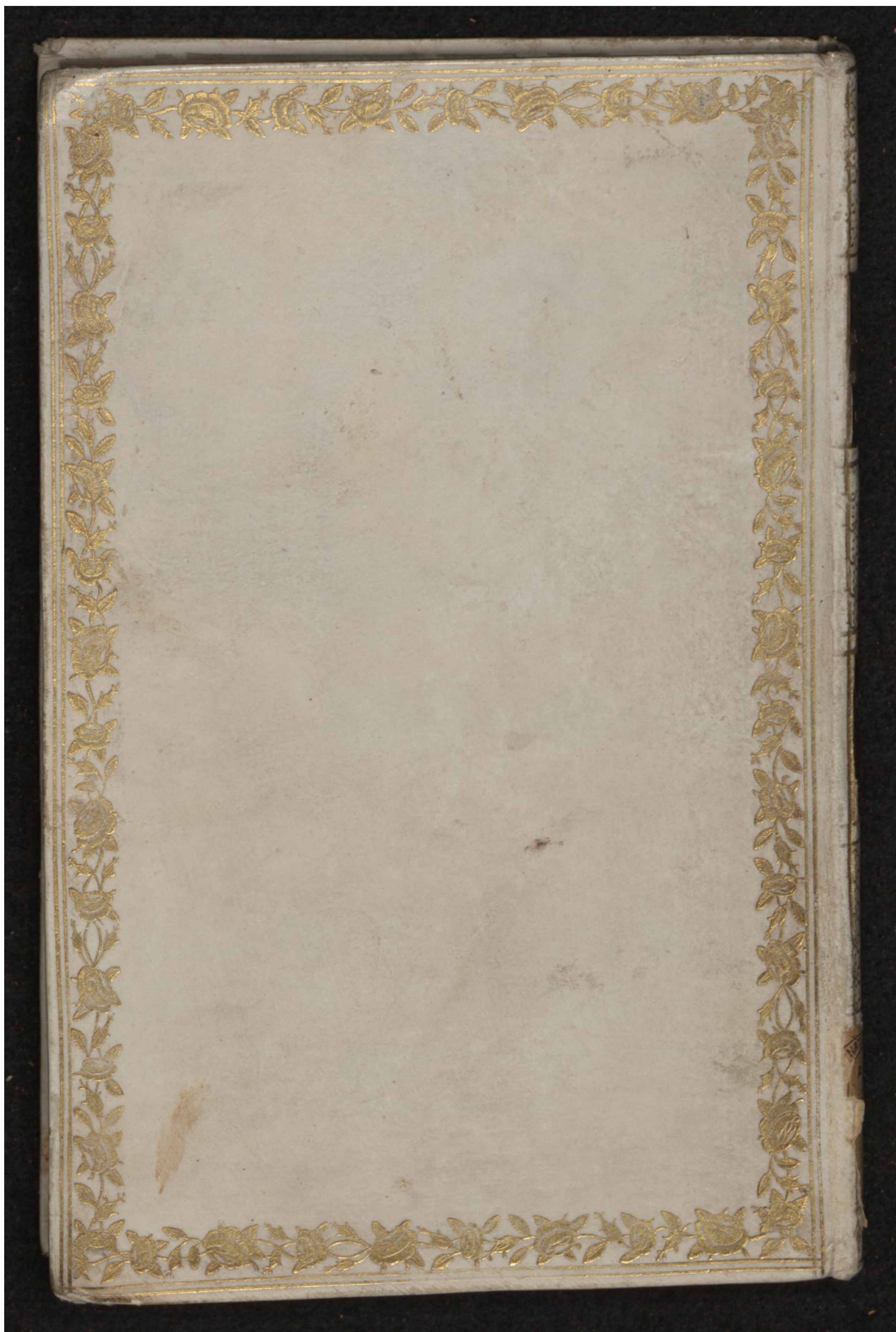

PETRI
MEDICES
LEGATUS
ALDUS
1522
ALDINI
I
5
60

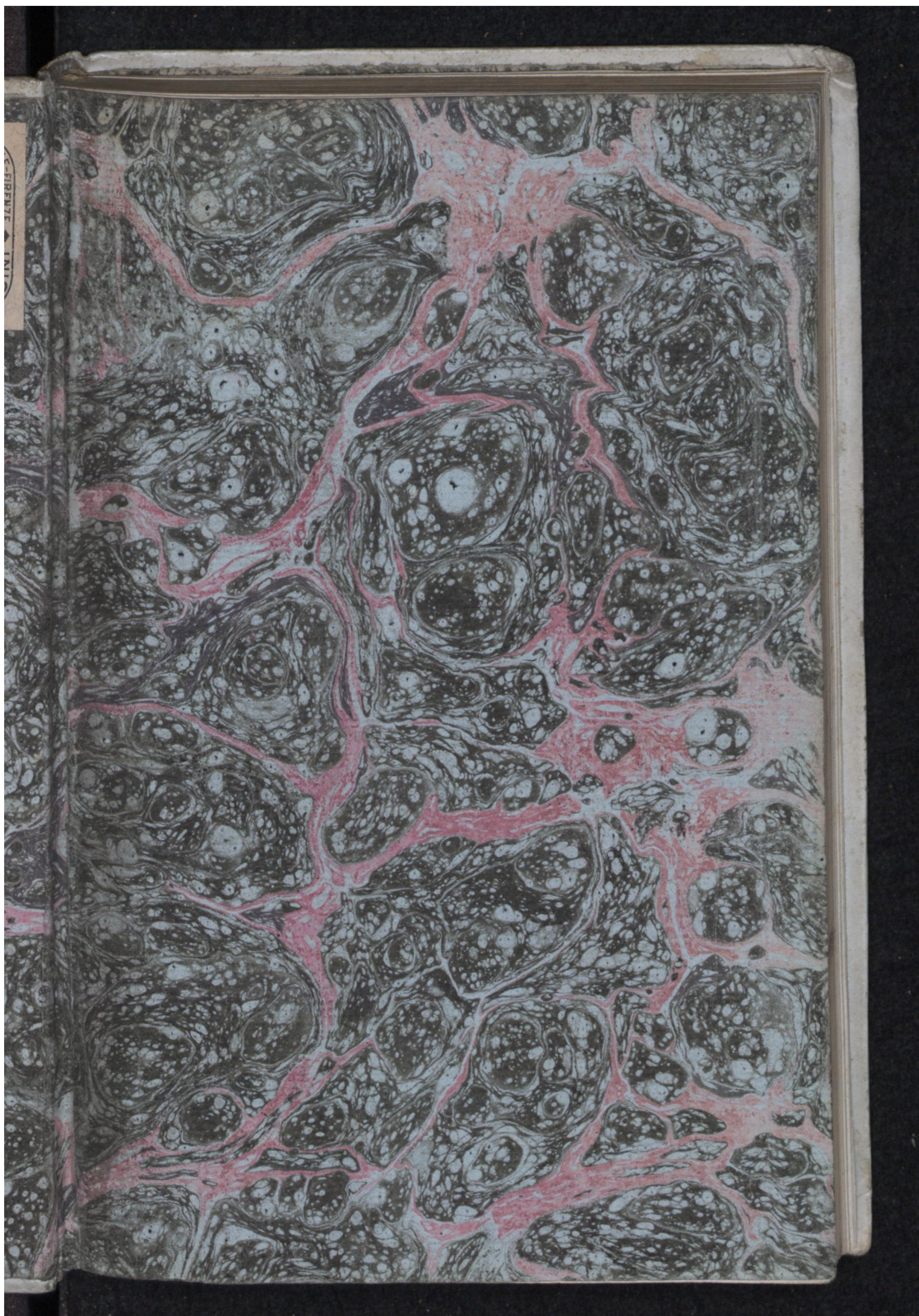

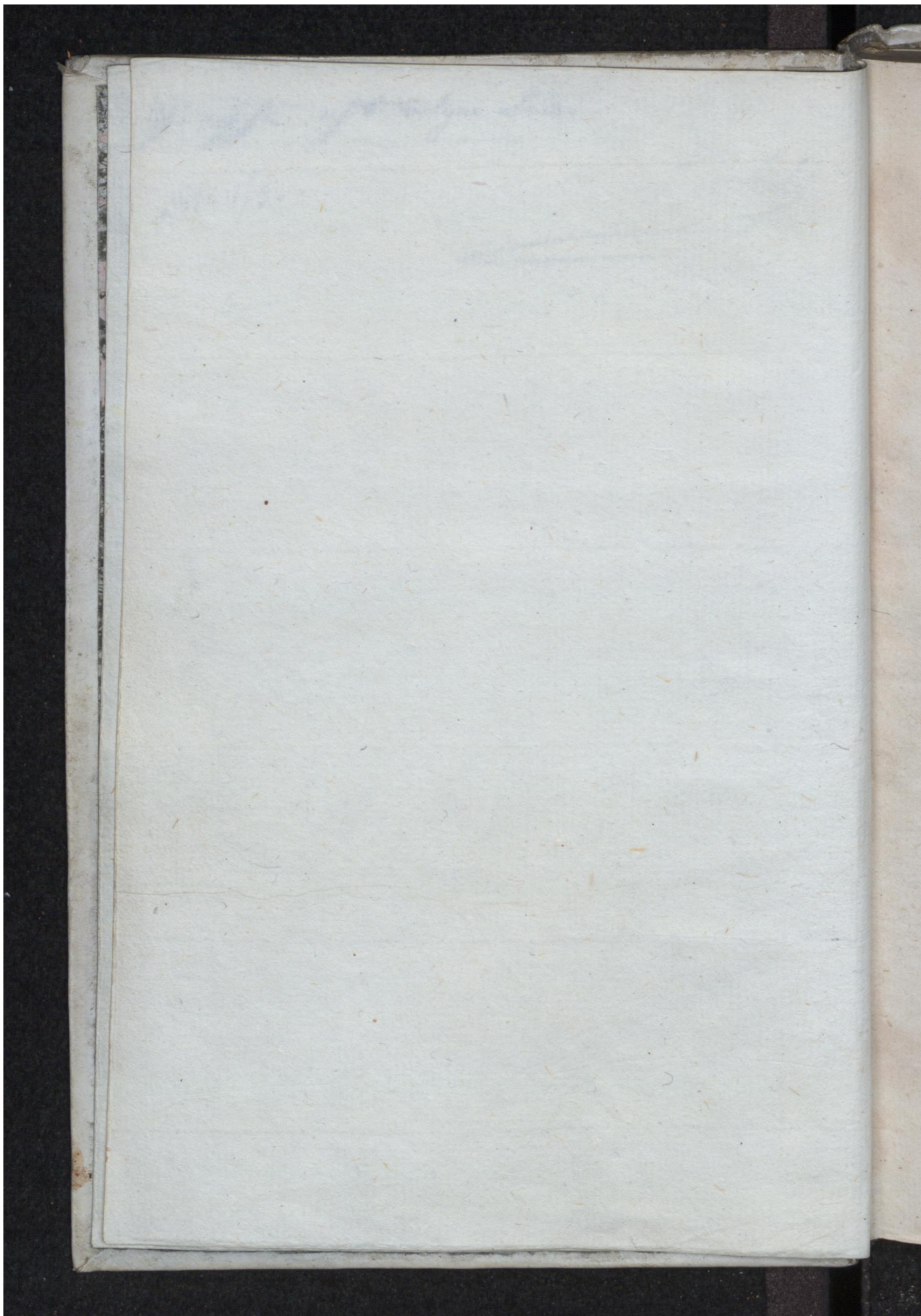

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE
ALDINI
I
5
60
RACCOLTA NENCINI

OTIVM
SINE LITERIS
MORS EST
Seneca
Ex Libris Joannis Nencini
1874

[illegible]

Micheli

PETRI · ALCYONII · MEDI
CES · LEGATVS ·
DE · EXSILIO ·

PETRI·ALCYONII·MEDICES·LEGATVS·DE·EXSILIO·AD·NICOLAVM·SCHONBERGVM·PONTIFICEM·CAMPANVM·

OMMVNICATIO·SERMOnis Nicolaë hominib. liberaliter institutis semper incredibilem uoluptatem peperit, & utilitatem, modo ea de reb. maximis, & grauissimus fieret. harum enim disciplina cum animo nostro consentanea sit, facile potest eundem ipsum ornare, & singulari afficere laetitia. propterea non defuerunt ex ueterib. Graecis, qui posteris etiam tale genus sermonum tradere gloriosum putarint, id'que literarum monimentis, & scriptorum testimonio. è quorum numero primum fuisse Zenonem Eleätam aiunt, inuentorem etiam artis disserendi. quãquam Aristoteles memoriæ prodidit Alexandrum Teium, ut multa alia mirabiliter hominibus ostendisse, ita quoq; primum exstitisse, qui sermonem uerum, & pro tempore assimulatum literis mandarit. Verũtamen decus tam praeclarae inuentionis sua laude caruisset, nisi post multos annos duo lumina ex Socratis schola apparuissent Plato, & Xenophon, qui totam hanc scribendi rationem illustrarent. hic enim in maximarũ rerum scientia summus, atque in omni iudicio elegantissimus multa ornate, ac copiose scripsit, quae ad uitae officia, & mores hominum maxime uidentur pertinere. ille Socratis multiplicem rationem disputandi, rerum'que uarietatem, & ingenij magnitudinẽ immortalitati consecrauit. atque id inter hosce diuini ingenij homines interest, quod alter uoluit seipsum agnosci auctorem omniũ rerum, quas edissereret, alter quamuis ipse magna ex parte auctor esset rerum scriptarum, tamen do

ctoris laudem antiquiorem habuit sua. nam illum ipsum fere semper inducit loquentem, & persona sua suppressa orationem ab eiusdem ipsius auctoritate repetit, & siqd perplexum, ac subobscurũ est, quod explicationis indigeat, id totum ad illius partes refert, aut eorum, qui ingenio, et doctrina praestantes cum homine familiariter uixerint. Aristoteles autem Platonis praeceptoris gloria commotus aureum illud eloquentiae flumen in Dialogis etiam effudit. quem imitatus dicitur Theophrastus. Sed utriusque scribendi ratio a Platonica magnopere differebat, quandoquidẽ hæc aliqua ex parte neruos, & aculeos oratorios habet, et nonnunquam ita numeris contorta fertur, ut fulmina uibrari uideantur, non sententiæ pronunciari, Peripatetica autẽ mollis & soluta est, & liberius fluit, quippe quae tota comparata sit ad docendum, non ad capiendum. Itaq; Basileius ille merito Magnus, fuit enim & doctrinæ, & sanctitatis eximiæ, ad Diodorum scribens in Aristotele, & Theophrasto annotauit, utrunque ad res tractandas statim se conuertere, quod praeclare intellegerent Platonica illa dicendi ornamẽta sibiipsis deesse. ita ut statuere oporteat apud Graecos omnem componendorum Dialogorum laudẽ perfectam penes Xenophontem, & Platonem fuisse, conatum autem, & quandam, ut ita dicam, operis adumbrationem penes Aristotelẽ, et Theophrastum. Sed cum Graeci mox in eas calamitates incidissent, ut nullus honos, nulla praemia, & perexigua laus illorum industriae esset, omnis haec scribendi gloria ad Romanos tralata est, qui illos etiã imperij splendore priuarant. atque duo potissimum floruerunt, M. Varro, & M. Tullius. singularisque Populi Romani felicitas fuit, quod eodem tempore tales ciues habuerit & Reip. tuendae socios, & nominis Romani ornandi æmulos. Ad principatum quoq; D. Augusti huius generis accessit felicitas. habuit enim Princeps ille T. Liuium non modo rerum Pop. Ro. gestarum Historicum facundissimum, sed etiam Dialogorum scriptorem copiosum, elegantem, uarium, & in primis eruditum. Itaque Seneca de Fabiani

Papyrij

Papyrij libris loquens. T. Liuio et praeconiū ornatissimi Hi storici tribuit, et graue testimonium in scribendis Dialogis praestantissimi Philosophi impertijt. Dein principatu alio- rū Caesarū consecuti sunt scriptores qdā non satis digni, q nominentur, propterea quod facultatem dicendi nullo gra uiorum artium instrumento locupletarunt. Cum enim omnia ad arbitrium unius & quidem dominantis essent constituta, facile profectò euenire solebat, ut qui illius gratia frueretur, & reliquorum ciuium studio clarum se esse putaret. Itaque Philosophorum disciplina neglecta, omnem animum, curam, & cogitationem in quadam incon dita uerborum copia effundenda ponebant, cum tamen ea- dem ipsa disciplina necessaria sit ijs, qui in hoc scribendi ge nere uersantur. Quid enim admirabile ab imperito rerū naturae unquā nascetur? Quam copiam suppeditare po- test sola linguae cognitio? Quae item disputatio instituetur de uita, de officijs, de uirtute, de moribus ab homine qui li= beralium artium studio non flagret. Atque hoc quidem ipsum caußae fuisse puto, cur Albinus in Platonicis Prolego menis non dubitarit asserere, ut Tragoediæ, et omnino Poë ticae suam, propriam'que materiam subijci fabulas, sic Dialogi materiam esse res ad Philosophiam pertinentes.

Cum igitur harum rerum explicatio propria sit Dialo- gi, cum'que latini posteriores ad eam parum respicerent, minus perfectam laudem eiusmodi scriptionis mihi conse= cuti uidentur. Nihil autem loquor de genere dicendi, quo usi sunt. certe sic sublatum, & amplum est, ut aliquando infla- tum occurrat, & corruptum, cum oporteat Dialogorum di ctionem esse cultam, puram, suauem, lenem, & pressam si- ne inopia, & ieiunitate. quo etiam modo Epistolam scribi oportere Artemon Peripateticus censebat, cum esset altera pars Dialogi. quanquam Demetrius Phalereus & è rep. Athenis, quam optime digesserat, et ex doctrina nobilis, et clarus statuat Epistolam in inferiore locandam esse ordine, Dialogum in superiore, quandoquidem hic ad hominum ex tempore loquētium mores componitur, illa muneri mittitur

amicis. Sed ad propositam orationẽ redeamus. Equidem, ut aliqua ex parte hoc scriptionis genus uindicarem à confusione tam malorum scriptorum, duos libros confeci de Exsilio, in quib. retuli eum sermonem, quem Ioannes Medices habuit cum Iulio cognatione quidem Patrueli, sed amore germano, & Laurẽtio Petri fratris filio paucis post diebus, quàm Iulius II. Pont. Max. eum legatum illius exercitus dixisset, quem ad recipiendam Bononiam mittebat. Et hoc quidem tempus non longo satis interuallo praecessit reditum illorum omnium in patriam, & diem illum clarissimum, ac mortalib. optatissimum, quo idem Ioannes Pontifex Maximus creatus, fasces humani generis suscepit, et Leo Decimus appellatus est. qui etiam non multo post Iulium Patruelem in collegium summorum Antistitum adsciuit, ut illum haberet, quẽ maiore cum ipsius dignitate rogaret sententiam, & ad quem de bello, de pace, de reb. diuinis, de caeremonijs, de sacris, & de omni religionum interpretatione referret, Laurentium autem Principem Vrbinatem declarauit. quem honorem ille, quoad uixit, illustriorem reddidit liberalitate, magnitudine animi, laudum bellicarum splendore, & summa Patriae, totiús que Etruriae gubernandae potestate. Hàc autem disputationem, ut dicebam, in Ioannis Legati personam, et aliorum Medicum ita contuli, ut penès ipsum Legatum sit principatus, tum quod sapientia, & eloquentia, & literis omnes antecellat, tum etiam, quod multo maiorem auctoritatem habituram esse orationem existimaui, si ab eo prodiret, qui etiam si diu exsulasset, tamen unus summorum Antistitum fuisset, & illius ordinis longe clarissimus. Praeterea eosdem libros appellaui Medicem Legatum priorem, & posteriorem, exemplo Platonis, qui disputationem inter Socratem, et Alcibiaden habitam de natura hominis, & de uoto duobus libris mandauit, eós que Alcibiaden priorem, & posteriorem inscripsit. Explicaui etiam omnem disputationem périnde, ac sermo coràm haberi solet. nam idem ipsé Plato in Theaeteto, & illum secutus Cicero hunc morem narrandi commodiorem esse aiunt, quàm

quàm sermonem à personis ducere, & illas quoque interponere. Tempus autem hoc maxime idoneum mihi uisum est ad ea ipsa tibi mittenda Nicolaë, quandoquidem illis legendis perspicue intelleges nostros Medices semper studuisse, cum aliis multis commodis nos augere, tum maxime Italiae salutem, ac libertatem parere, qua nunc mirifice laetatur Populus Romanus ob uictoriam, quam idem Iulius Medices Italiae, ut uulgo aiunt, Legatus proxime ad Mediolanum est consecutus. Ac huiusce quidem laetitiae decus ad neminem in Vrbe magis pertinere iudico, quàm ad te. nã unus omnium tu illi ipsi Iulio carissimus & iucundissimus es propter singularem fidem, summum ingenium, & excellentem honestarum artium scientiam. qua quidem gratia ad bonorum omnium dignitatem augendam in primis te uti uidemus. Itaque etsi in Misinensi clarissima Germaniae prouincia illustrib. natalib. ortus es, tamen in Italiae luce cognosceris. atque etiam tibi immortaleis agit gratias, quod Turcarum immanem, & foedam crudelitatem non solum à iugulis suorum ciuium, sed etiam à membris, & uisceribus auertisti, dum à Pontifice Maximo ad omnes Transalpinos reges allegatus, inter eos amicitiam, societatem'que constituisti, & ad bellum pro religionis dignitate illis inferendum excitasti. Atque interim frueris ipse te, cum tanta, tam'que praeclara iudicia cotidie fieri de tua admirabili uirtute sentis, & cuiusque ordinis, generis, & fortunae studia tuae laudi, & gratulationi aptari cognoscis. Iulio etiam ipsi mire applaudimus, gratias'que agimus, quod te in tam amplo dignitatis gradu locarit, ut inde laborantib. succurrere, cunctis lucem ingenii, & consilii tui porrigere, et optimi cuiusque uirtutem summa auctoritate amplificare posses. qua in re imitatus est Patruelem suum Leonem Decimum Pontificem Maximum, quem uere optimum, maximum appellare possumus, ut Deũ ipsum, cuius munus apud mortaleis sustinet, & quidem ante optimum, idest beneficentissimum, quàm maximum, quia maius, gratius'que est prodesse omnib. quàm opes magnas habere. De quo nimirum

eo libentius hunc scribendi laborem suscepimus, quo magis intelleximus nostros commentarios in infinita posteritate stare posse, quoniam clarissimas illius ipsius uirtutes complectuntur, consilium'que Aristotelis interim secuti sumus, qui Protogeni suadebat, ut res à Magno Alexandro gestas penicillo potissimum exprimeret propter eximiam illius uirtutem, & immortalem nominis celebritatem.

Sed de nobis satis. aliquãdo enim audiamus IVLIVM ipsum sic in Bybliotheca LEGATVM Patruelem alloquentem. Cum alijs in reb. mi frater probas merito ad te pertinere auitæ gloriæ hæreditatem, tum quod nullum finem facias aliquid græce, aut latine scriptum legendi, id'que maxime post, quàm calor se fregit, & Volcanalia esse coeperunt. LEG. Facio equidem id non minus libenter, quàm necessario, propterea quod intellego hoc potissimum modo communium miseriarũ dolorem acerbum minus mihi esse, præsidium'que aliquod comparari ad motum fortunæ uel ratione gubernandum, uel exemplo aliorum tolerandum. quanquam nunc in Bybliothecam eo consilio me non abdidi, ut è lectione ueterum auctorum leuationem aliquam incommodis nostris rebus inueniremus, ad quas iam planè obduruimus, sed potius, ut suis in locis codices nonnullos disponeremus, qui proxime ad nos allati sunt. IVL. An de ijs sunt, quos amiseramus in direptione domus, cum patria cederemus? & furori improborum ciuium resistere non possemus? talium enim librorum amissionem tu iniquo animo semper tulisti, existimans iacturam aliarum rerum, quam facere solemus, tolerabilem esse, quoniam res multo etiam pretiosiores aliquando consequi possumus, sed in librorum amissione periculum esse, ne illi posthac nusquam reperiantur. tanta est hominum neglegentia, et eiusmodi rerum praeclarissimarum contemptus. Itaque cum in aliquem ex domestica Bybliotheca codicem incidis, æquè gaudere soles, ac is, qui magna iactatus tempestate aliquid postea ex ijs comperiat, quæ in mare proiecerit, aut alio casu amiserit. id, quod nuper te fecisse

uidimus,

uidimus, cum grandē sanè codicem recepisti, quo omnes, qui exstant Aristotelis commentarij continentur, & explanationes ueterum Peripateticorū adscriptæ sunt, ex quo quidem tantam lucem tenebris Peripateticæ disciplinæ, quæ apud latinos est, proditurum confido, ut Aristotelem græcum non posthac simus desideraturi. audio enim Alcyoniū nostrum superioribus dieb. eundem ipsum codicem accurate euoluisse, ut latinum faceret quicquid Theodorus Gaza ex opere de animalibus non conuersum reliquisset, atque etiam, ut suppleret ea, quæ Argyropylus ex libris auscultatorijs interpretaturus fuisset, nisi alius casus, aut occupatio consilium eius praeuertisset. LEG. De domestica quidem bybliotheca isti sunt libri, atque non tantum studij posuissem in illis digerendis, & propemodum singulis paginis recognoscendis, nisi certò scirem sanctissimos illos patris Laurētij manes incredibili quadam affici lætitia, cum intellegunt harum quoq; rerum studium nobis hæreditarium, atq; hos pretiosissimos thesauros non omnino esse dissipatos. Clarissimus enim ille uir hosce codices non aliter appellabat, quàm thesauros, non quod thesauros in illis comparandis profudisset, quanquam id uerum fortasse fuit, sed quod eos tum in Græcia, tum in Asia defossos quasi thesauros aliquos eruendos, ac Florentiam deferēdos curasset. Laudo etiam propositum Alcyonij. sed ætas eius, uix enim pubescit, facit ut nunc ab illo non exspectem ea, quæ tum à Theodoro, tum ab Argyropylo maiores nostri acceperunt. ambo enim senes fuerunt & quidē græci summo ingenio, et singulari græcarum literarū cognitione praediti, id, quod multis Græcis hodie non contingere solet, & latinarum literarum tanta peritia, quanta suis temporibus latinorum nemo, ac propterea suspicari possumus illos græca Aristotelis scripta mire intellexisse, eadem'que ipsa eleganter exprimere latine potuisse. atque eo libentius haec de utroque prædico, quod scio me testimonium dare indicij, non beneuolentiæ. etiam si Argyropylus diu cum proauo Cosmo, & auo Petro uixerit, Laurentium'que parētem de

ctrina omnium rerum instituerit, quæ essent homine erudito dignæ, atque eo, qui in rep. uellet excellere. Theodorus autem ex Lucania in Etruriam ad nos transisset, nisi tam celeriter natura per mortem suum quasi depositum repetiisset, atque sine controuersia honoratior apud patrẽ erat futurus, quàm Panætius apud Scipionem, quandoquidem græcarum literarum laudẽ latinarum gloria cumularat, quod Panætius assequi nõ potuit. Sed de Alcyonij interpretatione tum iudicabimus, cum uoluerit sua iudicari, hoc est cum quæ in manibus habet opera emiserit. quãquam proximis dieb. legens prima capita libri eiusdem Philosophi de ortu, & obitu latine reddita, animaduerti in Alcyonio maius urbanæ illius eloquentiæ studium, quàm in utroque horum Graecorum fuerit, & non mediocrem felicitatem latine repræsentandi integram auctoris sententiam, quam de se interpretem praestare difficile iudico quotiescunq; Aristoteles ueterum Philosophorum scita conuellit, & rudem uetustatem coarguit. usq; adeo tum breuis, pressus, sibi instans, difficilis, & obscurus est. Si igitur Alcyonius extrema cum primis contexuerit, non dubito, quin Italia exhilarabitur ob talem interpretandi laudem, quæ post multa secula beneficio hominis Romani in hac Vrbe primum reuiuiscet. Tu autem Iuli fecisti grata ista tua interpellatione, ut crederem te nunc penitus cognoscere, quàm graue uulnus nobis fratrib. uniuersae'que familiæ nostræ, sit à fortuna inflictum, cum domo, & patrijs, auitis'que bonis spoliati, in exsilium acti sumus. nam per ætatem nullam sanæ ciuitatis nostræ partem gustare potuisti, quoniam post parentis obitum ciues qdam in Petrum fratrem personam principis ciuis ingenio & consilio sustinentem ea moliri coeperunt, quib. hominis auctoritas in administranda patria labefactaretur, & dignitas omnium nostrum imminueretur. Nec illos ab hoc consilio auertit memoria immortalium beneficiorum, quib. à maiorib. nostris omni tempore ornati sunt, nec patriæ splendor, quem prudens, & moderata nostrorum gubernatio auxerat. Hæc tamen Iuli ferenda cen

ſeo, non uindicanda. ſiquidem Chriſtianorum hominum of
fenſiones aut uoluntaria obliuione terendæ ſunt, aut animi
lenitate deponendæ. IVL. Horum quidem tempo-
rum triſtitiam condis hilaritate, & facilitate tua mi optime
ac dulciſſime frater. atque hac etiam in re agnoſco incredi
bilem animi tui moderationem, & conſtantiam. ex quibus
plane uirtutibus nos propinqui, & neceſſitudine coniuncti
aliquando iucundos fructus percipiemus, patria autem, &
Reſp. chriſtiana iucundos, & ſalutares. LEG. De hoc
fors uiderit, aut qui eiuſmodi res curat Deus. Oblector
autem mirum in modum fraterna iſta tua uoluntate ple-
na humanitatis, plena pietatis, plena fidei. Nec ſane odio-
ſum cuiquam eſſe putauerim teſtificari me ſemper operam
dediſſe ante, quàm Innocentius octauus Pont. Max. me in
ſummorum antiſtitum ordinem cooptaret, ut dignus uide-
rer tanti Pontificis iudicio & honore, quo ille ſua nomi-
natione me decoraturus erat. Quod ſi mox tanto honore
præditus religionis laudem ſtudioſius ſpectaui, quàm com-
plures alij noſtri ordinis ſacerdotes, ſi afflictam optimi cu-
iuſq; fortunam ſubleuaui, ſi literatis praeſidio fui, certe ni-
hil aliud uideor mihi feciſſe niſi id, quod ex officio à me fie
ri oportebat. Præterea uulgi plauſus ſemper contempſi, mul
tis etiam reip. noſtræ honoribus non tam uti uolui, quàm
dignus uideri. nec unquam laboraui, ut domus noſtra pari
cidarum plena eſſet, aut ianua & ueſtibulum maxima coti
die frequentia aulicorum, ac ſummorum hominum ſplen-
dore celebraretur, aut longa Præſulum pompa ad Pon-
tificias ædes deduceremur, aut pluribus Baſilicæ ſpatijs ho
neſtaremur. Sacerdotes enim, qui tali honorum genere du
cuntur, uiam ſibi muniunt ad tyrannidem occupandam, nõ
ad Chriſtum imitandum, & ad ueram religionis laudem
aſſequendam, quæ utinam propoſita eſſet ijs, qui ſacris coti-
die initiantur, tanta certe malorum ſacerdotum copia non
urgeremur, nec tam pauci principes eſſent, qui religionis
patrocinium ſuſcipere uellent. imò non deſunt è Chri-
ſtianis Regib. qui exiſtiment ſe cogere poſſe Pontificem no-

ſtrum, & honore maximum, & auctoritate clariſſimum, ut conuentui interſit, quem tamen illi indixerint. Minantur etiam ſe ipſos, ſi id facere recuſarit, illum redacturos in ordinem. Ambitioſus autem quorundam ſacerdotum animus iſtas in nos inuexit calamitates. atque illis quidem non uidemur leuari poſſe, niſi armis, quibus nullum calamitatis genus pernicioſius eſt. Itaque doleo mirum in modum noſtrã etiam operam ad id exigi. Pontifex enim ſuperiorib. dieb. ut probe noſti, frequenti ſummorum Antiſtitum collegio me ſibi legauit, & copijs præfecit, quæ in Gallos hoſtes profecturæ ſunt. Nec uero deſperanda eſt uictoria, quandoquidem arma ſuſcepta ſunt pro cauſa iuſta, pro aſſerenda Pontificis auctoritate, pro collegij noſtri dignitate, & pro Vrbibus recipiendis, quæ à Pontifice, & à nobis defecerunt. Sed tamen in talium rerum adminiſtratione, multa incidere poſſunt, quæ uictoriam minus lætam reddent. ſtrages legionum tum noſtrarum, tum Regum ſociorum, cædes ciuium, direptiones urbium, impetus in priuatorum pecunias, tabulæ nouæ, proſcriptiones, turpiſſimorum honores. Nec eiuſmodi calamitates per tranſalpinas, aut tranſmarinas peruadent prouincias, quibus arma inferre forſitan oporteret, uel propter morum peruerſitatem, uel propter Religionis diſiunctionem, ſed per Italiam, ubi humanitas, modeſtio, uirtus, & Religio orta, & in omnes terras putatur diſtributa. Auget dolorem meum memoria ſuperioris belli, quod Cæſar Borgia Regulus Valentiæ in Piceno, et Aemylia geſſit, quæ nunc noſtra prouincia eſt. in illa enim ea ſcelera, & flagitia à noſtris militibus patrata ſunt, quæ ne Scythæ quidem, aut Turcæ, aut Poeni in Italia commiſiſſent. illata fames & uaſtitas nobiliſſimae Italiae parti, agri ferro, igni'que uaſtati, diſturbatae, exciſae'que urbes, abrepti è complexibus matrum infantes, & parietib. illiſi, ciues uniuerſi, aut Sullano more interfecti, aut aliò migrare coacti, & quod miſerrimum, meo quidem iudicio, nobis Italis fuit, multorum Principum neces, qui antiquiſſima ſtirpe orti erant, quique Italici generis homines omni officio-

rum genere complectebantur, siue illi ingenij, et literarum gloria florerent, siue bellica laude insignes essent. Quid memorem in alia Italiae parte grauissimos, & calamitosissimos casus Populorum ferè omnium Regni Neäpolitani? post, quàm Foedericus Arago Regno cessit Gallis, & Hispanis, quorum etiam Rex illi arcta cognatione iunctus erat, auxiliáque pollicebatur aduersus Gallos communeis, ut dicebat, hostes. Inuitus quidem huius Regis mentionem feci, sed institutus de nostrorum Italorum calamitate sermo memoriam de tanto Rege refricauit. Fuit ille iustis de caussis familiae nostrae amicissimus, nec solum ante, cum Princeps Tarentinus esset, sed etiam mox quandiu regno Neäpolitano potitus est. ita nunquam me meae fortunae suppoenituit, ut nouem fermè ab hinc annos, cum eum Mediolani uidi. quanto meo cum dolore non dico. Excesserat Neäpoli anno superiore Rex ille & humanissimus, & sapientissimus, summáque uirtute praeditus, ne regnum illud, quod conseruarat, sua pertinacia aliquando euerteret, ad Ludouicum'que Galliae Regem accesserat, sperans illum passurum, ut imperatis certis rebus regnum etiam obtineret suum, cum praesertim non minus gloriosum ei esset constitutum ab eodem ipso Regem, quàm constrictum uideri.

Mediolanum autem uenerat officij caussa secutus Ludouicum Regem, qui in Italiam trãsierat arma extimescens Caesaris Borgiae, qui imperij fines in Galliam usque Togatam protulerat. Meae quidẽ fortunae tum, ut dicebam, me maxime suppoenitebat, quod intellegebam nullam opem afflictis illius rebus nos amplius ferre posse, quemadmodum Parens noster Ferdinando Regi illius patri fecerat, cum principum, et Primorum coniuratione omni propemodum regno spoliatus esset. O spectaculum illud non modo hominibus, sed parietibus etiam ipsis, & feris luctuosum. cedere è Regno Italico Regem Italum, atq; adéo conseruatorem illius, manere exteras genteis, quae popularentur agros, uexarent Vrbeis non ad spem constituendi, stabiliendique imperij, quod tenere non poterant, sed ad prae

ſentem paſtum mendicitatis ſuae. IVL. Sed dic quæſo mi frater, qua conſtantia Foedericus purpuram, & ſceptrum, & inſignia regia depoſuerat, & quo animo Regno carebat ſuo, & quàm fortiter exſilium tolerabat. Ludouicus enim Rex illum ſupplicem, ad pedesque ſtratum erexit, non tamen illum regnare uoluit. Et hac quidem in re imitatus non eſt ueteres illos Romanos cum aliјs uirtutibus inſignes, & claros, tum liberalitate, clementia, et magnitudine animi praeſtantiſſimos. Etenim hi cum Antiochum Regem illum magnum ductu, & auſpiciјs partim M. Attiliј Glabrionis, partim L. Scipionis Europa, & Aſia expuliſſent, intra Taurum tamen Montem regnare iuſſerunt, & omnem Aſiam præter Lydiam, & Cariam, qua illum multarunt, Attalo, ut is regnaret in ea, condonarunt. Tigranem etiam Armeniorum Regem Cn. Pompeius cum ad pedes ſe proieciſſet, ſubleuauit, & cum inſigne regium, quod ille de ſuo capite abiecerat, repoſuiſſet, imperatis certis rebus regnare iuſſit. Ptolemæum etiam Auletem Alexandréa pulſum in Aegyptum reduxerunt, & propemodum regio in ſolio collocarunt, cum Romam profugiſſet, & diſſimulata perſona pictoris Alexandrini hoſpitio uteretur. Et, ne ſemper exemplis uti uidear domeſticis, non'ne Traianus Hiſpani generis homo, Princeps tamen Romanus Decebalum Dacorũ Regem, quẽ acie uicerat ad pedes iacentem extulit? & ſuo regno conceſſo priſtinã hominis dignitatem amplificauit? Verũ noſter Foedericus exſul, et extoris à patrio ſolo, et à Dis Penatibus fortaſſis animo magis perculſo & abiecto erat, quàm quis iſtorũ, quoniã recordabatur ſe filium Regis potentiſſimi natum, & illius quidem familiae, quae trecentos circiter annos perpetuo ſtemmate Reges profudiſſet, nec aliquem ferè eorum mortuum niſi Regem, & in Regno ſuo. LEG. Temporibus quidem ſeruiens Foedericus alacriter turbulentiſſimam illam tempeſtatem ſubiјt, ornamentáque Regia depoſuit, ad quæ planè natus erat. Fortunae quoque acerbitatem, & temporum iniuriam ita ferebat, ut magnanimum decebat Regem. eſt

enim magnanimi, cum alios omnes casus existimare inferiores esse sui animi altitudine, & praestantia, tum uel in primis exsilium, quandoquidem, ut ex Cicerone didicimus, id non turpitudinis est nomen, sed calamitatis. Verum in calamitates multas domi desidentes, atque in patria otiosi prolabi possumus, quae omnis generis mala contineant. Enimuero Iuli, quanquam nihil tam miserum est, quod in nostram fortunam cadere non uideatur, tamen in his maximis nostris incommodis, & erumnis ea consolatione sustentor, quod nulla nostra culpa ita afflicti sumus. Equidem intimis sensibus angor, ut ante dicebam, cum mihi in mentem uenit domestici splendoris, paternae amplitudinis, & ipsius patriae, quae mihi omni tempore carissima fuit, (homines enim sumus, & animo uigemus, qui in eiusmodi perturbationes facile distrahitur, ut modo gaudeat, modo doleat pro ratione rerum, quæ obijciuntur siue iucundae, siue tristes sint) sed ita non angor, ut existimem in orbitate eiusmodi rerum, & præsertim patriae, omnem uitæ nostrae spem extinctam esse. quin confido in hac temporum uarietate, & fortunae uicissitudine tandem aliquando facultatem nobis datu iri ad pristinum dignitatis nostrae portum tenēdum, quandò impuritate profligatissimorū hominū ita commissum sit, ut ex illo sine gubernaculis egrederemur, et tempestati nos traderemus. Sed interim reuocandum nobis animum esse censeo ad rationem fortiter, sapienter'que ferendi haec omnia incommoda. IVL. Reuocaui iam pridem animum, ad istam, quam praedicas mi frater rationem ferendi aequissimo animo hæc omnia incommoda, id'que tum mea sponte, tum à te aliàs fraterne, et sapienter admonitus, eoque magis, quod cogitabam me puerum patria excessisse, ac propterea domesticum splendorem penitus non perspexisse, nec spectatorem unquam fuisse amplitudinis Laurentij patrui, aut parentis Iuliani, quippe qui ad summam uirtutis gloriam florescens multo ante inimicorum fraude nobis ereptus est. Veruntamen patriae amorem, & caritatem penè cum lacte nutricis suxisse mu-

hi uideor, ita ut animum induxerim aliam cęlebritatem praeter, quàm patrię odisse, alios, si liceret, homines fugere, aliam lucem uix aspicere. Quamobrem à te peto, uel potius precibus omnibus oro, & obtestor, ut mihi in antiquissimae, & sanctissimae parentis patriae desiderio, ac dolore ferendo non medicinam perpetuam afferas, qui enim hoc fieri potest? sed exiguam doloris obliuionem. Oratio enim tua & grauitatis plena est, & afficit & mouet in primis'que, me & probos omnes, qui eam non fuco illitam, & delinimentis conditam norunt, qualem fundere solet magna istorum sacerdotum pars, sed ueritatis plenam perspiciunt, nihil fingentem, nihil dissimulantem, nihil etiã obtegentem. LEG. Nullis sane precibus mecum agito Iuli, sed nutu tantummodo. nihil enim optatius mihi esse potest, quàm ut me auctore statutum habeas, saeuientis fortunae impetum hac maxime in re, te facile reprimere posse. atque etiam ut existimes istam uitae conditionem, quam exsilium affert, non perinde iniquam, & calamitosam esse, ut uulgus opinatur. Sed interim, si placet, considamus in sedeculis istis, quae sub imagine orbis terae sunt, Laurentius'que noster astabit & molestos arcebit interpellatores, enitemur'que nos uicissim, ut sentiat se operam nauasse, quod nobis haec commentantibus superuenerit. nostra enim consolatione ipse etiam indiget, quoniã pari fortuna abiectus uiuit, et afflictiore omnino conditiõe est, quàm alteruter nostrum, cum puer admodum patria, & simul patrię honoribus carere coeperit. LAVRENTIVS Eqdẽ si rescissem ante uos in Bybliothecam inclusos quauis alia de re disserere, nedum de exsilio toleranter perpetiendo, libenter accurrissem, ut uos audirem. usque eò omnia, quę à uobis proficiscuntur, grata mihi sunt, & iucunda. Praeterea ecquis exsul non studiose audiat exsilij caussam agi ab eo homine? qui etsi exsul est, exsilij tamen acerbitatem, & molestiam non admodum moleste ferat, propter summam animi eius moderationem, admirabilem sapientiam, eximiam uirtutem, & incredibilem constantiam.

LEG. Nullam unquam Laurenti ſum laudem aucupatus de exſilio, quod facile, moderateq; tolerauerim, quandoquidem honos, quem Romae, & in rep. noſtra gero, mihi omnem aditum praecludit ad patriae uoluptates, illiusq; honores. quamobrem etſi in patria eſſem, tamen quaſi exſul in patria degerem. Verum id agamus, cuius gratia conſedimus. Tres, ut uideo, cauſæ afferuntur ab iſtis, qui uulgo ſapientes habentur, cur exſilium in maximis malis ducendum ſit. Primum, quod extra patrium ſolum exſul uiuat. Dein quod honoribus patriæ uti non queat. Poſtremo, quod neceſſarijs careat. Sed nos diligentiſſime conſideremus quanti momenti quæq; ſit, et diſpiciamus quàm iuſtæ, & quàm dignæ talium hominum ſapientum auctoritate, & prudentia cauſæ iſtæ haberi poſſint, ne id ſuſpicemur mala nobis inurere, quod uitam fortaſſe ad certam rationis normam dirigat, fortunæq; leuitatis, & inconſtantiæ nos admoneat. Laudant quidem iſti patrium ſolum, aiuntq; illud ipſum eſſe debere optimo cuique tum carum, tum uero dulce, & iucundum. At multa certe ſunt extra patriam & auguſta, & ſancta, quæ maiorem uoluptatem homini ſapientia ornato afferre poſſint, quàm natale ſolum. Iam uero quæ uoluptas capitur è rebus mutis, & inanimis, quibus alia magis, quàm alia patria conſtat? è rebus inquam mutis, et inanimis, ut ſunt magnifice exſtructæ ædes, marmorea pauimenta, laqueata tecta. nulla ſanè ex id genus rebus capitur uoluptas, niſi ea, quam ſtulti quidam ſecuntur uulgarem totam, plebeiam totam. Sed poſitum ſit, patriam caritate ſui nos deuincire, & ad amorem allicere, ut omnino alliciat, Quid nobis propterea fiet? quandoquidem alias urbes non ſolum amamus, ſed etiam amplitudinem illarum, ſplendorem, & multiplicem apparatum admiramur. At perraro iſtiuſmodi amoris, et ſimul admirationis faces patria ad nos admouet. Quid? non'ne, etiam ſi exſules ſimus, aliquando ita defixi ſumus in alterius urbis opibus admirandis, ludis ſpectandis, amicitijs colendis, ut patriæ obliuiſcamur, in primisq; ſi illa ingrata

sit. Africanus uoluntarium exsilium non solum sibi ipsi, sed funeri etiam suo indixit. ❡ Antonius M. Tullij in consulatu collega in Cephalenia exsul magnam insulæ partem magnificis operibus exornauit, nec Romanus haberi amplius uolebat, quamuis urbem magno periculo liberasset oppresso Catilina. habebat præterea semper in ore. exsulat libenter Antonius, quia nulla sua culpa patria caret, sed quod exsules & hostes patriæ ingratæ afflixit. Ante hunc P. Rutilius Rufus philosophus, ut suis temporibus præstantissimus, idemq; innocentiæ, & integritatis exemplum in iudicium uocatus caussam suam non magna contentione agi uoluit, patriæ orbitatem illius delitijs præponens. atque cum è necessarijs quidam eius consolandi caussa dixisset, ades animo Rutili iam iam seditio inter ciues exorietur, omnesq; exsules domum reuertentur, Ecquando, inquit, tibi iniurius fui? ut mihi peiorem reditum, quàm exitum optares. malo patriam in exsilio meo erubescere, quàm reditum mœrere. Itaq; Rutilius uita, moribus, uerbis etiã specimen omnium uirtutum se esse ostendit, cum summa uoluntate patria cessisset, & egregia animi alacritate abesset. Calistratus Athenis exturbatus amicissimum hominem despectui habuit, qui illi renũtiarat propédiem fore, ut Athenienses cogerentur exsules omnes reducere. iudicauit enim illud exsilium non esse, cuius alios magis, quàm damnatum puderet. Talis etiã fuit Q. Metellus, de quo Cicero. Quintus, inquit Metellus patruus matris meæ de ciuitate maluit, quàm de sententia dimoueri, quod existimaret alienum cælum nihil minus sibi profuturum, quàm patrium. Nec præterierim in horum enumeratione Sosippum Syracusanum Hieronis regis generum, qui legatus ab Hieronymo nepote ad Ptolemæum regem Alexandréam missus uoluntarium sibi consciuit exsilium. atq; illum ipsum neq; Heracleæ uxoris amor, consilium mutare coëgit, neque filiarum desiderium, neq; propinquorum, et amicorum beneuolentia, neq; Siciliæ, aut patriæ amœnitas omnium fermè urbium ea ætate pulcerrimæ. Cosmus etiam Proauus no-

ster

ſter Venetijs exſul ita leuiter ingratæ patriæ deſiderium ferebat:ut eo exſilio penè delectari uideretur.tanta uirtutis illius diuini hominis apud Venetos erat admiratio, tanta ſapientiæ exiſtimatio,tanta cum omnibus ciuibus coniunctio. Quinetiam patriæ propemodum oblitus uidebatur quandoquidem certò ſciebat, ſe magis patriæ ornamento eſſe, quàm patriam ſibi,nec diutius eã uelle,aut poſſe ſe carere.Fuit annum Venetijs,nec quiſquã toto eo tempore de homine audiuit ſe inuitum exſulare, quanquam uidebat neminem ſua memoria ciuem ex tam amplo patriæ ſuæ ſtatu,in tam bona cauſſa,tantis facultatibus ingenij,conſilij, gratiæ,tantis præſidijs bonorum omnium concidiſſe.Obliuiſcebatur ille,qui fuiſſet,non ſentiebat,qui erat,non intellegebat,quo carebat honore,qua gloria,quo ſplendore, quibus fortunis,qua auctoritate.Nihil pectus conſtantiſſimi et ſapiẽtiſſimi illius ſenis effodit memoria ornamentorum eorum, quæ domeſtica propinquis,hæreditaria duobus filijs relinquere cogitabat.At quibus filijs? prudentiſſimis, ſuauiſſimis,& cariſſimis. Horum etiam alterum non multo poſt, quàm ab exſilio reuocatus eſt, mortuum, uidit. Di boni quàm excelſo animo, quanta conſtantia, quanta firmitate ſummi illius luctus acerbitatem tulit. Ad eum mœſtum,ut ſuſpicabantur,cum primores ciuitatis conueniſſent conſolandi gratia,hominem offenderunt,qui iam conſilio,& prudentia præripuerat alleuationem doloris eius, quam illi dare cogitabant, aut diuturnitas ſolet afferre. Multas quoque conſolationes in mœrore ſuo minuendo uſurpabat,quæ memoriæ,& literis proditæ erant à grauiſſimis auctoribus Græcis,& Latinis. Ita ampliſſimi illi uiri magis cõſolationem ab eo nacti ſunt ad graueis ſuos caſus, quàm eidem ipſi attulerint. è quorum numero Byzantium Argyropylũ fuiſſe audio Philoſophorum ſuæ memoriæ facile Principem,qui etiam ipſe acceſſerat, ut officio fungeretur beneuolentiſſimi , atque amantiſſimi hominis. nam is cum paulo poſt audiſſet Romæ filium ſuum interfectum eſſe,non admodum fracti , aut mœſti animi ſigna

dabat. atque cum Petrus auus noster miraretur hominem tam moderate ferre carissimi filij interitum, & dolori fortiter ac fortunæ resistere, respondit homo ingenuus, nec assentator, quamuis Græcus, ad leniēdum, & sanandum animum suum in tanto luctu, Cosmi duntaxat Medicis patris eius consolationem usurpare, quam ille in filij morte sibi ipsi adhibuisset. Plena uita exemplorū est, sed adhibeat oratio modum, & redeat illuc, unde defluxit. Patriam quoque miris laudibus tollunt, quod cultum literarum, recta studia, ingenuas artes, uirtutem, honores denique largiatur. Enimuero id magna ex parte falsum est, cum potius uideamus doctissimum quenque peregrinando eiusmodi ornamenta esse consecutum. Toxaris sordido pene loco in Scythia natus Athenas uenit, ab Atticisq; fontibus præcepta Philosophiæ, & artis medicæ hausit. Dein statua, & diuinis honorib. dignus habitus est ob pestilentiam, qua populum Atheniensem liberarat. Anacharsis, quanquam illustrioribus natalibus erat, Athenas tamen concessit doctrinæ gratia, magnosq; suæ peregrinatiōis fructus cœpit. amplissimis enim honoribus à Populo Atheniēsi decoratus est. Quæritis quales hi fuerint honores? Vnus barbarorum omnium donatus ciuitate, unus Eleusinijs sacris initiatus est.

De patria ea loquor, dixerit q̄spiam, quæ uel in Græcia, uel in Italia sit. Etenim quis Scytha modo ad literas docilis sit, non Scythiā, et tetram illam Barbariam relinquat? ut in Græciam, aut in Italiam ueniat, Patriam uero Græcam, aut Italam nemo relinquet. imò omnes ferè qui ingenio excellunt, et laudis studiosi, gloriæq; cupidi sunt. Plato Athenas deseruit, in quibus natus erat, urbem Græciæ longe clarissimam, ad Heliopolin'que remotissimum Aegypti oppidum profectus est, ut sacerdotib. familiariter uteretur, q eo loci numeros, motusq; tractabant, & unde omnia orirentur, et quo recederent, docebant, quique studiose etiam siderum magnitudines, interualla, cursus, & cuncta cælestia inquirebant. Tanto etiam Philosopho comitem se se adiunxit Eudoxus patriæ propemodum oblitus, quæ Cnidos insula

dos insula

dos insula erat. Atq; hi primi hanc præclaram siderum scientiam in Græciam transtulerunt, florentissimiq; postea fuerunt honoribus, gratia, & gloria. Alterā insulam, Samum, ubi susceptus erat, pauloante reliquerat Pythagora, ut Aegyptum lustraret, Magosq; adiret, qui mox reuersus in Græciam non modo exquisitis honorib. dignus ab suis Græcis habitus est, sed à nostris etiam Italis, quos priuatim, & publicæ ornarat præclarissimis institutis, & artibus. Num igitur hunc pegrinatio, et longinquus à patria digressus coëgit in suis studijs obmutescere? Num Aristotelem? qui Stageiris natus post, quàm inde recessit, semel tantum in eas reuersus est, quiq; in Asiam profectus cum Hermia Eunucho, qui Aternensibus, & Assensibus imperabat, summa familiaritate, coniunctissimisq; uitæ officijs uixit, illiusq; sororem in matrimonium duxit. Num Theophrastum? qui Eressum in Mitylenis natale solum sortitus, cum Athenas trāsmisisset, ut Aristoteli operam daret, grauiter, & iniquo animo ferebat, siquis eum Eressium appellaret. atque etiam tam mirifico studio prosequebatur Atticam, et præceptores, qui in Attica commorarentur, ut in ea mori uoluerit. Et Aristoteles quidem cum alios omneis discipulos suos eloquentes effecisset, hunc ipsum eloquentissimum, ac doctissimum reddidit. Num Archidemum Atheniensem clarissimum è Stoïca familia Philosophum? qui in intimos Persas penetrauit, & more Græcorum Babyloni multas scholas habuit. atq; inde sic discessit, ut non minus triste sui desiderium, quàm iucundam, diuturnamq; memoriam nominis sui reliquerit. complures enim Stoïcæ disciplinæ alumnos quasi quosdam suæ uoluntatis obsides & sapientiæ, ac uirtutis pignora Babylonijs reliqt. M. Tullius Trebatium familiarem suum in Gallia commorantem, & mollissimis cogitationibus effœminatum conatur ad erectum, excelsumq; animum reuocare. Tu modo ineptias, inqt, istas, & desideria urbis, & urbanitatis depone, & quo consilio profectus es, id assiduitate, & uirtute consequere. Hoc tibi tam ignoscemus nos amici, quàm ignouerunt Medeæ, quæ Co-

rinthum arcem altam habebant matronæ opulentæ optimates, quibus illa manibus gypsatissimis ꝑsuasit ea omnia, quæ nunc audietis à nobis tralata ex Euripide Poëta, ut scitis, eximio. de cuius etiam laudibus mox opportuniore loco dicemus.

Corinthiæ uiragines domo exij.
Ne uertite uitio. uidebam plurimos
Gessisse rem feliciter patria procul,
Multos domi, contra, manentes torpide
Vixisse, & audisse simul à cunctis male.

Tacitus prætereo Chrysippum Solensem, Carneadem Cyrenaicum, Clitomachum Carthaginiensem, Aristonem Ceum Stratonem Lampsacenum, Theodectem, & Critolaum Phaselitas, & alios innumerabiles Philosophos doctrina, & ingenio singulari præditos, qui uel Academiam, uel Lyceum, uel Porticum sua disciplina illustrarunt, cũ tamen ante in alias ultro concessissent urbes, easq; suæ laudis, & gloriæ domicilium esse uoluissent. Nec uero illos ratio ea mouit, quam solent afferre minuti quidam Philosophi, & in rebus naturæ plane plumbei, cur patriam alijs urbibus præponere debeamus. Bonus, inquit, honestusq; filius patrem alium in honore, & pietate patri suo non prætulerit. contra nec probus, sapiensq; pater filio suo, et germano neglecto, alium magis dilexerit filium. Quid? quod complures, inquiunt, comperias parentes, qui amore filiorum obcæcati, ita eos caros habent, ut pulcerrimi, et omnibus ornamentis præditi illis uideantur, quanquam deformes habeantur, omnibusq; uitijs contaminata illorum uita sit. asseruntq; propterea parẽtem eum, qui non talem se se filijs præbuerit iudicem, parentis oculos non habere. ideo patriæ nomen primum esse, et maxime proprium, cum nihil magis sit proprium, quàm pater. O ridiculã rationem, et ineptam sententiam, et suo plane auctore indignam. arbitrantur isti eo loco nobis esse debere filios, quo patriam. nec perspiciunt quantum intersit inter caussam filiorum, & patriæ. Filios qdem nos procreamus, de nostris uisceribus

extrahimus,

extrahimus, cum uoluptate suscipimus, nostris manibus alimus, educamus, ad nostros mores fingimus. illos ut expressas effigies animi, ingenij, uoluntatis nostrae exhibemus, semperq; in oculis habemus uel dulci naturae commendatione. sed patriam fortuna, & temerarius quidam casus nobis tribuit. At ubi? Nimirum in tera, quae communis est omnium mater, & patria. Neq; uero natura certum unum circunscribit locum, in quo commoremur, cui haereamus, quem cum uoluptate intueamur, quem diligamus, in cuius amore acqescamus, ut prudétes patres in proborum filiorum amore acquiescere solent. imò sapientissimus quisque omnem orbem terarum unam Vrbem esse ducit. atque etiam illam ueram sibi patriam esse arbitratur, quae se peregrinantem exceperit. quae probitatem, pudorem, uirtutem colit. quae optima studia, liberaleis disciplinas amplectitur. quae etiam facit, ut peregrini omnes honesto ocio teneant statum, et famam dignitatis suae. quam ob rem Terentius ille Varro Togatorum eruditissimus, idemq; latinorum omnium sapiētissimus putabat satis remedij hoc esse aduersus mutationem locorum, si cogitaremus, quocunque uenissemus eadem rerum natura esse utendum. Vanum praeterea, & nimis superstitiosum autumo, quod de Deorum beneuolentia erga certas insulas, aut urbes comminiscuntur, siue illae mediterraneae, siue maritimae sint. auctores enim sunt, Deos sua quēq; patria laetari, etiam si uideant uniuersam teram, atq; adeò ipsum mare sui iuris esse, ob eamq; caussam à mortalibus maiorem honorem haberi urbibus ijs, in quibus Di nati essene. Praeterea nobiliores ac illustriores esse insulas, ubi Deorum ortus celebraretur. Temporibus qdem Ciceronis erat in manibus aureola oratio C. Laelij de religione, in qua magna ex parte confutatum fuisse cultum istorum Deorum conijcio, multaq; de uera religione probata non superstitiose, & aniliter, sed physica, constantiq; ratione. Vtinam nostris etiam temporibus illa exstaret. dolos profectò, & fallacias, & machinas, & praestigias ueterum in nobis decipiendis facilius refelleremus, & tam huberem foetum

istarum religionum peius odissemus, quàm tabem, aut certe aliquam pestilentium morborum labem. Enimuero qui in hac, uel in illa urbe nati sunt, homines fuerunt, non Di. nec sane aliter potuissent nasci, cũ Deus nunq̃ ortus sit, ac propterea nunq̃ occidet. idcirco impia & detestabilis est sententia Anaximandri, constituentis Deos natiuos, longis interuallis orientes, ac occidentes. Nec item Deus huic loco nomen, & splendorem. illi obscuritatem & tenebras affert, cum omnia, quæ infra eum sunt, ab illo ipso æquè amentur, et foueantur. Homines autem illi fuerunt summo ingenio, summaq; industria et beneficẽtia præditi, q etiã in mortales merita cótulerunt maxima. mortui deinde consecrati, in numeroq; Deorum à stulta posteritate, grata tamen, habiti sunt. Virtutibus igitur honores habebantur, non Dis, ut Balbus apud Ciceronem testatur. Hoc etiã cum uiderẽt principes illi Christianæ religionis auctores sanctitate, & innocentia insignes nullam carnificinam subire recusarunt, quo simulacra talium Deorum commentitiorum subuerterent, quæ tamen ueteres religiose colebant, & sanctissime uenerabantur. Superiorib. etiã dieb. cum in Suburbanum exissem p studiose lectitaui Phœnissas Euripidis poëtæ apud Græcos clarissimi. uisus mihi sum excellentis alicuius Philosophi scripta, non Poëtæ fabulã in manibus habere. multæ enim grauissimæq; sententiæ pronuntiantur ab ijs, quorum personas inducit loquentes. multæ rationes ex intima philosophia repetuntur. pleraq; item concinne, ac subtiliter edisseruntur, quæ omnino declarant auctorem illum præstantissimum ex Anaxagoræ disputationibus, quibus eruditus fuit, complura in præclaris suis Poëmatis intexuisse plena doctrinæ, plena grauitatis, plena iucunditatis, plena gratiæ. atque propterea factum existimo, ut ueteres omnes illum philosophum Tragicum appellarint, Plato autem Poëtam sapiẽtissimum. Memoriæ igitur mandaui senariolos multos ex eadem ipsa tragœdia, quos etiam græcos pronuntiarem, nisi uererer, ne parum æquis auribus illos audituri essetis, in primisq; tu Iuli, qui, ut alia omnia

prudenter

prudenter, ita hoc etiam facis. Nam istis Latinis succensendum putas, qui, cum latine disserunt, nimis, ut Plautus ait, græcissant. et dum ostentare volunt inductæ linguæ, ac insititiæ cognitionem, suæ, ac patriæ imperitiam produnt. Quinetiam stomachum maxime tibi fecisse audio, quod nuper uidisti in Germania, & Gallia scriptos quosdam libros in dialogo, & disputatione, in qbus complures uersus græci ex Demosthenis orationib. et Plutarchi, ac Luciani libris, et ex Homeri, atq; Hesiodi, et aliorũ eẽnt Poësi inculcati. Dãnabas aũt illorũ auctores fretus opinor exẽplo Platonis nostri, et Xenophontis, qui apud Græcos magna cum laude in hoc scribendi genere se exercuerunt, cum neque hic in Pædeia Cyri ullo loco Cyrum persica lingua loquẽtem inducat, quotiescunque de rebus Persicis agit, & Xenophon tamen linguam persicam optime tenebat, neque ille, cum res Matheseos explicat, uspiam Aegyptiorum uerba usurpet, a quibus numeros, & metiendi, ratiocinandiq; rationem acceperat. Auctoritate etiam M. Tullij iudicium confirmabas tuum, qui apud Pomponium Atticum græcæ linguæ peritissimum Epicharmi Crastini quandam recitaturus sententiam, dicam, inquit, si potero, latine. Scis enim me græce loqui in Latino nõ plus solere, quàm in græco latine. Conuerti igitur in latinum hosce uersiculos, ut potui. non enim transmarinæ illius ueneris gratiam me assecutum puto. atq; in illis quidem Iocasta de filio Polynicæ sciscitatur rationem peregrinationis, uel potius exsilij suscepti. illorum autem sententiam religiose, ut ita dicam, conseruaui, uerbis tamen quasi appensis, non dinumeratis.

IO. Misere Deorum quispiam Oedipi genus
Affligit, atque sic nefanda, & tetra me
Patrare compulit, Parenti ut nuberem
Tuo, ac misera te inauspicato eniterer.
Sed ista cur? quæ cælites nobis iubent,
Ferenda sunt. At quo rogem nunc te modo
Et pendeo animi, & pertimeo, ne morsibus
Cor uulnerem tuum. Sed huc me amor trahit.

Po· At quærito, nihilque prætereas uelim.
Nam quæ cupis cordi mihi sunt maxime.
Iö· Primum quidem pernosse mens ardet mea
Num patria carere sit magnum malum?
Po· Quammaximum, maiusq; re, quàm oris sono.
Iö· Sed qui istud est? tetri quid extorris subit?
Po· Id maximum, caret loquendi audacia.
Iö· Seruile dixti, non loqui quæ sentias.
Po· Insaniasq; Principum pati est opus.
Iö· Acerbum & hoc, amentiam si foueris.
Po· Sed gratia lucri bene est si seruias.
Iö· Spes exsules pascunt adagio dictitant.
Po· Pulcre intuentur, sed nimis tarda est mora.
Iö· Nec tempus illas esse uanas indicat?
Po· Illis uoluptas est comes dulcis Dea.
Iö· Verum unde uictus ante nuptias tibi?
Po· Modo in diem uixi, modo esurij miser.
Iö· Patris iuuabant nil amici, & hospites?
Po· Feliciter age, nullum amicum habet miser.
Iö· Nec splendor extulit uagum domesticus?
Po· Egere acerbum est· me genus aluit nihil.
Iö· Mortalibus res est patria suauissima?
Po· Quàm sit suàuis ipse nunquam dixerim.

Viden Iuli quàm infirme Polynices contra fortunam paratus, armatusq; erat? quàm præclare humanas res admirabatur? quàm aliunde pendebat? quàm extrinsecus bene, aut male uiuendi suspensas habebat rationes? quàm firmitatem, grauitatemq; animi nullam esse ostendebat? qua niteretur, qua ægritudinem leuaret suam· Omnia profectò talis Herois ui tempestatum, & concursu calamitatum erãt labefactata, & conuulsa· omnes suas miserias tanto luctu afflictas, & perditam fortunam matri offert, et ab illa aspici patitur · Viden etiam quàm exsilium penè uoluntarium submoleste ferat? quàm suarum offensionum aculeos, & scrupulos omnes matri detegat? quanto etiam desiderio patriæ flagret? cum exsilium dicat maximum ma-

lum esse, nedum magnum, & planè eiusmodi, ut illius calamitas re magis, quàm uerbis intellegatur. Sed nos iam expendamus, si uidetur, quàm uere ista pronuntientur. Equidem nunquam inficiabor patriæ orbitatem cauẽdam omnibus esse, si fieri potest. imò clarissima uoce profitebor nullum ferè locum esse domestica sede iucundiorem. quod tamen initio huiusce disputationis falsum aliqua ex parte esse probaram. Sed tamen affirmauerim eiusmodi patriæ orbitatem miseram & erumnosam, & calamitosam duntaxat ijs esse, qui afflicti, & calamitosi etiam in patria uiuerent. quales habentur ignaui quidam homines, qui ad nulla uitæ munera apti sunt, quique umbra, delitijs, otio, langore, desidia animum infecerunt, & opinionibus, malisq; moribus delinitum emolliuerunt. Roget quis, Polynices nõ'ne ita affectus, ita animo, ac uita constitutus erat, ut ratio postulabat. forsitan erat. Sed nimirum sordes domusticæ illum inuisum, atque exsecrabilem omnibus reddebant. Externa Oedipi patris expositi incunabula, illius'q; cum matre incestus. ipsius autem Polynicis prima adulescentia nullo cũ splendore acta, extra patriam in summa rerum omnium inopia. desperatio redeundi in patriam. fraternæ contentiones, & illæ quidem grauissimæ, atque dominandi cupiditate incensæ. id, quod etiam parentem Oedipum à Dijs precatum esse Socrates narrat Alcibiadi apud Philosophorum Deum Platonem. Hæc tanta sanè mala in nostra calamitate non sunt. Patrem habui (ut in præsentia taceam patrem tuum Iulianum, qui ei obtigit frater carissimus, quiq; adulescentulus perijt) in libera ciuitate natum, gratia, gloria, auctoritate, & honore clarissimum. magnitudine animi, splendore, liberalitate potentissimo cuique Regi parem. sapientia, uirtute, innocentia, literatura omnium, qui post homines natos fuerunt, lõge maximum. De matre autem grauissima, atque optima femina nihil loquor, ne uidear Vrsinæ familiæ laudes uelle nunc attingere, ex qua orta est. fuit illa tamen, quod inter omnes constat, Romanæ pudicitiæ decus & constantiæ grauitatis'q; lumen eximium. atq; ha=

rum quidem uirtutum ornamenta illustrabat singulari religionis laude. Floremus etiã propinquis, affinibus, amicis, clientelis tum Romæ, & Florentiæ, tum Genuæ, & Venetijs. Liberali parentum educatione adoleuimus. Gymnasia Italiæ celeberrima de nostro in literis profectu ornatissima persæpe testimonia dederunt. Liberalitatem exercuimus pro facultatibus ijs, quas adhuc reliquas nobis fortuna fecit. Quid loquar de dulcissima hac nostra germanitate? quam nulla unquam simultas distraxit, nulla iniuria exhulcerauit, nulla etiam hominum obliuio deletura est. Ne sim saluus, si facilius uita carere possem, quàm te, & Iuliano fratre, qui nunc Venetijs est. atque utinam liceat mihi in complexu uestro extremum uitæ spiritum edere. Sustentat etiam nos ea spes huius leuandæ molestiæ, quod com plures adhuc in patria uiuunt paternæ uirtutis, atque felicitatis memores, qui augurantur ex pristina nostra in patria auctoritate, & rerum administratione statum ciuitatis meliorem futurum. Itaque prospicio in hac calamitate, siue mauultis propagationem acerbioris temporis dicere, nobis tabescendum non esse. quin in dies erectior animo sum, & non modo id intellego, sed etiam præter alios sentio, nihil nobis conducibilius esse & ad publicam, & ad priuatam dignitatem, quàm præstare culpam malorum, quibus urgemur, speróq; propédiem uel in patria illa optatissima, si nõ alibi, nobis euenturam prosperam, æquabilem, perpetuamq; fortunam secundo uitæ cursu sine ulla offensione. Animum, inquit Polynices, demittat, & contrahat oportet extoris, & nihil audacter loquatur, & familiariter. Exiguis profectò animi sui finibus magnitudinem animi aliorum circunscribebat Polynices, cui uocem liberam eripiebat libido patris debacchata in ea uiscera, ex quibus formatus erat, cui os comprimebat lectus ille genialis ab Iõcasta matre non externo alicui uiro, sed filio suo Oedipo stratus. At sermo nobis est de constanti uiro, quem natura, uoluntas, & consuetudo assuefecerit tolerandis omnibus incommodis, qui infamiæ insolens uiuat, qui ad laudem, ad

decus, ad honestatē natus, susceptus, institutusq; sit. An Pœnus Annibal fortunis suis spoliatus, & patria exterminatus debilitata uirtute fuit? & fractum animi robur se habere ostendit? & quæ sentiret non ausus est Antiocho Regi liberaliter expromere? apud quem exsulabat. Etenim illi suasit, ut Græciam prouinciam sibi non deligeret ad bellum cum Romanis gerendum, sed Italiam, quoniam Romani non Aetolos defensos, aut Chalcidem in Eubœa captam, & castellum Euripi expugnatum, sed Galliam cisalpinam, Etruriam, & Campaniā uastatam audituri essent. quæ sententia non modo animum Regis perturbauit, qui iam in Europam cum exercitu trāsmiserat, sed amicorum etiam consilia uana esse docuit, qui Antiocho illius trāsmissionis auctores fuerāt. Quid? quod Antiocho Europa pulso, cum Ephesi esset, nihilq; ille cogitaret de bello Romano, quandoquidem suspicabatur illos in Asiam nunquam traiecturos esse, unus contra sententiam omnium Purpuratorum, & assentatorum illius ausus est, quæ sentiret, aperte proferre. Siquidem magis se mirari diebat, Romanos in Asiam iam non peruenisse, quàm incertum habere an essent uenturi, breuiorem esse ex Græcia in Asiam traiectionem, quàm ex Italia in Græciam, & longe potiorem esse caussam, cur Romana arma in Asiam moueantur ad auellendum Antiochum è suo, patrioq; regno quàm in Græciam, ad res Aetolorum, et aliorum sociorum tutandas, cum præsertim opes, & uirtus Romana non minus floreret mari, quàm terra. clarissima etiam omnium uoce perferri illos maximam ædificasse, atque ornasse classem, eamque circa Peloponnesi litora in ancoris iam stare. atque etiam proxime magnum nauium numerum Italia cum nouo Imperatore soluisse, cui Asia prouincia decreta esset. ob eamq; rem finem faceret Antiochus sperandi se Asiam pacatam, & tranquillam habiturum, sed potius cogitaret de illius ipsius imperio propediem cum Romanis certandū sibi esse terra, marique, & aut illis imperium orbis terarum animo præsumentibus eripiendum, aut uictum, et regni possessio-

ne cedentem accipiendas quascunque pacis conditiones ui- ctor hostis dedisset. Vnus igitur Annibal, quanquam exsul, ingenuum, liberum'que animum, & plane' sua uirtute di- gnum in sententia dicenda retinuit, & uera prouidit, & fideliter, ut scribit Liuius, prædixit. Ad Magnesiã etiam idem Rex cum Romanis pugnaturus cum Equites transue heret, exercitum'que lustraret, & aciem illam instructissi- mam, & ornatissimam ostentaret, putas'ne, inquit, conferri posse, ac satis esse Romanis hæc omnia? satis plane' o' Rex satis esse credo Romanis hæc omnia, etiam si ad rem auidis simi sint. Rex Prusia, cum apud eum Annibali etiã exsu- lanti pugnare placeret, negabat se audere, quod exta pro- hiberent. An tu, inquit, carunculæ uitulinæ mauis, quàm Im peratori ueteri credere? Vno eodem'q; tempore Alcibia des, & hostis patriæ iudicatus, & prouincia spoliatus est, ad Lacedæmonios'q; confugit uindicandæ iniuriæ caussa, quæ non à patria, ut dicebat, sed ab improbis ciuibus ei fiebat. itaque eos impulit, ut aduersus Athenienses cum Persarum Rege amicitiam, fœdus'q; sancirent, Deceleam castellum in Attica munirent, præsidio'q; imposito interclu derent commeatus Vrbis, loca'q; frumentaria occuparent. Dein plebiscito restitutus patriæ imperium locupletauit, di gnitatem auxit, nomen ornauit. quod certe non euenisset, si exsul fractum animum, & temporibus consentaneum ha- buisset. Neq; uero Themistocles singulari uirtute, et gloria ciuis animum despondere uisus est, cum bonis suis publica- tis, se insuper exsilio multatum esse cognouit. imo' ad Arta xerxam Persarum Regem se contulit, cuius patrem ad Sa lamina insulam memorabili clade afflixerat, ad bellum'q; ingratæ patriæ inferendum hortatus est. Sed paulopost uir ille ad dignitatem, & gloriã natus conatum iracundiæ suæ morte sedauit, cum tamen Artaxerxa illius auctoritatem secutus innumerabiles copias terra, marique contraxisset, cum quibus in prouinciam exiturus erat. Ornatissima Isocratis oratio exstat ad Nicoclẽ filium de laudibus Eua goræ patris Regis Cyprij, quam græcã Patris hortatu pu

er mira auiditate edidici unà cum tribus aliјs eiusdem elo-
quentissimi scriptoris orationibus de institutione uitæ ad
Demonicum, de regno administrando ad illum ipsum Nico
clem, de officio socij, et ciuis erga Regem suum. Memini igi-
tur edidicisse Euagoram, & quidē priuatum Salamine pul
sum in Syriam transmisisse ad Solosq; in Ciliciam uenisse,
unde qinquaginta tantum lectissimorum iuuenum manu
comparata mox in insulam transijt, noctuq; Regiam in-
gressus, quæ Salamini erat, hosteis interfecit, patriam recu
perauit, ac regnum sibi constituit, illudq; opulentissimum fi
lio Nicocli reliquit. quod tamen intra paucos annos ami=
sit. cum enim prorupisset in omne genus intemperantiæ, ac
libidinis ab amicissimis obtrūcatus est. Nec Romani nostri
in hoc uirtutis genere Græcis ullo modo cesserint. C. quidem
Cæsar à prædonibus captus, cum custodiretur, illos in cru-
cem se acturū minabatur, si liberaretur. nec Cæsar exsul
erat, sed captiuus. M. Brutus cū magis animatus, quàm pa
ratus consilium inijsset de interficiendo Cæsare, quæ tor=
mentorum, & cruciatuum genera sibi ante oculos non pone
bat? patriæ perturbationem, uincula, carcerē, uerbera, ecu
leum, uncum, scalas gemonias, & quamuis aliam sui cor-
poris carnificinam. quod si hæc mala euitasset, perpetuum
exsilium sibi necessario suscipiendum esse prospiciebat. Sed
quæso audite quàm nihil summus ille uir angoribus se de-
derit, & quàm moderate, et tranquille, cum à patria abes
set, se gesserit. nam ad Ciceronem scribens hæc planè uer-
ba usurpat. An tu Romæ, inquit, habitare id putas incolu
mem esse? res, non locus oportet præstet istuc mihi. neque
incolumis fui, Cæsare uiuo, nisi post, quàm illud conscıui fa=
cinus, neque usquam exsul esse possum, dum seruire, & pa
ti contumelias peius odero omnibus alijs malis. Sed quem
planè Zenonem? aut Diodorum? aut Hecatonem? aut Pa=
nætium? aut illius discipulum Possidonium? aut alium cō
stantissimum Stoïcum desideramus? cum illius ipsius hæc au
dimus uerba ad Atticum scripta. Nimiū, inquit, timemus
mortem, & exsilium, & paupertatem. Idē etiam pulcer

rinum de uirtute librum ad Ciceronem scripsit, quo quidē testatur satis hoc esse in exsilium euntibus, quod liceat uirtutes suas ad eum locum ferre secum, ad quē migraturi sint. Neque uero Eulogium illud prætereibo, quo in eodem libro prosecutus est Marcellū Mitylenis exsulantem. Marcum, inquit, Marcellum Mitylenis exsulantem uidi, & , quantum modo natura hominis pateretur, beatissime uiuentem, neque unquam bonarum artium cupidiorem, quàm illo tempore, ac propterea uisus mihi sum magis in exsilium ire, qui sine illo rediturus essem, quàm illum in exsilio relinquere. Memoria quoque arbitror uos tenere multas Ciceronis epistolas, quibus hunc ipsum Marcellum hortatur, ut in patriam redeat, cuius compotem C. Cæsar illum prolixe, libenter'que fecerat, cum tamen illa ipsa facile, & æquo animo careret, nihilq; solicitus esset de impetu prædonum in fortunas suas. Nūc uero, inquit Cicero, nec locus tibi ullus dulcior esse debet patria, nec eam diligere minus debes, quod deformior est, sed misereri potius, nec eam multis claris uiris orbatam priuare etiam aspectu tuo. Denique si fuit magni animi non esse supplicem uictori, uide ne superbi sit aspernari eiusdem liberalitatem. Et si sapientis est carere patria, duri non desiderare, etsi rep. non possis frui, stultum est nolle priuata. Videbat Cicero illū se in patriam inuitare, qui existimabat nihil esse dulcius otio literato. At quas literas colebat Marcellus? Nempe nō eas, quas nūnc animaduerto à Grammatistis quibusdam Romæ solas arripi, & ostentari, sed planè eas, quibus infinitas rerum, atque naturæ, & in hoc ipso mundo cælum, teras, maria cognoscimus, quibus etiam docemur uulgares honores contemnere, opes pro nihilo ducere, tempori, & necessitati parere, et animum contra omnes fortunæ ictus inuictum obtinere. Polynices etiā matri refert generis, et familiæ nobilitatem nihil opis sibi attulisse, quam ob rem eguisse, domesticis'q; incōmodis ualde conflictatum uixisse. Id quidem uitium fuit exsulis, non exsilij. natalium enim splendor, nisi comitem habuerit uirtutem, & industriam, nō plus

prodest

prodest eum obtinenti, quàm cæco, speculum, aut surdo, tibicen, aut in tera habitanti, clauus, aut gubernatori nauis, aratrum. Quid? quod complures ueterum memoria excellenti ingenio, & doctrina uiri, summoq; loco nati, patria simul & domesticis commodis non caruerunt. imò publicis patriæ muneribus uacui & commode uixerunt & sui otij opera multa reliquerunt, quod tamen minus fecissent, si in patria illis uiuere contigisset. Thucydides Athenis familia nobili, & honorata ortus cum prætorio imperio classi præesset, accusatus est, quod remp. male gessisset. nam Amphipolis ab imperio Atheniensi desciuerat, exilioq; multatus in Scapten siluam in Thracia, uel, ut alij scribunt, in Aeginam insulã secessit, ubi maximam bonorum omnium beneuolentiam obtinens ornatissimam illam rerum Atheniensium historiam scripsit. in qua quidem eodem quasi classico eloquẽtiæ usus mihi uidetur, quo res ipsæ ab Atheniensibus gestæ sunt. Pari etiã fortuna afflictus est Xenophon è Socratica schola profectus, uir sine controuersia cum foris clarus, tum domi admirandus. Etenim post militiam, qua cum Cyro minore perfunctus est, patria exturbatus ad Lacedæmonios se contulit, à qbus honorifice exceptus, liberaliterq; tractatus, demum Scillunte oppido est donatus. quo loci quietissime uixit, otiumq; suum præclarissimis monimentis illustrauit, quæ posteritati etiam reliqt. Pausania rerum Græcarum indagator perdiligens tradit eundem ipsum Xenophontem, dum Scilllunti esset magnifico apparatu ædificasse templum Dianæ Ephesiæ, eidemq; lucum adiecisse. Laus quoq; testimonij, & iudicij tribuenda est Aeschini oratori qui propter ignominiam iudicij cum Athenis cessisset, & se Rhodum contulisset uisus est è Peiræo Atticam eloquẽtiam in Asiam prouehere. nam eo magistro Rhodij complures adulescentes omissis cæteris studijs ad laudem dicendi exarserunt, & sese cotidianis commentationibus acerrime exercuerunt. atq; inde ortum est genus dicendi Asiaticum, quod usque ad ætatem Cæsarum nostrorum uiguit. Magni etiam illi habiti sunt honores, amplissimaque uirtutis præmia

decreta·Ergo uir hic ſummus, ut uidetis, aduerſos caſus ſa-
pienter tolerauit, fortuna fractus non eſt, & in rebus aſpe
ris dignitatem retinuit ſuã. Nec multo etiam poſt Deme-
trius Phalerãs Theophraſti auditor, princepſq; Athenien
ſis cum patria eiectus eſſet iniuria, ad Ptolemæum ſe Re-
gem Alexandrẽam contulit, qui hominis ingenium, literas,
& conſtantiam admiratus honorificentiſſima ſtudia, & of-
ficia in eum, quamuis exſulem contulit. ac propterea au-
ctor fuit, ut tantus princeps priſtinam fortunam non deſi-
deraret, multaq; mirabiliter ſcriberet. Comperi etiam me
moriæ proditum in Stobæi Eclogis eundem ipſum Demetri
um ſuadere ſolitum Ptolemæo, ut multos codices compara-
ret, & lectitaret, qui eſſent de regno, & principatu ſcri=
pti, quãdoquidẽ in illis reperirentur notata ea, quæ amici
nó auderent Regibus libere dicere. Omnino optimo cuiq;
Athenis accidere ſolitum erat, ut in exſilium proijceretur,
quem morem noſtris etiam temporibus à pluribus ciuitati-
bus ſeruari uideo. Innocentius·VIII·Pont·Max·meo po-
tiſſimum rogatu Hermolaum Barbarum Venetum Aqui-
leienſib·ſacris publice præfecit·hunc ego ſumma obſeruan
tia colui, hominiſq; tum ſummo ingenio, ſummaq; induſtria,
tum ſtudijs, ac omni doctrina magnopere delectabar·&
eo magis quod intellegebam illum tantarum uirtutum lau
de, & patriæ, & Italiæ & Reip. noſtræ eſſe ornamento.
Ante quidem in Vrbem à Venetis miſſus legationis mune-
re fungebatur apud Pont·Max·et nos ſummi ordinis An-
tiſtites·Dein exſilio affectus eſt, quod eiuſmodi ſacerdotium
Aquileienſe ſuſcepiſſet ſpreta auctoritate, ut dicebant, ſui
Senatus. Ne uiuam, ſi acceptior nobis non erat, & neſcio
quo pacto admirabilior illius priuati uirtus nobis non ui-
debatur, quàm ante cum publicam perſonam gereret, ac
tanti Senatus res procuraret·quam ob rem multum hono-
ris ei priuato deferebamus, quod intellegebamus ſapientiæ,
grauitati, conſtantiæ, moderationi animi illius totum id de-
ferri oportere, magiſtratum autem gerenti cum honorem
habebamus, Senatui dúntaxat Veneto, à quo legatus miſſus
erat,

erat, nos honorem habere suspicabamur. Exsilium igitur Barbaro non solum calamitatem detraxit, sed etiam dignitatem auxit. quod quidem ita constanter, moderate'que ferebat, ut facetissime iocaretur, Musas illud sibi à patria impetrasse, quoniam ægre ferrent hominem suis sacris initiatum ambitione uulgarium honorum distineri, & plebeis occupationibus impediri. Itaque plura scripsit biennio exsul, quàm. XX. ante annos, cum patria frueretur, & honoribus illius florentissimus esset, Recognitionem erratorum Pliniani codicis, explanationem librorũ de anima Aristotelis, cum tamen ante eiusdem Philosophi libros talis argumenti in latinum conuertisset, & XVI. libros de ratione disserendi, ueteres Peripatetici organon eos appellant. & V. Rhetoricos, & unum Poëticum, octo'que Dioscoridæ Medicos, quos alio etiã opere instruxerat, quod Corollarium inscribebat. Adiecerat quoque pulcerrimam expositionem ad libros Analyticos posteriores Aristotelis ante in latinum tralatos. Et hæc quidem omnia adhuc diligentissime asseruari uidi à fratribus illius, cum sedecim abhinc annos Venetijs Bybliothecam illius excuterem atq; incredibili sum lætitia elatus, cum cognoui doctissimi, amicissimiq; hominis elucubrationes non intercidisse, quod ne euenisset, magnopere uerebar, cum in Suburbano Oliuerij Caraphæ Collegæ mei ex pestilentia obijsset, & domestici, intimiq; familiares fuga saluti suæ consuluissent, omnia'que tanquam bona caduca in medium reliquissent. sed eius generis scripta ab interitu, & furto uindicata fuisse narrabant Zenotelis cuiusdam opera, quem ille habebat ad manum. Solebat autem persæpe mihi recitare, quæ ex Aristotele faciebat latina, iudicium'que exquirebat meum, quod sic tamen interponebam, ut perspicere posset placere mihi suam industriam, et disciplinæ Peripateticæ intellegentiam, quæ pnecessaria est homini in tali scribendi genere uersanti, nõ satis autem probari dicendi rationem, qua in sententia Aristotelica exprimenda utebatur. Sed hoc illius ætatis fuit uitium, ut à puritate latinæ linguæ abhorrerent. In ore quidem uiget

Hermolaus, ut uidetis, ob miram hanc constantiæ laudem, sed nullius tantum est flumen ingenij, nulla dicendi, aut scribendi tanta uis, tantaq; copia, quæ enarrare possit quàm Iwannes Franciscus princeps Mirandulanus in omni re se præbuerit, quæ ad uirum constantem, magnanimum, et inuictum, pertineat, quamq; se præstiterit dignum omnibus laudibus, quib. homo sapiens decorari soleat. quarum præcipua hæc est, illum turpitudine, non casu, non inuidia, non aliorũ iniuria commoueri debere. Mirãdulano Principatu excidit, annos octo eo caruit, Italiã, Galliã totam, Germaniã totam, & maximã Daciæ partem exsul pagrauit, nec tamen interea unquam literarum studia intermisit. Itaque commentando, scribendo, docendo amissi Principatus dolorem leuauit, & in Philosophia quasi tabernaculo uitæ suæ collocato, ostendit, plus à uirtute sibi datum esse, quàm fuisset à fortuna ablatum. Ne multis. Iulius ipse Pont. Max. admiratus tam inusitatam, inauditam'que constantiam, tantam in domesticis erumnis perpetiendis facilitatem, & animi æquitatem, tam denique incredibilem sapientiam, ac penè diuinam primus afflicto, & iacenti Pontificiam fidẽ, dextram'que porrexit, illum'que non dicam diffidentem rebus suis, sed timentem confirmauit, & afflictum recreauit. Siquidem excogitauit quemadmodum calamitatem hominis non modo leuaret, sed etiam honestaret. Quid enim magnificentius? quid gloriosius illi poterat contingere? quàm suarum copiarum præfectis mandare, ut primo quoque tempore eum ipsum principatui restituerent suo, auctoritateq; sui imperij saluum præstarent. quod cum tardius effici uideret ob uarias Ducum uoluntates, ille ipse Pontifex in castra se contulit, rebusq; gerendis præfuit, atq; Principem nostrum, non multo post patriæ, principatui, & Musis reddidit suis. quo facto nimirum testatus est, ad officium boni Pontificis pertinere, Italiæ Principes tueri, subleuare, ornare, non tollere, & opprimere. id, quod cum magna omnium Italorum clade superiorib. annis ab Alexandro VI. fieri uidimus. quanquam huius generis officia ab illo

expectãda

exspectanda erant, ut à Pontifice Maximo, & Christianae religionis Principe, non ut ab Hispani generis homine, cuius proprium est rationib. & commodis Hispanorum consultum uelle, non Italorum. Vulnera qdem nostrorũ hominum non refrico, sed apparent, nec occuli possunt. Et fortasse maiore supplicio digni uideri poterunt nostri Itali, qui sanctissima Italiae templa, & tecta non patriam, sed praedam putantes animum tam ferocis Pontificis incitarunt ad perturbandam Italiam, idq; armis transalpinarum gentium, quae ultro, nedum inuitatae Italiam inuadere cupiunt. Equidem, ut de meo officio aliquid etiam nũc dicam, à principio studebam non nimius uobis uideri in referendis exemplis ueterum, & recentiorum, qui hac constantiae laude insignes fuissent. ac propterea ab longiore enumeratione eorum supersedendum censebam, satisq; esse existimabam si magis insignium uirorum exemplis probassem, hominis sapientis fortunam miseram omnino esse non posse in exsilio, et procul à patria. Sed tamen cum obseruassem nonnullos è ueterib. Christianae religionis auctoribus magis tali genere uirtutis florere, quàm huiusce religionis experteis, impie uiderer mihi facere si illos silentio praeterirem. Accedit etiam, quod nos ei Religioni praesumus, quam illi ipsi & accurate sunt interpretati, & sua honestissima uita illustrarunt. ita ut necesse habeamus nomen, & uirtutes illorum praedicare, & facta ac dicta ad imitandum proponere. Atque ex eorum numero primus occurrit Iwannes Christo Deo nostro & cognatione, & familiaritate coniunctus, qui idem princeps Theologus appellatus est. hic autem in Patmo insula exsul Theologuménwn libros confecit, unde reuocatus uitam, mores, instituta, facta Christi memoriae prodidit. quam Historiam saepenumero inter sacra magna cum ueneratione astanti populo legimus. Chrysostomus etiam in Cocussum Cappadociae oppidum ablegatus sacras literas, & recentioris Theologiae disciplinam ab Eusebeio acceptam, auctam'que per sese uir ingenio praestans, omnique doctrina, plurib. & illustriori-

bus literis explicauit. Nefas autem esset præterire Gregorium NaZianZi ortum, uiculus is est in finibus Cappadociæ, qui præclarissima sua doctrina non solũ de suis Græcis bene meritus est, sed etiam de nostris Latinis. nam hunc Hieronymus noster suum agnoscit præceptorem. Sed tamen de maximo ByZantij sacerdotio deiectus, atque urbe exterminatus, uicum ignobilem delegit, ubi interiret. Hoc q̃dẽ nemo è Christianis sacerdotibus plura & uersu, & soluta oratione scripsit, & maiore cum libertate. Iulianum enim Cæsarem ByZantium in Christianos inuadentem & scriptis, & auctoritate repressit. Eunomianos in Christi Maiestatem illudenters multis, grauissimisq́; orationibus fregit. Religionis auctoritatẽ, quæ à falsis interpretibus, uulgo hæreticos appellant, egregie tutatus est. Vtinam incorruptam græcæ linguæ integritatem seruasset in tanta rerum silua, & tam magna librorum ui, certe sanctissimum illum Pontificem omni laude cumulatum iudicarem. adest enim in eodem ipso grauitas cum comitate, doctrina cum iudicio, copia cum uarietate, sanctitas cum sapientia. Ex illius maxime scriptis Barbariem irrepsisse in Theologiam latinam arbitror. nam ueteres nostri interpretes mediocris literaturæ, nullius ferè iudicij homines, cum animaduerterent Theologum hunc frequenter usurpare uoces quasdam nouas, easq; non satis apte fictas, necesse sibi esse crediderunt illas latinè reddere. atque hunc in modum sordida barbarie est lingua latina infuscata, quam in dies nitidiorem frustra, ut uideo, reddere conamur, tot imperitis aduersantibus, tantáq; copia malorum scriptorum repugnante. Audiebam etiam puer ex Demetrio Chalcondyla græcarum rerum peritissimo Sacerdotes Græcos tanta floruisse auctoritate apud Cæsares ByZantios, ut integra illorum gratia complura de ueteribus græcis Poëmata combusserint, in primisq́; ea ubi amores, turpes lusus, & nequitiæ amantum continebantur, atque ita Menandri, Diphili, Apollodori, Philemonis, Alexis fabellas, & Saphûs, Erinnæ, Anacreontis, Minermni, Bionis, Alcmanis, Alcæi carmina intercidisse. tum pro his

substituta

substituta Nazanzeni nostri poëmata, quæ etsi excitant animos nostrorum hominum ad flagrantiorem religionis cultum, non tamen uerborum atticorum proprietatem, & græcæ linguæ elegantiam edocent. Turpiter quidem Sacerdotes isti in ueteres græcos maleuoli fuerunt, sed integritatis, probitatis, & religionis maximum dedere testimonium. Cyrillus quoque sempiterna laude uidetur decorandus, q leuissime suũ in Naxo insula exsilium tolerauit, idq; Principatu Magni Constantini. apud quem postea tanta gratia, et auctoritate ualuit, ut cum bona eius uenia complura ueterum Deorum simulacra subuerterit. quo defuncto cum potestas rerum omnium penès Iulianum esset, illius iussu dissectus est, mandauitq; insuper crudelissimus Tyrannus, ut Purpurati sui uiscera sanctissimi, & innocentissimi hominis epularentur. Et hi quidem Græci homines quanquam inique à suis uel ciuibus, uel Principibus damnati, expulsiq; sunt, tamen, quia ciuitates suas maximis beneficijs affecerunt, in tanta hodie gloria sunt non in Græcia solum, sed etiam apud nos, atque in cæteris teris, ut eos, à quibus illi oppressi sunt, nemo nisi cum ignominia nominet, atque etiam afflictam horum ipsorum fortunam potentiæ, dominationi, uictorijs et trophæis illorũ præponat. Supest Poëta eximius Homerus, idemq; literarum princeps, cui respondeamus multa de suo Vlysse canenti. Hic enim cum uirum sapientem informaturus esset, Vlyssem, ut scitis, delegit uel ciuem suum, quod uideo Græcos quosdam sentire, uel amicissimum, quem hoc genere uirtutis præ alijs excellere ostenderet, quod constantiam omni tempore tutatus esset, & in diuturna illa erratione memoriam patriæ semper conseruasset. Induxit autem illum ipsum apud Alcinoum commemorantem erumnas, quibus conflictatus est, dum domum, & ad lares familiares redire uellet, necessitudinesque grauissimo casu perculsas subleuare cuperet. itaq; hæc pronuntiat.

Cernere nil aliud patria iucundius unquam
Ipse queam—

Ac tanti quidem ipse Vlysses suam illam patriam Ithacam faciebat, quæ tamẽ quasi crepido montis è scopulo prominebat, aut quasi nidulus quidam affixus erat asperrimis saxulis, ut non dubitauerit delatam repudiare immortalitatem. Quid? quod Minerua audet apud Iouem testatum relinquere Vlyssem suum mortem nullo modo esse deprecaturum, si patriæ dulcissimæ fumum tantummodo aspiceret. atque sic ait.

Quin etiam patriæ fumum si cernere possit,
Continuo sapiens uitam exhalabit Vlysses.

Ad patrij igitur fumi aspectum sapientissimus Heros mori uolebat. nam patriæ se totum dediderat, & in eandem ipsam omnes curas, cogitationes'que contulerat, & omnia sua quasi consecrarat. Eqdem huic tanto auctori tanquã obsignatis tabellis litem retorquendam puto, & testificandũ quid senserit aliquando, aut egerit. Fingit enim Heroem illum, quem ornandũ susceperat, nihil magis in optatis habere, quàm patriam repetere, cum ipse tamen Poëta nec patriam ullam agnoscat, nec in certa urbe consistere uoluerit, sed potius circulatoriam quandam uitam agere, omnemq; patriæ supprimere mentionem. quod item caussæ fuisse arbitror, quã ob rem tantæ contentiones ab urbibus Græciæ, et Asiæ susceptæ sint de ortu illius. Et diuinus qdẽ ille uir Plato humanæ sapientiæ summus magister, & auctor, non'ne Homeri dignitatem oppugnat? & uoluntatem suam ab illius uita abhorrere ostendit? cum tamen ante eundem ipsum, ut Poëtam mirum, & cælestis ingenij uatem auctoritate iudicij sui, & beneuolentiæ testimonio ornasset. Est enim, ut scitis, in prĩcipe pagina decimi libri de rep. his ipsis uerbis loquens Socrates. De alijs qdem nullam, inquit, exigamus rationem. sed de Homero, aut de alio quouis Poëta sciscitemur num eorum quis Medicus fuerit, non uerborum duntaxat medicorum imitator. Ecquos enim morbo liberauit Poëta de ijs, qui ueterum memoria, aut nostra uixerunt? ut fecisse dicitur Esculapius, aut quos medicæ facultatis discipulos reliquit, ut liberos ille suos? Sed neq;
moles*ti*

molesti illis fuerimus de aliarum artium genere quærentes, atque ita missos illos faciamus. quin potius de maximis illis, & præclarissimis rebus, quas idem ipse Homerus exponit, ut de prælijs, de exercitibus, de rerũ pub. administratione, de hominum institutione, operæpretium est ad hunc fortasse modum hominem interrogare. O` suauissime Homere nisi tertius à ueritate es, atque simulacrum uirtutis finxisti, quem quidem artificem, imitatorem supra descripsimus, sed planè secundus es, potesq; perspicere quibus institutis tum publicè, tum priuatim homines boni, aut praui sunt, cedò quæso ecquæ resp. per te rectius constituta, temperata'que sit? ut per Lycurgum Spartana, et per alios multos, paruæ complures ciuitates, & amplæ. atque etiam quæ' nam ciuitas te eum agnoscit, qui prudenter leges sanxeris? & sibijpsis præsidio fueris, ac ornamento? Italia quidem, & Sicilia Charondam agnoscit, & nos Solonem, te autem quis poterit testari talem fuisse? Neminem planè, inquit Glauco, arbitror esse, qui ita de Homero statuat. Tũ Socrates. Nec id quidem ipsum, inquit, ab Homeri studiosis affirmatur. Sed quod'nam bellum susceptum Homeri temporibus memoratur, quod eo suasore, aut certe Imperatore feliciter gestum sit? Hic ille. Nullũ inquit, profectò. Tum Socrates. Quæ'nam multa, inquit, consilia huius & salutaria, & hominis rerum prudentis commemorantur data uel ad artes excolẽdas, uel ad munera uitæ obeunda? ut Thaletis Milesij, & Anacharsis Scythæ. Tum Glauco, Nullum, inquit, sanè tale. Hic Socrates. Et quanquam, inquit, Homerus publicè neminem docuit, priuatim tamen uiuus quibus'nam institutionis dux fuisse dicitur? ijs inquam, qui cum homine familiarissime coniuncti fuerunt? & posteris uiam aliquam Homericæ uitæ indicarunt? quemadmodum Pythagora ille hanc ob caussam mire cultus est, & adhuc etiam alumni, uitæ illius instituta prædicantes clari inter alios, insignes'q; sunt? Et Glauco. Nihil, inquit tale de homine celebratur. Creophilus enim o` Socrates Homeri necessarius, si rationem habeas disciplinæ, magis ridicu-

lus apparuerit, quàm nomen sit. dummodo quae de Homero feruntur uera sint. dicunt enim remissiore animo coluisse Homerum, quoad apud illum uixit. Hic Socrates. Certe, inquit, rumor talis manauit. Sed credin Glauco si re uera Homerus poterat homines erudire, cultioresq; reddere, ut qui posset haec ipsa nõ imitari, sed nota habere illũ, multos implicitos consuetudine sua, & beneuolentia studiosos homines habiturum fuisse? à quibus, & coleretur, & honore afficeretur. Enimuero Protagora Abderita, & Prodicus Ceus, & alij plerique possunt aequalibus suis suadere si eos conuenerint, illos neque suam ipsorum patriam posse praeclare administrare, neque rem familiarem tueri, nisi eorum disciplinam sequantur, & propter istiusmodi sapientiae genus tanto studio obseruantur, ut paulum absit, quin à familiaribus suis capite gestentur. An Homerum, & Hesiodum si hominibus adiumentum afferre potuissent, aequales illorum permisissent ita uagari carmina cantantes? & non magis illos admisissent, quàm aurum & argentum? & coëgissent secum domi esse? atque nisi eos in sententiam suam adduxissent illos ipsos nimirum quocunq; ire contigisset prosecuti essent? quoad illorum animi satis ad humanitatem, & uirtutem informati euasissent. Quãquam autem Plato sapientissimus uir Graeciae, longéque doctissimus de maximis Poëtis Homero, & Hesiodo literarum monimentis haec prodidit, Pausania tamen utriusque Poëtae uitam à maledicentia uindicare studet. Hesiodus inquit, & Homerus uel fortuna cum Regib. consuetudine deuincti nõ fuerunt, uel certo consilio eam contempserunt. alter quidem ob subagrestem naturam, & errationis taedium, sed alter ob longissimam peregrinationem, & iudicium, quo nominis sui gloriam apud multos, praetulit commodis, quae à Principibus exspectari poterãt. At noster Vergilius Romae consistens pleraque & mente prouidit, & auctoritate probauit, & oratione persuasit. quápropter nomen suum non modo singulari illa faciendorum uersuum laude immortalitati commendauit, sed etiam grauissimus, ac sapientissimis consi-

lijs, quæ cum alijs plerisque, tum ipsi potissimum Augusto orbis terae principi dedit in rep. administranda, & dignitate sua retinenda. ac propterea gratus, iucundusq; tanto principi fuit, & admirabilis uniuerso Populo Romano. Nec in morem circulatoris peragrauit Græciam, & Asiam carminibus cantandis, ut Homerus, et Hesiodus, sed Romæ, ut dixi, permanens, quæ una in omnibus teris domus est uirtutis, imperij, & dignitatis, maxima suae uirtutis praemia est consecutus. Quín etiã ille uictor gentium, princepsq; terarum Populus ei uersus suos in Theätro pronũtianti uniuersus assurrexit, & fortasse hominem præsentem aeque ueneratus est, ac principem suum Augustum. Veruntamen, ut ad Homerum redeamus, tantum Poëtam suscepti operis argumentum excusare potest, si non defendere. nam si dolor, quem ex orbitate patriæ capiebat Vlysses, cito mitigari potuisset, filum profecto, quod diuinus ille uates ex admirabili suo ingenio ducebat in tam magnam poëmatos texturam, cito rescissum fuisset. ob eamque rem dolorem eiusmodi nulla consolatione leniri, nullaq; uetustate tolli posse fingit. imo & sensu praesentis miseriæ, & recordatione praeteritæ uitae magis, atque magis recrudescere ostendit. Accedit etiam, quod quadrigas illas Poëticas, quas uel natura, uel celestis quidam instinctus, uel diuini furoris afflatus suppeditabat, non sic longe, lateq; agere potuisset, nisi Vlyssem uagantem, naufragioq; iactatum, & tot insidijs circumuentum proposuisset. Itaq; locus maxime datus est tantis Deorum consilijs, tantis Telemachi peregrinationibus, tantis procorum dolis, tantis ipsius Herois agitationibus. Praeterea nisi extoris ille fuisset, nulla sane facultas Alcinoo suppetijsset audiendi miraïlla de uarijs locis, de Vrbibus, de hominibus feris, & iniustis, de moribus populorum, qui humani, & hospitales, qui contra immanes, impij, scelerati, impuri, & nefarij essent. Nec reditum illum memorabilem in patriam cecinisset Poëta cum tanta simulatione, & dissimulatione Herois, nisi arbitratus esset pulcram illam tam uariarum rerum expositionem edocere nos

posse quantæ latebræ in animis hominum sint, & quanti recessus, & quàm multa perfidiosa, insidiosa, & fallacia in quorundam amicitia cotidie reperiantur. ob eamque rem Alcidamas orator apud Græcos in primis acutus, & diser tus Odysseam Homericam pulcerrimum humanæ uitae spe culum appellabat. Et, ut tandē ad nos redeam, omnina Iuli in nostram domum eædem inuidorum faces per omnē ingrati animi uim, atque incendium exarserunt, quae in tot praestanteis uiros, quos ante enumeraui. Quod si illi æquo animo à patria abfuerunt, nihilque aliorum iniu= ria commoti sunt, quanto fortius pugnare debemus contra fortunam nos in hoc quasi certamine prosternere conan= tem? quippe qui religione christiana imbuti simus, quæ con stantiam in tristissimis rebus nos retinere iubet, in floren- tissimis moderationem, ac temperantiam. Iā uero non sa tis exempli id nobis afferre potest, cuiusque uirtutis excel- lentiam semper sui inuidia laborare? quod ille ipse Chri= stus Deus, qui mortalis esse uoluit, ut nos & religione sua ornaret, & sapientissimis consilijs, ac praeceptis instrueret, ab ijs omni crudelitate laceratus est, quorum uitae, & sa- luti, & gloriosæ immortalitati praecipue consultum uole- bat. Nihil igitur pturbatiore animo esse nos oportet, si cū maiores nostri, & nos etiam ipsi faciles, propensiq; sem- per fuerimus ad conferenda in ciueis nostros beneficia, il= los ingratos, ac illiberaleis experiamur. Nec uero hoc dico, ut statuam uiri magnanimi esse beneficium serere, ut mete- re possit fructum, id enim fœnerari est, sed ut intellegatis hominem sapientem semper laetari debere collato benefi= cio, non semper autem dolere, si nulla referatur gratia. Deniq; uolūtatis beneficæ neminem pœniteat, etiā si illa in eā patriā utatur, è qua postea exturbetur, q̃a multo glorio= sius est beneficum esse, & dici exsulem, quàm uel malefi- cum, uel ingratum manere domi, et suæ ciuitatis principem esse. Caput illud est, ut robore animi septi simus, exsiliūq; ibi esse putemus, ubi uirtuti non sit locus. atq; etiam exsu- les illos iudicemus, à quibus constantia, grauitas, sapientia,

et animi magnitudo exsulat. Et, quod ad nos attinet, quã= diu prauæ cupiditates animum nostrum ab recta ratione non detorserint, quanquam patria Florentia carebimus, nunquam tamen exsulabimus. qn eos uere in patria exsulare, uagari, errare putabimus, qui ambitioni, et furori suo seruientes, iustos, beneficos, amantes patriæ ciues eiecerint. Quinetiam omni adseueratione affirmabimus Euripideum illum Polynicem locutum esse, ut tempus, & necessitas postulabat. &, si res coget, eundem ipsum deridebimus, atq; probabimus sapientem non paupertatem extimescere, quoniam si auaritiam homines in eum exercuerint, tera præsto' erit, quae largissime sua fundit bona. De infamia etiam laborare non oportere, quia satis ei est conscientia rectæ uolũtatis frui, nec maleuolorum rumusculos, & inuidorum uoculas aucupari. nihil præterea, quod seruile est, & demissum prae se ferre, quia minime decet hominem temperantem ita alterius fortunam adulari, aut admirari, ut suae ipsius illum suppudeat. Nec item quicquam ad aliorum libidinem uel dicet, uel faciet, quoniam intellegit se ducem uirtutem sequi, non impuritatem, & flagitia aliorũ. Deniq; animo semper sic excubabit, ut ei nihil improuisum accidere possit, nihil inopinatum, nihil omnino nouũ, atque ita nec amicis carebit, nec hospites magnopere desiderabit, & pecunias, ac potentiam aliorum nõ admirabitur. Solus igitur sapiens magnus est, solus potens, solus fortunatus solus suus est, solus etiam peregrinator in certo consistit loco, solus'q; exsul in patria uersatur, & eam uel absens sua uirtute illustrat. Ad summam sapientis est q̃cquid homini accidere possit præmeditari, si euenerit, ferendum esse modice. summæ autem sapiẽtiæ, singularis'q; consilij est prouidere, ne quid tale eueniat, & ingruenti calamitati occurrere. animi uero eximij, fortiter, ac patiẽter ferre, quicunq; casus inciderint, atque motum fortunæ quamuis uehementem, & grauem sua firmitate & constantia tanquam fluctum saxo frãgere. Habetis sermonem longiorẽ omnino, quàm ab initio suspicabar, sed certe non longiorem, q̃

necesse erat, gaudeóque magnopere in tanta rerum copia, nihil ferè ex ore mihi excidisse, quod extra caussam dictũ uideri possit, id'que sentio, cum animum ad ea refero, quæ oratione sum mea complexus. Quanquam autem intellego nunc primæ dúntaxat caußæ me satisfecisse, rationes'q; ferè omneis explicasse, quæ illam ratam facere possent, nunquam tamen existimabo me parteis obijsse meas, nisi sensero uos in oratione acquieuisse mea. acquieuisse autem tum iudicabo, cum cognouero uos animum ab ista exsilij molestia, et tanto patriæ desiderio penitus abduxisse. IVL. O' diem nobis optatum. o' diẽ faustum. o' tempus magna cum tua laude, maiore cum nostro fructu positum. o' constantiã promissi, et fidem miram. Quod enim nec clarorum uirorum exempla, nec disciplina, & praecepta doctissimorum philosophorum, nec longa, accurata'que lectio commentariorum, qui hac de re scripti sunt, in me efficere potuerunt, id tu sapientissime Patruelis hoc breuissimo tempore effecisti, ut exsilij asperitatem sentirem mihi duram non admodum esse, nec tantorum incommodorum uim grauiter me premere. Sed dulcem, & optatum patriæ amorem nihil refrixisse scias, quẽ tamen uelim potius existimes miserabilem, quàm ineptum. cum enim honores considero, quos non uulgareis omnes mihi deferunt, facile patriæ memoria subit, in qua illi omnino illustriores essent, si mihi in eadem ipsa agenti deferrentur. Quod si mihi homini non multum ambitioso carendum patria, & patriæ honoribus in perpetuum intellegerem, dolore quidem maximo angerer, sed propterea non quæ mea sunt, mihi adempta esse dicerem, sed aliena. & ea planè, quæ sunt in fortunæ temeritate, & hominum uoluntate constituta. Veruntamen necessariorum absentium mœror ita me lacerat, & conficit, ut uitam uix reliquam faciat, in primis'q; Iwannis Saluiati sororis tuæ filij, quem natura & carissimum propinquum nobis dedit, et excelsum, ac magnum formauit ad honestatem, ad prudentiam, ad literas, & ad omnem uirtutis laudem. Denique ille maxime aptus est ad uestigia illa persequenda Iwanne, quibus ad

honorem istum maximum contendisti, atque etiam dignus præter cæteros mihi uidetur Laurenti, quo Consobrino glo riere, ut uirtutum tuarum studioso, et in domestica gloria au genda æmulo. LAVR. Est omnino, quod plurimum læter Saluiatum nostrum nõ languidiore studio uersari in retinẽda dignitate familiæ nostræ, conarique etiam, ut lau dem nobilissimi generis sui industria, et uirtute magis, atq; magis illustret. Quod autem, inquis, mearum illũ esse uir- tutum studiosum, & cupidum, atque etiam me ipsum æmu lari in domestica gloria amplificanda, uellẽ potius, id, quod arbitror illum facere, ut uestras utriusque auunculi uirtu- tes imitando admiraretur, quæ, & maximae, & innume- rabiles sunt, quàm meas coleret, quae nunc primum ex ue stris oriuntur, & in domesticam gloriam amplificandam incumberet non ex mei æmulatione, sed ex officio suo. Ego enim in hoc genere laudis tantum uersor, quantum pos sum, quantũ ingenio, quod sentio quàm sit mediocre, quan tum diligentia, quantum usu ualeo. Sed tamen maxime uel- lem, ut ille etiã sermoni sapientissimi huiusce Legati inter fuisset. nam pro incredibili quadam, & propè singulari, & diuina ui sui ingenij perspexisset se priuari maximo interdum fructu necessitudinis nostræ, quod minus sæpe ei liceat Legatum Auunculum disputantem audire, de quo cer te potissimum ea audiret, quae nisi de illo ipso audiri pos- sint. cuiusmodi sunt, quæ hodie nobis exposuit de exsilio cõ stanter tolerando. atque eo magis socium huius disputatio- nis audiendæ illum habere uoluissem, quod certò scio, homi nem discere non posse ea, quæ Legatus suo sermone nobis impertiuit, neq; ex optimis Latinorum libris, quos omnes ferè legendo contriuit, neque ex Græcorum commentarijs, quos tanta cum uoluptate euoluit, quosq; etiam nunquam de manibus ponit. Ausim dicere plus utilitatis ei allaturam fuisse hodiernam disputationem, quàm hoc in genere com- plurium suorum doctorum præceptionem, aut diuturnam lectionem omnium librorum, qui in aliquo angulo Byblio- thecæ suae instructissimæ adseruantur. LEG. Dul-

cissima, ut auctor est Xenophon, ea tantum laus est, quæ ab liberrimis hominibus proficiscitur. Equidem alienum institutis meis non putaui, studijs uestris obsequi uoluntatiq; respondere, nec ullam à uobis expectabã laudẽ, sed quando illa me ornare uoluistis, negare non possum, quin illa & iucundissima, et dulcissima mihi fuerit, præsertim cũ uterq; uestrum specimen sit humanitatis, salis, suauitatis, leporis, & ingenuae liberæq; naturae. etiam si sentiam me adhuc nihil dixisse recõditum, nihil exspectatione uestra dignum, nihil aut inauditum uobis, aut cuiquam nouum. IVL. Intellego quò consilium spectat tuum. cupis alteram, et tertiam caussam, quam proposuisti, cur exsilium malum sit, probare falsam esse, & nobis ab omni dolore aberrationem quærere, etiam si ille maximus sit, & æternus.

LEG. Nisi hanc etiam partem absoluerem Iuli, uiderer mihi haud secus agere, atque ineptus aliquis pictor, qui politissima arte dimidiam tabulæ partem perfecisset, reliquam incohatam omitteret, uel quod artem non teneret totius picturæ absoluendæ, uel quod suscepti operis pœniteret. Sed iam, si cõmodum est, consurgamus, & Peripateticorum more inambulando disseramus, ita tamen, ut ante tria faciamus spatia interquiescendi, & animi relaxandi gratia. ex motu enim quies etiam commode parari potest ijs, qui sedendo in longam incubuerint disputationem.

IVL. Mi frater, mi frater, Non'ne satis tibi erat sedẽdo caussã propemodũ obtinuisse? ut nemo uerius id prouerbiũ usurpare uideri possit, q̃ tu, Romanus sedendo uincit. nunc autem inambulare decreuisti. Quam ob rem prospicio te omnem controuersiam dirempturum, quandoquidem & acrius instabis, & subtilius disseres, id, quod Peripateticorum fuit, & Peripateticorum principis Aristotelis, quem uideo te doctrina, & moribus imitari, totumq; exprimere.

LEG. Impudenter certe mihi uidear facere, si negem me multum studij, ac diligentiae posuisse in percipienda illius disciplina. quanquam Pater exemplo Aui potissimum sui totus à Platone, & à uetere Academeia stabat.

propterea studiose elaborauit, ut adulescẽs illius præceptis formarer, omnique doctrina erudirer. Ego autem Aristotelis scripta, & mox reliquorum Peripateticorum commentarios accurate cognoui, ratus, id, quod sine controuersia uerum est, alterius disciplinæ auctorem sine altero uix consistere, & percipi posse, atque adéo sua laude carere. non aliter, quàm si patrem nouerimus, qui frequenti hominum sermone celebretur præclaram edidisse sobolem, atque illum quidẽ non satis nosse arbitramur, nisi filios etiam notos habeamus, qui suæ uirtutis excellentia se ab ornatissimo parente susceptos testentur. Vtriusque autem disciplinæ usus nobis nunc maxime constabit, quoniam uideo multa esse tractanda de honoribus affectandis, aut reijciẽdis, quæ omnia petere necesse habemus à præclarissimis illorũ scriptis. etiam si statutum habeã præcepta eorum ipsorum eatenus sequi, quoad uideam consentanea esse cum moribus præsentibus, & genere uitæ, quo nunc utimur. IVL.

Eodem sanè modo harum disciplinarum usus nunc tibi constabit, quo superioribus mensibus constitisse animaduerti, cum de immortalitate animorum, atque etiam de Principis Dei ui, ac numine te disputantem in Xysto audiebamus. tum enim omnes, qui aderamus, in disputatiõe tua acquieuimus. & quemadmodum nos ipsi te nunc audientes magna ex parte leuati sumus molestia istius exilij, ita tum omnino liberati sumus magna suspicione, quam controuersiæ propositæ à quibusdam nouis Philosophis de immortalitate animorum, & de potestate Dei, attulerãt. Omnẽ igitur operam, & studium ad te audiendum conferimus, & maiorem aliquam leuationem ægritudinis animorũ nostrorum à te exspectamus, quæ magna, & graui fortunæ iniuria commota est. LEG. Afferebant sapientes isti duas alias caussas, ut probe meministis, quam ob rem exsilium maximum malum ducendum esset, quod ablegati honoribus patriæ carerent, & necessariorum præsidio nudati essent. Expẽdamus igitur quantum a tera[?] ualeat, & quantum certa, ueráq; sit. Principio neutrũ uestrum

ignorare arbitror, ita naturam rerum tulisse aliquando, ut homines, genus animalium unum ex omnibus compos rationis, & ad sapiētiam, ac uirtutem natum, uagantes per agros nulla certa sede fruerentur, tantumq; haberēt, quantum audacia, et corporis uirib. per cædem, ac uulnera aut rapere, aut tueri possent. Qui igitur primi consilio, ac iudicio excelluerunt, ij comperta humani ingenij ui, quæ docilitatis, & uirtutis capax esset, & laudis cupiditate inflammaretur, dissipatos in societatem uitæ conuocarunt, eosque ex tetra illa immanitate, & horrida, incultáque uita ad humanitatem, mansuetudinem, & iustitiam traduxerunt. Dein domestica commoda illis ipsis pepererunt. nam res cōstituere, quæ ad communem utilitatem referrentur, easque publicas appellari sanxerunt. Mox cum uiderent dispersam illam utilitatis rationem tanquam mēbra diuulsa, nec pulcritudinem, nec dignitatem habere, illos in cœtum quēdam congregarunt, ciuitatem'que appellarunt. Postremo illiberale arbitrati sunt, ut quæ animalia omnium rerum excellentia reliquis præstarent, illa ipsa digna domicilia nō haberent suo imperio, suaque uirtute. Itaq; eosdem ipsos homines proximus domicilijs iunxerunt, quibus planè Vrbium nomina imposuerunt, & déinceps coniugijs, literarum, uocumq; communione conciliarent. Non sine autem diuino aliquo numine ingenerauit natura hominum generi quandam honoris cupiditatem, eamque etiam auxit certo quodam studio laudis ex actionibus, quam Gloriam uocamus. ita enim circūscripte illam quoq; complecti possumus, quoniā M. Tullius uim illius aliter expressit. Gloria, inquit, est illustris, ac puagata magnorum uel in suos ciueis, uel in patriā, uel in omne genus hominum fama meritorū. qua qdē in re partim cum Aristotele facere, partim ab eo dissentire uidetur, qui censuit eum frui gloria, qui ueris laudib. magno assensu omnium ornatur ob uirtutis opinionem, aut id habere putatur, quod omnes, uel plures, uel probi, uel prudentes expetunt. Et quanquam tali honoris cupiditate omnes ipsa natura flagrare uoluit, tamen quosdam

uideas

uideas igniculos illius ita retinere, ut lumen clarissimum ex omnibus uirtutibus emittant, quosdam ita statim extinguere, ut solo nomine, & corporis figura homines habendi sint, moribus pecudes. Etenim prudentiæ, ac uirtutis expertes in tempestiuis conuiuijs, in alea, in festis diebus ludorũ cęlebrandis omne tempus consumentes ad pastum semper sese abijciunt, in infimumq́; deturbantur, ut est apud Platonem, & rursus usque ad medium rapiuntur, & circa hæc sane loca uagam, inconstantemq́; agunt uitã. Quin etiam hæc nunquam transgressi ad id, quod re uera summum est, semper caligant, & nunquam sese tollunt, neque ullius ueræ rei participes euadunt, neque gustum percipiunt ullius stabilis, ingenuæq́; uoluptatis. sed in morem pecudum deorsum proni sunt, oculosq́; tum in teram, tum in mensas habent, quæ conquisitissimis epulis exstruantur. Præterea in luxuriam, & libidinem toti effusi duntaxat pastui, & ueneri indulgent, & de tam turpi uoluptatum genere inter se calcitrantes, et mordẽtes ferreis cornibus, et armis sese prosternunt. Contra illi prudentia ornati, celeritateq́; mentis uigentes, ut soli erecti ex omnibus animalibus sunt, & habitum corporis habilem, & aptum ingenio humano habẽt, ita intellegunt seipsos excitari oportere ad cæli quasi cognationis, domicilijq́; pristini conspectum, illudq́; semper suspiciunt. consulunt item bonis, præsentes fructus neglegunt, poster tati, & gloriæ inseruiunt, non abdomini, & prauis cupiditatibus. cogitant denique uirorum beneficorum, ac temperantiũ, magnorumq́; hominum corpus esse mortale, animi uero motus, & uirtutis gloriã sempiternam. Quam ob rem honesta omnia diligunt, fidelia, inquam, simplicia, constantia, & uana, falsaq́; detestantur, ut fraudes, periuria, malitias, iniurias. Quinetiam in se quiddam habent non uoluptarium, & ferinum, ut alij. sed amplum, & magnificum, & ad imperandum magis, q̃ ad parendum accommodatum. atq; etiam ducunt humana omnia leuia, nedum tolerabilia. nihil timent, nemini cedũt, semper inuicti sunt, cogitantq́;. exiguum uitæ curriculum

ſibi à natura circunſcriptum, immenſum gloriæ. Videte quantum interſit inter ſtudia, & mores horũ, & illorum. eadem eſt natura, quae eadem etiam praeſidia utriſq; comparat, ſed tamen alijs ea ornamento ſunt, alijs turpitudini, & dedecori. Ex hoc igitur genere natus ciuis in libera ciuitate nobis conſiderandus uidetur, utra ratio uitae illi inſtituenda, eáne, quæ in ſplendore honorũ poſita ſit, an quæ in domiſticæ tranquillitatis laude uerſetur. Ciuem autem illum intellego, qui in certa urbe uiuat. nec intereſt quicq̃ illa germana patria ſit, necńe, quãdoquidem duae poſſunt eſſe patriae, una naturae, altera ciuitatis. ut M. Tullius Cicero qui cum Arpini ortus eſſet, mox in Pop. Ro. ciuitatem adſcitus eſt. atque ita habuit alteram loci patriam, alteram iuris. quamuis Ariſtoteles negaret M. Tullium ciuem Romanum eſſe, quippe qui ſtatuat homines ciuitate donatos, proprie ciuers appellandos non eſſe, quoniam exiſtimat neminem propterea ciuem habendum eſſe, quod certo in loco commoretur, præſertim cum inquilini, & mancipia certo in loco degant, et nobiſcum habitent, nullo tamen modo ciues ſint. Nec item ciuers iudicat, qui ius à magiſtratibus ita petunt, ut tam ipſi in iudicium uocari poſſint, quàm alios uocare. cuiuſmodi ſtipendiarij, & uectigales ſunt, qui ius petunt ab ea Vrbe, quæ caput imperij eſt, nec eos, qui ita imbecilla ætate ſunt, ut remp. tueri, & adminiſtrare non queant. quales pueri. nec ſenes, quoniã illi magna ex parte cum affecta ætate ſint, infirma quoque ualetudine eſſe ſolent. attamen quodam modo ciuers habẽdos eſſe putat. Enimuero tantus Philoſophus ciuem ita ſpectat, ut ſimpliciter ciuis eſt, nec culpæ ullius quaſi reus habetur, quam purgare neceſſe habeat. Itaq; nulla re ciuem magis deſcribit, quàm facultate iuris dicundi, et poteſtatis exercendæ. Sed tamen nos de hac Ariſtotelis ſubtilitate ſoliciti non erimus. imò patriam M. Tullio non minus reddemus Arpinum, ubi natus eſt, quàm Romã, in quam receptus eſt. et eo quidem magis quod hæc hominem ſempiterna laude affecit, & maximis honorib. auxit, ipſa autem ab eo, quamuis ciue adſcititio

ue adscititio, seruata est. ac propterea nõ minus illi ipsi hæc patria dulcis fuit, quæ excepit, et exceptum carissimum habuit, quàm illa, quæ hominem genuit, qui tum priuatis officijs, & ingenij laude florentissimus, tum fructu amplitudinis, & reip. dignitate clarissimus futurus erat. Multa etiã diuinitus idem ipse Philosophus de hac honorum cupiditate præcipit. Neminem enim magnanimum esse posse affirmat, nisi sit & magnis rebus dignus, & se ipsum maximis quoque dignum censeat. maximas autem res esse, quæ Dis ipsis tribuantur. Tales uideri honores, propterea quod illi maximi sunt bonorum externorum. Quinetiam illum optimum oportere esse ait, cum maximis sit dignus, & melior maiora semper postulat, & optimus maxima. Mediocritatem quoq; laudat inter ambitionem, & ambitionis uacuitatem, quia ambitiosus plus, q̃ oporteat, & unde non oporteat honorem appetit, non ambitiosus, qui ne ob res quidem honestas honoribus affici uult. Ergo censet homini ingenuo, liberaliterq; educato nõ ex unaquaq; re honores sitiendos esse, nec contra respuendos, si honestas ob res illi deferantur. At q nostris temporib. cæco mentis impetu ad honores rapiuntur, hæc non discernentes inuadunt honores quoquo modo illi tribui possint. quo fit, ut arbitremur priuatam uitam longe anteponendam esse ei, quæ adhunc plane modum honorata sit. Enimuero qui otium, ac quietem sequitur, is primum uidet alios nulla sui inuidia flagrare, quod quidem facile accideret, si ille præstanti, florentiq; fortuna uteretur. Videt etiam se nullis in periculis uersari, si facultates suae à patriæ honoribus seiunctæ sint. nec cogi ad labores, curasq; molestas suscipiendas, ut dignitatem suam tueatur. Nullas item domesticas pertimescit insidias, nec de uita sua laborat, quod intellegat illam grauioribus fortunæ telis expositam esse. nam copiæ, rerũq; abundantia facile necessarios, ac familiares inuitant ad furta, ad dolos, ad cædem, præsertim si tenuiores sint. Fortuna autem in nullum genus hominum sæpius, & atrocius grassatur, q̃ in eos, quibus omnia secunda euenerint. Ro-

mani Cæſares quicunq; uiolenta morte perierunt, omnes ferè à ſuis obtruncati ſunt familiaribus, Iulius Cæſar, Caligula, Domitianus, Cõmodus, Alexãder Seuerus. Ex Græcis uel Regibus, uel Tyrannis inſignes commemorantur Philippus Macedoniæ Rex, Filij Piſiſtrati, qui Athenas dominatu deuinxerat ſua, Periãder Ambraciæ Tyrannus, Archelaus, & Amynta iunior Macedoniæ Reges, Eunuchus Cypri etiam Rex, & pleriq; alij, quos enumerare neceſſe non eſt. Quin etiam paucos abhinc annos quot meminiſtis honeſtiſſimi ordinis ſacerdotes aut ueneno ſublatos? aut crudeli morte necatos à familiaribus, & beneuolentia coniunctis? quos tamen illi ante & ſacerdotijs honeſtarant, & omnibus ſtudijs, & beneficijs ornatiſſimos habuerant. Videtis etiam quot ueterum Romanorum ex ſumma amplitudine deturbati ſint in infimam, miſeramq; uitæ conditionem. Marius, Pompeius, M. Antonius. M. & Q. Cicerões. Equidem neminem ferè illorum temporum ciuem Romanum comperio, qui mortem obierit ſua uirtute, & auctoritate dignam. de ijs loquor, qui paulo clariores fuerint, quiq; immodicos honores appetierint, & quorum uita ambitionis labore diſtricta fuerit. ſic enim rerũ gerendarum cupiditate efferebantur, ut domuſtico otio nunquam proſpicere poſſent. Quinetiam nullũ uitæ ſuæ tempus uacare permittebant à cogitatione augendarum opum, retinendi dominatus, & maieſtatis oſtentandæ. At Pomponius Atticus uir cum omnibus rebus excellens, tum Ciceroni, & amicitia, & omni uoluntate, ſententiaq; coniunctus, ſolus mihi eiuſmodi uidetur, ut proponi poſſit omnibus noſtris tanquã exemplum ad uitam omni è parte laudabiliter agendam. Hic enim otium id amplexus eſt, quod à dignitate non abhorreit, in literis, in libris, in amicis iuuandis, in conſilijs dandis. Itaq; ambitio, ardenſq; honorum ſtudium illos in maximas calamitates coniecit, hunc uero honeſtum otium ad ueram laudem duxit, & ad id, quod datum fuit uitae tranquille, placideq; agendum præparauit. Solus etiam in portu fuit, cum æquales eius propémodum omnes grauiſ

simis tempestatibus iactarentur, solus ex optimis disciplinis, eximiaque honestarum artium scientia fructus percepit maximos, sensitq; secundas res suas literis ornari, aduersas autem maxime adiuuari. Solus deniq; turbulentissima illa tempora Sullæ, Cæsaris, Antonij, & Augusti euasit, quandoquidem illi certò sciebãt elegantia hominis, et probitate nihil esse Romæ præclarius, eiusq; uitam cõsecutam esse difficillimam illam societatem grauitatis cum humanitate, diuitiarum cum temperantia, auctoritatis cum beneficentia. Quæ quidem uirtutes eo etiam admirabiliores mihi in homine uidentur, quod maiore indulgẽtia diuitis patris, & forsitan rerum humanarum neglegentis educatus est, q̃ ea tempora ferebant. Ambitio enim sæpenumero ex turbidis morum fontibus, qui apud parentes sunt, à filijs imbibitur. id, quod Plato etiam scriptum reliquit, ut cum patrẽ habent ignauum, & socordem, qui Vrbem habitat non prudenter administratam, quiq; honores, magistratus, prouincias, & iuris dicundi decus repudiat, & iacere cupit, ut ab omni molestia uacuus sit. idq; ita contingere solet. Primum quotiescunq; audiunt matrem ægre ferẽtem, quod uir suus nulla publica munera sustineat. ac propterea inter mulieres admodum tenueis honores sibi deferri uideat. Dein cum animaduertit illum ipsum nõ attentiorem ad rem esse, neq; pro ea obscure, aut palàm contendere, aut in foro uolitare, sed neglegentius in his omnibus uersari. atq; etiam cum cognoscit hominem semper de se ipso curã agere, uxorem autem neq; contemptui habere, neq; plurimum colere. quapropter accidit, inquit Plato, ut ualde commoueatur, perturbatioq; animo sit, & apud filium de patris ignauia, & inertia queratur, multaq; alia commemoret quae mulierculæ de istiusmodi rebus garrire solent.

Priuatam etiam uitam agentes quæ cupiunt facile assequuntur, si honesta sint, studentque assequi ea, quorum planè fructus illis diuturni sunt, alijs suaues, et iucundi. Accedit etiam, quod ad defendendam dignitatem suam nihil necesse habent arma quærere, & amicorum fidem expe=

riri, præsertim si paulo seuerius ius dicant, quandoquidem compertum habent suæ uitæ præsidia non consistere in satellitibus, in sicarijs, in parricidis, et armatis hominibus, quibus stipentur, nec in multitudine copiarum, sed in uirtute, & innocentia, qua tecti pericula propulsent, & inuadentes inimicos defendant. At honoribus fungentes simultates cum optimis ciuibus aliquando suscipiunt, eorumq; odio etiam flagrant, quos nunquam experti sunt maleficos. infidos quoque eos habent, quibus cum multis officijs, & magno familiaritatis usu iuncti erant. At quibus sui corporis custodiam committunt? Certe ijs, qui uenalem sanguinem habent, quiq; aliàs sibi usi non sunt. mox illos etiam perinde reformidāt, ut eos, quos certò sciunt famam suam oppugnare, uitaeq; insidiari. Animus quidem priuati hominis talibus suspicionibus liber est. imò si quos inimicos illi fors dederit, eos reconciliare sibi studet, quoniam incolumi sua dignitate id se facere credit. Magistratus enim, alteriusúe honoris splendor non impedit, quo minus ad ueterem amicum adeat, se purget, et ad pristinam illius gratiam receptum habeat. idq; fretus conscientia officij, & constantis uoluntatis erga hominem. existimat etiam stipatores illos mercenarios tanquam opifices aliquos, aut tabernarios, aut alios de fece ciuitatis homines, in quibus fides nulla sit, cum omnes lucri spe ad opus excitentur, non honesti ratione. Stipatores item pecuniæ gratia ciuem magistratum gerentem custodiunt, & pecuniæ gratia quoq; interficiunt, quoniam pecunias multo plures licet illis accipere, si ciuem talem trucidarint, quàm si semper illum protexerint. Veruntamen non desunt qui uitam magistratus potius laudēt, quàm priuati, quod nullo negotio amicorum gratiam promereri possit, inimicorum autem iniurias facile ulcisci. Sed multum isti à uera ratione aberrant. nam qui publicam personam sustinet, si beneficio amicum sibi deuincire uoluerit, is de grato animo illius periculum facere cogitur, quē rarò in hominibus perspicimus, q̃ nostra ætate uiuunt. Sed fac illum gratum esse erga eum, à quo multa acceperit bene

ficia,

ficia, certe cogitat quanto pluribus cómodis auctus est, tanto maturius sibi profugiendum esse, ne magistratus aliorum rogatu cogatur eum spoliare commodis, quibus illum iam affecerit. Itaq; solum uertit, & fuga sibi consulit, putatq; cómoda, quibus auctus est, tum sua esse, cum exploratum habuerit eò non posse peruenire, qui se illorũ participem reddiderit. De inimicis autem ægre supplicium sumere potest, quia ciuis publico honore præditus, ut Demosthenes ait, tanquam bonus paterfamilias esse debet, qui in seruos, & alios domus suæ ministros ideo animaduertit, ut meliores illos reddat, non ut opprimat, & interficiat. exẽplo peritorum Medicorum, qui ad mẽbra uitiata ita ignem admouent, ut ualetudinem confirment, et reliqui corporis pulcritudinem, ac decus integrum conseruent, nó ut mutilum, & mancum relinquant. nam Princeps sæpenumero id spectat, quod placet, magistratus autem id quod æquum, honestumq́; est, ut eximius orator Isocrates refert, cuius quidem optimis præceptis, & summa eloquentia adductus sæpius laudare soleo, q̃ forsitan necesse sit. Accedit etiã, quod ijdem inimici plerũq; uel opibus, uel cognatione, uel generis claritate, uel doctrina, & eloquentia honestissimum in ciuitate locum obtinent. ac propterea in illos non facile odij, & acerbitatis uirus euomi potest. ita fit, ut inuiti cogamur eosdem ipsos tolerare. atq; id propémodum nobis euenit, quod contingere solet magnis Regibus, qui generosos, & præferoceis equos aluerint. his enim quãquam uti non possunt propter ferocitatem, asperioremq́; naturã, tamen illos non odecīunt, aut propter alacres spiritus, & præstantem corporis uigorem, aut quod sperant eos ipsos in dies mitiores futuros. Poëta Catullus Dictatorem Cæsarem, eundemq́; orbis teræ Principem probroso carminum genere infamarat, quam iniuriam ille grauius ulcisci noluit, ueritus ne in aliorum Poëtarum maledicentiam incurreret. itaq; homini ignouit, et in pristinam gratiam recepit. M. etiã Tullio, qui commentarium cófecerat laudum Catonis, idem ipse Cæsar alio commentario respódit, quo uitia Catonis colligebat, illumq́; im-

merito laudari probabat, nec præterea quicquam tentauit, quamuis capitali odio dissensisset ab Laudato, et ab Laudatore. Patrē imitatus est Augustus Cæsar. T. enim Liuium tulit, qui bellum ciuile Cæsaris, & Pompeij scribens exquisito genere laudum efferebat Pompeium. satis autem habebat illum appellare Pompeianum. Eadē facilitate, uel potius dissimulatione usus est in Asinium Pollionem, qui Scipionem, Afranium, Brutum, & Cassium libris editis commendarat. Nō satis autem constitutum habeo an hic idem fuerit Asinius Pollio, qui in domum receperat Timagenem Historicum, post, quàm Augustus illi suam interdixerat, quod uxoris, filiarum, & suam ipsius existimationem offenderat. Itaque idem ipse Princeps ita commotus est in Pollionem, ut tantummodo ei dixerit, fruĕre mi Pollio fruĕre, cum ille sui consilij rationem afferret, & polliceretur se hominem exclusurū si iussisset. Hæc tanta sanè mala prouiderunt sapientissimi illi Græciæ Philosophi, & tanquam è specula futuram tempestatem prospexerunt. Pythagora, inquam, Democritus, Anaxagora. ob eamque rem ab regendis ciuitatibus totos sese ad cognitionem rerum transtulerunt, & magno, erectoque animo uiuentes beatissimi fuerunt, & uirtutis decus in otio colentes omnes motus fortunæ, mutationesq; rerum, & temporum leues, ac imbecilles esse cognouerunt. ijdem etiam à publicis negotijs uacui solitariam ferè duxerunt uitam. quæ qdem propter ipsius scientiæ suauitatem, qua nihil est hominibus iucundius, plures fortasse delectauit, quàm rebus publicis expediret. Potestatis enim, sapientiæ'que coniunctionem Platonicus ille Socrates saluti ciuitatibus esse censet. imò nullum malorum finem fore, nullam'que à perturbationibus quietem dari posse affirmat, nisi reip. administratio penès eum sit, qui omne suum studium, ac diligentiam in doctrinam, & sapientiam contulerit. Quinetiam fundamenta suæ reip. has duas uirtutes esse ait, nec unquam illam remp. quam oratione describebat orituram, aut Solem aspecturam esse adserit, nisi eum publici consilij auctorem,

& regendae ciuitatis ducem sortiatur, qui cum uirtute fortunam coniunctam habeat. Ante M. Tullium quidem, praeter Demetrium Phalereum, cuius mentionem supra feci, nemo alius facile reperiri poterat, qui utraque re excelleret; ut & doctrinae studijs, & regenda ciuitate princeps esset. Hic enim mirabiliter doctrinam ex umbraculis eruditorum, ac otio non modo in Solem, atque pulue= rem, sed in ipsum etiam discrimen, aciem'que pene` produxit. At noster Cicero illo superior est in omni genere praeclarissimarū artium, & temperantia, uitaéq; continentia, cum ille ipse male audiat a` Graecis suis, quod post Himeraeum fratrem ab Antipatro caesum in omne genus intemperantiae, & libidinis eruperit. uterque tamen summos honores a` patria sua consecutus est. Q. enim Catulus princeps Senatus, & auctor publici consilij M. Tullium parentem patriae nominauit, atque eidem ipsi Senatus non, ut multis bene gestae, sed ut nemini, conseruatae reip. singulari genere supplicationis Deorum immortalium templa patefecit. Demetrium ciuitas Atheniensium principem suum declarauit eique trecentas decreuit statuas. Nostris tamen temporibus tales moderatores, & rerum publicarum temperatores nullos fere` comperias, quia, nisi fallor, quae nunc respublicae dicuntur ueteribus rebuspu. dissimiles sunt, aut certe multum distant ab rep. ea, quam Plato diuinitus constituebat. Siquidem aut ex certo hominum genere constant, qui tametsi omnis uirtutis expertes sunt, ad munera tamen reip. admittuntur, ne locus pateat externis hominibus ad inuolandum in id, quod certorum hominum esse uolunt. aut ex colluuione hominum unius ciuitatis constituuntur, ita tamen, ut ad illustriores magistratus nemo eligatur, nisi qui ex ordine Patritio sit, aut a` ueteri familia originem trahat. Superest Roma, quam uerae reip. domicilium esse iudicarem, nisi ex uniuerso terarum orbe & homines excellenti ingenio praediti, omnibus'q; uirtutibus ornatissimi, et monstra etiam quae= dam immanissima, ac foedissima ad eam confluerent, ubi

nullo discrimine omnes ad summos honores efferuntur, & amplissimis ornamentis afficiuntur. Di facerent, ut in ea persaepe exsisterent sapientes homines, qui remedium aliquod tantae calamitati afferrent. quod quidem facillimum esset. hoc est, ut probos, integrosq; homines à monstris secerneret. atque etiam exemplo Atheniensis Solonis decerneret nouam hanc Sacerdotum remp. contineri duabus tantummodo rebus, praemio, & poena. Quod si minus hoc impetrari posset, maxime uellem, ut magnanimus aliquis Heros interdum ad nos accederet, qui monstra ista conficeret, & tolleret, ut ferunt Herculem olim uenisse, qui Auentinum Cacũ oppresserit. Age uero dispiciamus an princeps etiam in ciuitate locus ad honoratam uitam nos inuitare debeat. Equidem nonnullos animaduerto honores sitire, propterea quod uident omnes dicto suo audire, omnes sibi de uia decedere, omnes assurgere, multis etiam admirationi se esse. & eo quidem magis, quod homo cum alijs pluribus uirtutibus ceteris praestat animalibus, tum hoc etiam, quod honoris cupiditatem insitam habeat, & illius tuendi studium. Iam uero illud quantum est, quod non solum Bestiae omnes expertes sunt talis cupiditatis, sed pleriq; etiam homines. imo siquis est inter illos, qui honoris studio inflãmetur, ille inter homines, quasi Deus habendus uidetur, cũ praesertim neminem comperias, qui honorem expetat, nisi idem etiam honestatis maximam agat curam. Praeterea diuinum quiddam prorsus istis uidetur laetitia, quam honos ipse nobis parere solet. Talis certe, inquiunt, erat laetitia, quam capiebant ueteres illi Romani ex uictorijs suis Africani, Marij, Sullae, tot Caesares. Enimuero isti nullũ uerũ sensum honorũ habent. non enim inductio animi erga eiusmodi ciuem potestate praeditum illos cogit, ut his fungantur officijs, obtemperãdi, praetereuntem honestandi, assurgendi, sed potius metus haec studia illis extorquet. At q̃ detestabile, & inuidiosum est metui, & in odio esse. & eo quidem magis, quod is cogitur multos quoq; timere. id, q̃d etiã sensit Caesar Dictator in Theãtro sibi obijci Laberiano uersiculo.

Necesse est multos timeat, quem multi timent.
Memoria quæso repetite, quàm miserabiles habuerint exitus Heroes illi, quos in fabulis Tragici Poëtæ induxerint dicentes. oderint, dum metuāt. malus enim custos diuturnitatis metus. aut certe id obsequium exprimit respectus, quem ad honorem habemus, non ad hominem honore, & magistratu surgentem. Tale obsequium exegit in castris Q. Fabius maximus CONS. à patre Legato ad se ueniēti. nā cū obuiā filius progrederetur, lictoresq; uerecūdia maiestatis eius taciti anteirent, praeter undecim fasces equo præuectus senex, ut CONS. animaduertere proximū lictorem iussit, & ut is descenderet ex equo inclamauit, tum demum desiliens experiri, inquit, uolui fili, satin' scires te consulem esse? In agro Bononiensi sceleratæ consensionis fide insignis est insula, quam Lauinus fluuius facit. in eam enim conuenerunt Antonius, Lepidus, Augustus, societateq; inita nobilissimum quēq; Senatorem proscripserūt. At quotiescunq; congressi sunt, Augustus adulescentulus semꝑ medius sedit, quod ille Proprætore, alij priuati essent, quāquā senes, et cōsulares. Nec uero diffiteor honoris cupiditatē uni homini ingenitam esse à natura, sed ea cupiditas honoris magis ex alijs rebus oriri debet, q̄ ex magistratibus, ut ex literarum cognitione, ex sapientiæ opinione, ex beneficentiæ & liberalitatis laude. Qui enim ex hisce rebus honos proficiscitur, uerus est honos, & eo nihil praestantius nobis potest accidere, nihilq; etiam optabilius nobis esse debet ad immortalitatem gloriæ, & memoriam nominis sempiternam. Multi quoq; homines huius cupiditatis expertes sunt, quod pauci etiam habeantur, qui uerum iter gloriæ intellegant, quique literarum dignitatem perspiciant, & uirtutis pulcritudinem, ac splendorem admirentur. Nec sanè meo quidem iudicio ulla præclarior honestatis ratio est, q̄ ea, quæ à tranquillitate uitae proficiscitur, & ab animo perturbationibus uacuo emanat. Lætitia autem breuis est, quam afferre solēt honores isti cū uictorijs coniuncti, quoniam magna ex parte eam consequitur ignominiosa è pa-

tria exactio, aut orbitas filiorum, aut publicatio bonorum, aut mors. Documenta autem uarietatis temporũ, & fortunæ uicissitudinis hoc in genere capi possunt à uiris illustribus, quos proposuimus. omnes enim post clarissimas uictorias tam aduersa fortuna laborarunt ut suam quisque conditionem miserrimam putarit. Hoc qdem ipsum Socrates planius expressit Alcibiadi apud Platonem. Cõplures, inquit, nominare possumus, qui cum dominationem affectassent, & illius occupandæ summo studio flagrassent tanquã rei alicuius commodæ, ad extremum propter eandẽ ipsam dominationem insidijs petiti interierunt. Quinetiam suspicor te nonnulla inaudisse, quæ heri, & superioribus diebus euenerint. Archelaum enim Macedoniæ Tyrannum oblectamenta, & delitias Tyrannidos amantem, quidam non minore desiderio captus eiusmodi delitiarum interfecit sperans se Tyrannum futurum, & perpetuo felicem, sed triduum, aut quatriduum dominatus ipse quoque insidijs circumuentus obijt. Viden etiam? (ut referam non quæ fama percepimus, sed quæ ipsi uidimus) ex nostris ciuibus quicunque imperia affectantes exercitibus præfuerint, alios à patria adhuc etiam extores uagari, alios capitali supplicio affectos esse. Quod siqui sint, qui in summis periculis, et communi trepidatione præclare remp. gessisse uideantur, non solum foris, sed etiam dom ab improbis ciuibus, non minore fraudum genere circumuenti sunt, quàm ab hostibus. ita ut existimem nonnullos optasse potius priuatos uiuere, quàm cum imperio unquam fuisse. Hanc certe sententiam princeps hic Philosophorum mutuatus uidetur ab Euripide, cuius singulos uersus singula testimonia forsitan putabat. Siquidem apud illum perspicere licet, Regem Agamemnonem seruo cuidam seni literas dantem ad Clytemnestram uxorem de filiæ nuptijs. tum eum quamuis despicatæ fortunæ esset, laudantem, & beatum esse affirmantem, quod inglorius atque ignobilis ad supremum uitae diem peruẽturus esset. Contra uero laetitia illa, quæ à uirtutis, & ingenuarum artium fontibus ducitur, in tempestate ge

ta est, lucet in tenebris, pulsa loco manet, atque hæret semp in animo, splendet per sese, neque alienis unquam sordibus obsolescit. Remotus à studijs ambitiõis Isocrates Atheniensis otium, & tranquillitatem uitae secutus est, docendo, monendo, scribendo. ac propterea unus fuit, qui tum æqualibus omnib. oratoribus, tum multis etiam illustribus ciuibus gratia, & auctoritate longe præstiterit. etiam si illi ad rẽp. moderandam omnem usum, & scientiam, & studium suum contulissent, aut magnam potentiam, & gloriam maximis in remp. meritis, præstantissimisq; rebus gestis essent consecuti. Quinetiam siquando illi ad populum uerba facienda erant, nemo maiore libertate caussam dixit, nemo maiore orationis splendore animos auditorum præstrinxit, nemo maiore animo Atheniensium morum peruersitatem insectatus est. nemo item attentius, ac benignius auditus est. quanquam summa senectute esset, & lingua hæsitaret. Ecquos quæso hosteis, nedũ ciues amantissimos sui homines hæc uerba non commouissent? quæ protulit post, q̃ res multas commemorauit imprudenter ab Atheniensibus administratas. Demiror, inq̃t, tum senes, tum adulescenteis, quod alteri non meminerint, alteri nõ audierint è ratione pacis probata, nullum unquam incõmodum nos accepisse, ex armis autem leuissima quaque caussa susceptis in pleraſq; calamitates, & eas quidem magnas incidisse, quas repetere nihil ad praesentem caussam pertinet. imò parati expeditiq; sumus ad ea obeunda, quæ nullam accessionem allatura sunt rebus nostris, ut ad triremeis instruendas, ad conferendas pecunias, ad auxilia mittenda, ad arma inferẽda ijs, quos tulerit fors. perinde, ac in aliena patria periculis offeramur. Et harum quidem omnium rerum caussa est, quod uestræ partes essent Athenienses ita de rep. solicitos esse, ut de priuata. quod tamen contra fit. quin cum de priuatis negotijs deliberatis, consiliarios spectatioris prudentiæ, quàm uestra sit, exquiritis. at cum ad audiendas orationes, quæ de rep. habentur, cõcurritis, eiusmodi hominibus fidem abrogatis, & inuidiæ morsus defigitis. Cõ-

tra nequissimum quęq;, & turpissimum, qui suggestum ascē derit, ad cælum effertis. atque etiam existimatis temulentos homines magis populareis esse, quàm siccos, & sobrios. & dementeis magis, quàm sapienteis, & publicam pecuniam dilapidanteis, ærarium'que exhauriēteis, magis, quàm ex suo censu publica obeunteis munera. Itaq; operæpretium est mirari eum, qui sperat ciuitatem nostram talibus consilijs usam in meliore statu unquam futurā. Et hæc quidem Isocrates ad Populum Atheniensem, cum suaderet ei, ut amicitiam renouaret, fœdus'q; percuteret cum omnibus Græcis, imperium'que Insularum relinqueret, Vrbium autem quæ mediterraneæ essent, retineret. Ad Philippū etiam Macedoniæ Regem libertati Græcorum insidiantem orationem scripsit, qua hominem hortatur, ut in pacificationem Græcorum se interponat, & iunctis armis moueat contra Persas. in ea quoque multa de importunitate Atheniensium exponit, quæ tamen à ciuibus suis libenter legebantur, cum scirent ea dici à tanto oratore, non ut in dignitatem patriae illuderet, sed ut ciues publici consilij principes suae nequitiae et impuritatis admoneret. Recentiore quidem memoria Iācobus Sadoletus noster non minus laudis assecutus mihi uidetur oratione scripta ad Ludouicum Galliæ Regem de bello transmarino suscipiēdo, quàm Isocrates hac sua ad Philippum. cum enim alteram cum altera confero, & lecta uerba, sententias tum graueis, tum crebras utriusq;, & numerorum splendorem, uerborumq; elegantiam, & totius orationis lenitatem uideo, non nihil animi pendeo utram magis laudem tanta similitudo diuini illius ingenij in Sadoleto est. qui tamen si non alijs uirtutibus, saltem industria illo superior mihi uidetur, quod ijs quidem temporibus natus sit, quibus cogimur omnes latinam linguam emendicare ex libris, cum tamen Isocrates græcam didicerit à Populo, qui, ut Plato scribit, linguæ est magister. Minus quidē hominem laudo, quàm oporteat, quoniam uideo eundem ipsum multis alijs ornamentis esse praeditum, quae illum in infinitam seculorum posteritatem illu=

tem illustrare possint, sapientiæ, grauitatis, ingenij, benigni tatis, et liberalitatis. Solus autem nostrorũ temporum, aut certe cum paucis animaduertit elocutionem emẽdatam, & latinam esse quasi fundamentum oratoris, ad eamq; obtinendam necesse esse latinam linguã expurgare, quam inquinarunt nonnulli exquisitarũ literarum omnino rudes, & nullius iudicij homines, qui partim ex circumpadanis Municipijs, partim ex transalpinis Prouincijs in hanc Vrbem confluxerant. Emendauit igitur eruditissimus hic Vir corruptam, & uitiosam latinæ linguæ cõsuetudinem pura, ac integra loquendi ratione. quam etiã cum præclare obtineret, eam magna cum dignitate, et Italorum laude mox ad religionis decus, & immortalem nominis sui celebritatem usurpauit. Redundabat Plato Athenis omnibus ornamentis uirtutis, atq; etiam omnibus præsidijs domusticis septus erat, affinium, copiarum, nobilitatis. sed tamen ab rep. abstinuit, et in portum confugit otij moderati, atq; honesti. Caussam autem consilij sui interprete M. Tullio hanc didicimus fuisse, quod offendisset Populum Atheniensem propè iam desipientem senectute, eumque nec persuadendo, nec cogendo regi posse uidisset, cum persuaderi posse diffideret, cogi fas esse non arbitraretur. Quã ob rem Plato à negotijs publicis tanquam ab opere aut tẽporibus exclusus, aut uoluntate feriatus maiori ciuibus suis honori, et amicis utilitati, & reip. ornamento fuit, quàm summi illi duo oratores Demosthenes, & Aeschines tantis actionibus, tantis cõsilijs, tantis contentionibus, quæ patriam, & uniuersam tandem Græciã in seruitutem redegerunt. Di fecissent, ut M. Tullius post interfectum Cæsarẽ finem reperisset suæ ambitionis, & modum statuisset infinitæ honorum cupiditatis, nec opprimendi Antonij caussa, Augustum importuniorem suscepisset ornandum, & ad tantos honores efferendum, certe imperium illud totius orbis non corruisset. imò uero Senatus dignitas, & Populi Romani maiestas adhuc etiam clarissima uigeret, nec uideremus maximam Italiæ partem prouinciam Barbarorum esse factam. sed patriæ

ctritas, filij amor, & necessariorum beneuolētia, & reip. recuperandæ spes summum illum Virum decepit nam uitæ priuatæ commoda aspexit eadem acie mentis, qua rerum omniū uim, & naturam uiderat. Quis enim, inqt, ad Varronem scribens, hoc non dederit nobis, ut cum opera nostra patria siue non possit uti, siue nolit, ad eam uitam reuertamur, quam multi docti homines, fortasse non recte, sed tamen multi, etiā reip. præponendam putarunt? Quæ igitur studia magnorum hominum sententia uacationem habent, eandem publici muneris, ijs concedente rep. cur non abutamur? Principatu quidem Cæsaris ille gerēdis negotijs orbatus maxime solitudinem amauit. itaq; suas uillulas obibat, quos ocellos Italiæ appellabat, congressum amicorum omnium declinabat, Musis tantum & sibi uiuebat. Deniq; id ipsum homini accidit, quod præstantissimus quisq; orator optare debet, ut tum desineret, cum maxime desideraretur, et tum multam salutem foro diceret, cum forensibus negotijs implicitus esset, & urbano opere maxime distineretur. Audite qd mœstissimus Pater post amissam filiam Attico rescribat, à quo certior factus erat, quosdam esse Romæ, qui discessum eius ab Vrbe non satis æquo animo interpretarentur, ac propterea se uereri, ne grauitas, et auctoritas illius imminueretur. Quod me ad consuetudinē, inquit, reuocas, fuit meum quidem iampridem remp. regere. quod faciebā, sed intererat enim ubi acquiescerem. nūc plane nec ego uictum, nec uitam illam colere possum, nec in ea re, quid alijs uideatur, mihi puto curandum. mea mihi conscientia pluris est, quàm hominum sermo. Et alibi. Nunc, inquit, omnia respuo, nec quicquam habeo tolerabilius, quàm solitudinem. Item alio loco. Mihi, inquit, solitudo, & recessus prouincia est. Rursum nihil hac, inqt, solitudine iucundius, in qua careo omnium colloquio, cumq; mane in siluam me obstrusi densam, & asperam non exeo inde ante uesperū. Sed utinam, id, qđ ingemiscens repetā, post rēp. dominatu Cæsaris liberatam, ab reip. muneribus quiescere uoluisset, & celebritatem hominum, frequentiamq;

ciuium euitans circa uillulas suas errasset, Roma profectò non solum caput religionis, sed etiã imperij totius terarũ orbis adhuc esset, nec Italiæ Populi uectigales, & stipendiarij exterarum nationum essent, nec tot bella cotidie exorerentur de ijs Italiæ urbibus, quæ in S.P.Q.R. potestatem aliquando essent redactæ. Sit iam huius loci finis, et eò, unde egressa est, se referat oratio. nec interim faciam, ut enumerem miserias omnes, quibus Itali conflictari cœpimus, post, q̃ nonnulli Italiæ Principes, & populi ob dominandi cupiditatem omnes teras mouerunt Reges Barbaros incitarunt, Gentes feras armatas in Italiã adduxerunt. nã sic meum exagitarem mœrorem, & uos in eundem planè luctum uocarẽ. Omnino qui horũ malorum caussam sustinent, maximas iã pœnas persoluerũt temeritatis suæ. Reliquum est, ut uideamus, q̃ priuatus domesticis etiã institutis rectè, liberaliterq; uiuat. Ac primũ q̃dem imaginem priuati hominis proponamus, quoniã ad hũc maximè modum perspiciemus officia uitæ illi & pfectiora & liberiora constare, q̃ ei, q̃ honore, aut imperio, aut populari gloria decorari soleat. Enimuero priuatus si ab literis non abhorreat, ante lucem surgit somno solutus, quo per noctem breui admodũ usus est, nihilq; iam uiribus suis fretus, imò impendentes calamitates cogitans à Deo precatur faustum, felicẽq; diem. Cælum etiam, & præclarum illum Diuorũ conuentum suspicit, quorũ alij acceptam à Christo religionem innocentia, uitæ sanctimonia, et sanguine suo tutati sunt, alij orbem lustrando, et monendo, et disputando illius dignitatem amplificarunt. Mox in Bybliothecam pgit, atq; in lectione acqescit eorum librorum, ex qbus animi uoluptas capitur, & documenta ad bene, beateq; uiuendum petuntur. in illis etiam multum sine interpellatore uersatur. Dein ualetudinis caussa egreditur, et simul cõmodis suis, et eorum, q̃ ex se pendent, consulit. nam aut inambulat, aut rationem tuẽdæ rei familiaris ministris præscribit. Quod si per urbem uagari uoluerit, nimirum libere uagabitur, atq; res aspectu dignas ubicunq; illæ fuerint, uiset, & sermonibus doctorum, pru-

dentumq́; hominum intererit, & ludos etiam relaxandi animi caussa spectabit. Domũ inde repetit, et uel pridiano ieiunio compulsus, uel sola uictus tempantia coactus, accumbit. mensa paucis, iisdemq́; simplicibus cibis paratur, illisq́; uescitur, ut uires reficiantur, non ut opprimantur, et ut potius suum naturæ quasi tributum pendat, q̃ ut tetram aliquam popinam inhalet, & animi sensus offundat. Accumbit etiam uxor, & liberi, si forte contigerit, ut à re uxoria non abhorruerit, aut si cælebs fuerit, ex familiaribus aliquis similitudine studiorum coniunctus, qui cum dulcissimo sermone tempus illud transigat. animi autem lenitate qcqd uernæ apposuerint, pretiosum facit, etiam si uile fuerit, nullasq́; lautiores epulas, aut opiparas desiderat, cum natura ad uescendum trahatur, nõ suauibus condimentis, aut aliis delicatioris gulæ obsoniis. Nec uero cum surrexit, solicitus est de morbis, qui humana corpora arripere solent cum nimio cibo, aut potu repleta sunt, sed suæ tempantiæ conscius, nullã ingruentium morborũ uim extimescit. Itaq; amicis se reddit, eosq; ad se uenientes, si afflicti sunt, patrocinio suo iuuat, aut iucundissimo sermone delectat, aut recitandis suis scriptis iudicium illorum exqrit. Postremo occidente iam sole cogitat aliqd de uita quoq; sua diminutũ, uehementerq́; gaudet diem sibi præclare actum sine fraude, sine flagitio, sine impostura, & iterum ad studia literarũ se refert, & aliqd uel legit, uel secum commentatur, uel suas cogitatiões literis mandat. Deniq; ex supiore discubitu aut se iam cœnasse sentit, aut ita cœnat, ut id detestetur, qđ in Italicis olĩ mensis ac Syracusanis Plato etiã abhominatur, bis in die saturũ fieri. atq; omnibus demum curis solutus cubitum it nõ modo immortalẽ capiens fructũ ex tam laudabili uitæ instituto, sed firma ẽt ualetudine uigẽs. Cõtra q magistratus psonã, et publicum honorẽ tuetur, q̃q̃ omnibus copiis abundat, tñ honesto otio priuatur. Videas illũ initio, nocte intẽpesta surgere excitatum uel anxiis curis, uel ĩportunis uocib. familiariũ, uel nocturnis uisis. ille aũt lectus aureus est stratus pulcerrimus textili stragulo, magnificis opibus pictus. Mox

omni

omni mente in ea cogitatione, curáq ue uersatur, qua libidinem suam expleat, rapinam exerceat, contumeliam inferat. itaque modo ira ardet, modo desiderio flagrat, modo desperatione commouetur. Interea completur domus satellitibus, apparitorib. sicarijs, rabulis, & ciuibus litigantibus, iudicijs'que turpibus sese conflictantib. quorum alij hominem salutant, alij ius petunt, alij munera largiuntur, alij cædem ciuis pollicentur. Deducitur autem ad Prætorium ab hoc genere hominum, qui ex colluuione omnium uitiorum constant, sedet'que excelso in suggestu, ubi dum cognoscit, aut consultat, nullum locum prætermittit uel ueris falsa permiscendi, uel iustam caussam innocentis interturbandi, uel nocentis iniustam fouẽdi. Domum reducitur, & cum uescendi fuerit tempus, ornantur abaci complures argento, auróque cælato. accumbit ille. ineunt epulas quoque parricidæ, & domestici latrocinij adiutores. molossi circunstant, quos plurimos etiã alunt maiore impẽsa, q̃ homines. adulatorum, sannionũ, scurrarũ magnus adest numerus. fercula inferuntur, & mensæ conquisitis epulis exstruuntur, lancibus'q;, & splendidissimis canistris, & prægrandibus scyphis res agitur. uina pretiosissima tum Italica, tum prouincialia ministrant eximia forma pueri ad nutum illius intuentis. Nec uero ipse tanto rerum apparatu fruitur. imò pridiana crapula adhuc tumens, & antemeridianis negotijs confusus nescit quò se uertat, quid'ue agat, & dum singula degustare cupit, de uniuersis nauseæ molestiam suscipit. Iam finis epularum est, cum scurræ ineptis iocis illum, & conuiuas ad risum excitant, & uel gestus, motus, uerba amicissimi alicuius hominis ementiuntur, uel principem ciuitatis maledictis insectantur, uel bonorum ciuium dignitatem asperiorib. facetijs impure præstringunt, uel in sodalem probra iaciunt. Secundũ hæc collusores assident, & uel fritillus, uel tali, uel tesseræ afferuntur, quibus magna pecuniarum uis sorti exponitur, & integri census uno interdum iactu amittuntur. Longum esset referre contumelias, probra, exsecrationes, quæ id temporis audiuntur. con=

uiuator autem, idem'que publicam ciuitatis personam sisti-
nens præest collusoribus istis, & omnes ad scurrilem dica-
citatem prouocat. hi uicissim hominis hilaritatem & risum
captantes certatim omnes, dicta salsa, & iocos in hunc, &
illum iactant. Denique è mensa surgit uentre distento, &
corpore ita fœde signato, nullum'q; genus incommodi est,
quod non extimescat, pestiferos'que etiam omneis morbos
sibi fore suspicatur, à quibus tentari facile possit, & pericu
li imprudens uel irascitur familiaribus leuissima quaque
de causa, uel in cubiculum se recipit, somno'que indulget,
& in meridiationem totus effunditur. Tum exsuscitatus fre
quentia hominum adeuntium iam incipit deintegro cogita
re, qua ratione famam, fortunas, familiam, liberos, corpus
denique ipsum ciuium suorum affligat, & sanguinem ex-
hauriat. Itaque domo exit comites habens non liberaliter
eruditos homines, sed omnibus uitijs contaminatos, atque fla
gitijs inquinatos, & plane eiusmodi, quorum opera affli-
ctos opprimat, & in uiolando iure inexplicabileis fraudes
concipiat. properat autem ad tribunal suum. et sedens ne-
glegentiam matutinam in circumueniendis litigantib. pome
ridiana diligentia compensat. alios igitur uideas repelli à
se, ut nimis intempestiue accedenteis, alijs diem diffindi, ali
os comperendinari, alios amplius pronuntiari, alios iniqua
sententia effligi. Inclinante iam die cogitur domestici latro-
cinij finem facere, domumque reuertitur, ubi præsto sunt
profligatissimæ uitæ homines, qui ei rationem explicent re
rum, quas per diem administrarint. paratos'que se insu-
per ostendunt ad ea conficienda, quæ postridie etiam libi-
dinem hominis explere possint. At ille qui maleficio, & sce
lere pascitur, quique ciuium sanguinem iam exsorbere cœ-
pit, tetra, ac detestabilia mandat. nam eos uexandos iubet,
quos pridie, aut eo die intactos reliquerat. Postero igitur
die alij quæstioni subijciuntur, nonnulli exquisito tormento
rum genere discruciantur, multi ad supplicium rapiuntur.
Inter tot facinorum cogitationes deuorandi tempus incidit.
cœna paratur. qui in famulatu sunt omneis uideas per au-

lam

lam discursare. mox accensis funalibus inferri fercula longa pompa. diceres aliquem apparatissimo funere efferri. imò exequias uiui hominis, non mortui celebrari. accumbit ille tanta cupiditate, ut deuorare omnia uideatur, cum tamen matutini cibi ingluuiem uenter uix capiat. Verum ille naturæ quasi uim infert, & incoctas epulas nouo cibo aggrauat. atque ita nocturnæ agitationi fomitem parat, & alteris epulis aditum obstruit. nec toto cœnæ tempore desiderantur mimi, & scurræ. quin adsunt frequentes, & gestibus, ac iocis nullum tempus uacuum præterire sinunt. Postremo surgit plenus mero, plenus epulis, plenus torpore, & quietem se consecuturum sperans iacet, atque somnũ aucupatur, quem tamen illi uel libido eripit, uel curæ leuiter obrepere faciunt. nam quasi imaginem diurnorum scelerum homini repræsentant, in qua expressa sint testamenta subiecta, adulescentuli circunscripti, constupratæ uirgines, multi tenues, ac egentes afflicti, plures uicini eiecti, innocentes plerique uexati, nocentes miserabiliter excarnificati. In somnum tandem aliquando delabitur, q etiam sæpe numero interrumpitur, cum memoria subit tantorum flagitiorum, quæ illum etiã ad eiulatum, & gemitum instigare solent. Tales sunt magna ex parte, q nostris temporibus publica negotia procurant, et honoribus patriæ funguntur. quo quidem genere hominum, ut probauimus, nihil impurius, nihil flagitiosius esse potest. Et certe si hominem deterrimum Poëta præstanti aliquis ingenio fictus, conquisitis'que uitijs deformatum uellet inducere, nullius generis homines aptius inducere posset, quàm uel Principes, uel ciues summis honoribus fungentes, quandò nullum dedecus reperiri potest, quod in istis publica munera sustinentibus inesse non soleat, & fortasse multa in illis penitus defixa, atq; hærẽtia præteriret. Videtis igitur, ut honoratam uitam agentes sæpenumero pleni sint uini, stupri, somni, plenique inconsideratissimæ, ac dementissimæ temeritatis. nec hi adulescentes sunt, qui per ætatem liberiores esse consueuerunt, sed senes, qui maxime potestatem habent, & quo-

rum cupiditates iam deferbuisse oporteret. Et iā quis tam nullum usum rerum habet, q audeat eiusmodi uitam probare? in qua cursus esse non potest, nisi cum casu, & prolapsione, & in qua uirtus sopita conniuet blandimentis aurae popularis. Quam ob rem aeterna in laude uersabere Laurenti, quod à pueritia id plane cauisti, in quod multi adulescētes, & summa senectute homines offendunt, & incurrunt. nam eiusmodi genus uitae tibi degendum constituisti, quod semper adamare mihi es uisus, quod'que etiam cognouisti mihi gratum esse, alienum ab ambitione, alienum ab opibus, alienum à fama stultorum, improborum'que consensu excitata. Quin etiam semper id egisti, ut qualis haberi uelles, talis esses. quam uiam ad gloriā proximam, & quasi compendiariam Socrates esse dicebat. Itaque in omnibus uitae officijs non modo specimen ingenuae, erectae, liberalis'que naturae in te esse demonstras, sed etiam spem amplissimae dignitatis affers, & plurima nascentis uirtutis indicia cotidie das. magnoperéque laetor Petri fratris nostri ornamenta in te propémodum renata esse, quae omnino sua laude caruerunt, quod nondum uicesimum primum compleat annum, cum Patrem amisimus, qui sua diligentia illa apud omnes illustriora facturus erat. & déinceps ea sane tempora consecuta sunt, quibus nec sapientia hominum, nec industria multum ualeret, cum Italia tota armis exterarum nationum oppressa esset. Quid? quod uideo ardentiore etiam studio te uiam hanc persequi, quo magis intellegis hostes plerunque dominari aedibus, diuitijs, & agris, & omnibus denique copijs nostris, cum tamen gratiae dignitatis, & bonorum erga nos beneuolentiae nunquam dominari possint. imo nullos alios rerū harum possumus relinquere haeredes, nisi quos ipsi procreauerimus, aut quos natura propinquitate nobis coniunxerit.

LAVR. Enimuero te dicentem de institutis priuati, & honorati hominis attentius audiebam, quandoquidem utriusque uitae imaginem oratione tua ita mire nobis exprimebas, ut crederem me non in Bybliotheca domestica esse,

uerum

uerum in Pergula nobilissimi alicuius Pictoris, ubi tabellas duas spectarem, in quarum altera expictus esset homo, qui doctus à puero institutus, & artibus ingenuis eruditus esset, quique magistratibus inhonoratam uitam ageret, cum tamen omni frueretur honore, quẽ afferre solent existimatio uirtutis, & mores suauissimi, & bonorum gratia. in altera ille, qui primum omnibus adulescẽtiæ sordibus uolutatus, mox patriæ honoribus uteretur, essetq; impius, demens, & Dis, hominibusq; infestus uiueret. Ac mea quidem sententia fallitur, qui existimat motus, opera, casus, & argutias uultus humani ita oratione non posse repræsentari, ut pictura redduntur. Quid multa? ausim affirmare perfectum oratorem, si quisquam modo perfectus sit orator, ita facile posse nitorem, lætitiam, lumina, & umbras rebus dare, quas oratione exponendas suscipit, ut pictorem suis coloribus, & pigmentis facere uidemus. nam uterque artem & similitudinem dirigit ad naturam, & naturæ opera. Neque uero minus nos tenent quæ mente, & cogitatione comprehenduntur, quàm quæ oculis spectantur. imò animus ingeniosissimi cuiusque maiorem capit uoluptatem ex orationis elegantia, quàm ex blandiore aspectu lineamentorum, & pigmentorum. quæ quidem lenocinium commendationis ita habent, ut delectent, non ut iuuent. Sed hoc nimirum Iuli tu melius statues, quippe qui Patrui tui consilio, & diligentia perinde educatus es, ut mos patrius ferebat, & grauissimi Philosophi præcipiebant. IVL.

Prorsus Laurenti. nullum enim genus antiquarum literarum omisi, quod non attingerem, quia suspicabar præcipua uitæ ornamenta esse literas. incensusque etiam sum maximo studio perdiscendi Musicam, & Picturam, quoniam hæc ad perfectiorem corporum notitiam adiumentum affert maximum, illa, quod faciat, nos otium honeste, & cum magna animi uoluptate tenere, si modo illud complecti uelimus. In exercitatione autem rerũ, quæ ad bellicam laudem, & ad militarem gloriam pertinent, non ita assidue sum uersatus, ut optabam, quod uerebar, ne periculum ui-

tæ adirē propter summam corporis gracilitatem, & infirmitatem. quo quidem periculo paucos admodum liberatos uidebam ex æqualibus meis, qui simili habitu, & figura formati essent, præsertim si accessisset labor, & lacertorū contentio. Neq; uero tantum mihi sumo, & arrogo, ut aude am ex picturæ profectu dijudicare artificum opera, ob quam utilitatem illam expeti ēt oportere ait Aristoteles. id enim hominis est, qui eiusmodi arti totum se dediderit, uerum id facere possum, ut huius artis opera cum alterius artis operibus conferam, quod etiam tu Laurenti fecisti mei imitatione, & uter scientius naturam rerum ante oculos ponat, dijudicare. Itaque non dubito, quin mediocris orator, nedum hic noster summus, possit uerbis aptis, lectis, & illustribus idem efficere, quod insignis pictor præstare solet suis pigmentis candoris, & ruboris, & alijs cuiusq; generis coloribus scite omnino adhibitis, et eleganter. Atq; ut aliquādo crūpat uox digna ingenuitate mea, tu certe mi frater in tantis tenebris erroris, & inscitiæ clarissimū lumen prætulisti menti meæ. Siquidem putabam ante fortunatos eos, quorum uita honorum splendore illustraretur. atque etiam demirabar iudicium eorum, qui honestum otium à negotijs publicis seiungerent, & quasi discerperent, cum altera uitæ degendæ ratio cum altera commode iungi posset, quamuis coniūctio illa, & societas difficilis esset. Verūtamen iudicabam hoc distingui hominem gnauum, & industrium ab homine socorde, & inerti, quod ille facile præstaret ea, ad quæ hic ne aspirare quidem posset. Nunc uero disputatione tua eruditus intellego istas honorum accessiones esse quasdam exaggerationes miseriarum uitæ, & blandissimas planè uoluptates animum ab rectis officijs detorquentes. Sed perfacile tibi fuit me in sententiam tuam adducere, quod uix quartumdecimum ingressus eram annum, cum patria excessi, ac propterea illecebris urbanorum honorum irretiri non potui, alios autem honores contempsi, & præsertim, quos cum cæteri principes, & Italiæ Populi, tum Pontifices ipsi Romani multos mihi detulerunt.

Sed ut libere tecum agam, nonnihil me commouit superioribus diebus lectio commentarioli, quo Plutarchus Chaeronensis quaerit, an recte dictum sit λάθε βιώσας hoc est uiuus fefellit, ut Flaccus interpretatur. Etenim post longam disceptationem statuit uocem istam explodi oportere cũ auctore suo, quicunq; ille fuerit. atq; hanc quidem elucubratiunculã Plutarchus intorsisse mihi uidetur cum in alios, tũ in Apollonium praecipue Tyanensem aequalem suum hominem diuinissimum, & qui magis è caelo delapsus mihi uidetur, quàm in tera editus, si tot admirabilium operum auctor fuit, quot à Philostrato, & ab Hierocle cũ Eusebeii tamen indignatione referuntur. Ille igitur frequẽter in ore habuit uocem hãc. In uita obscurus esto. quod si non queas, incompertum sit, te mortuum esse. Me autem quãquam honores non admodum sitientem, nec falsam gloriam auide appetentem, huius tamen praestantissimi Philosophi auctoritas magnopere commouit. dicerem etiam de sententia deduxit, nisi propositum mihi esset omni in genere iudicium tuum magis sequi, quàm cuiusque Philosophi auctoritatem.

LEG. Hodie si ita uobis est commodum, finem faciamus & inambulandi, & disputandi. nam aliquid tribuendum est ualetudini. in crastinum autem differam meam de Plutarcho sententiam, simulq; scrupulum, quem nunc Iuli perdifficilem iniecisti, eximam, quoniam magis animo uacabo, & nihil habebo, quod huic sermoni praeuertendum putem. IVL. Age uero, ut placet. sed constitue quò loci nobis ueniendum sit. Bybliotheca enim non satis uidetur idonea ad longiorem audientiam, tum quod amici domum uenientes nos fallent hoc praesertim tempore, quo domus celebratur ita, ut cum maxime, tum etiam quod nimis obstructa sit auris spirãtibus. cras igitur in Ortis tibi dicenti operam dabimus. LEG. Sanè ita mihi uidetur. modo inter uos constet me non Epicureum fore, etiam si in Ortis disputaturus sim.

PETRI·ALCYONII·MEDICES·LEGA
TVS·POSTERIOR·DE·EXSILIO·
AD·EVNDEM·NICOLA-
VM·SCHONBERGVM·
PONTIFICEM·
CAMPANVM·

e XSILIVM·QVIDEM·NIcolaë si ipsum pro se loquatur, nec tam pertinacium Sophistarum habeat patrocinium, cõcessurum arbitror se conuictum rationib. quas priore libro attulimus. Neque uero consiliũ fuit caussam nostrã probare exemplo Atheniensium, qui Testularũ suffragijs cogebant ad Decem annos ciues eos abesse à patria, qui aut opibus, aut cliẽtelis, aut populari gratia alijs praestarent. nam id genus exsilij communisci usi sunt ad aequabile ciuitatis ius tutandam & auctoritatem frangẽdam ciuium potentiorum, ne patriam aliquando tyrannide sua deuincirent. quanquam illa paulo post concidit hoc praecipue malo dum seditiosos homines reip. praeficerent, et optime meritos ciues cogerent patrijs sedib. Disq; Penatib. relictis inopem, & uagam uitam persequi. Superest nunc, ut quasi perfecto operi fastigium imponamus, hoc est, ut ad extremum quasi in conspectu ponamus quae idonei auctores de uita honorata, & gloriosa tractarint. qua in re nõ omnes consentire uideo. Siquidem certa erant ueterum memoria quae de expetendis honorib. dici solerent, & seperatim Scholae habebantur de hoc argumento, ut de Exsilio, de interitu patriae, de seruitute, de debilitate, de caritate, & de omni casu, cui nomen imponi soleret calamitatis. Quin etiam Aristoteles Philosophus tum rerum abditarum, & ob=

ſcurarum,ut græce dicam, αἰτιολογικώτατος, tum ſic mul=
tiplici laudum genere excellens, ut ex eo omnis uirtutis ſpe
cimen capi poſſit,cum ad uſum popularem , & ciuilem de
rep.diſſereret,hac quoq; in re animi pendet, nihilq; ex ue
terū ſententia decernit.id,quod certe in explanatione eiuſ=
modi rerum facere nō conſueuit. atq; etiam nihil ferè ipſe
excogitat,quod ad labefactanda illorum ſcita ptineat , ſed
īmmoderatis illorum ſententijs modum præſcribit,& lau
dabile quoddam temperamentum obſtinatiori tantorū Phi
loſophorum uolūtati,& in contendendo obfirmatiori adhi
bet.Nam cum eſſent,qui ciuiles honores ideo contemni opor
tere dicerent,quod exiſtimarēt ingenui hominis uitam,ean
démq; in primus expetibilem, diuerſam eſſe à ciuili,cúmq;
haberentur etiam qui optimam hanc eſſe putarent,quoni=
am fieri non poteſt,ut otioſus recte agat,eadémq; ſit recta
actio,& felicitas, cenſet ſapientiſſimus Philoſophus utroſq;
partim uera ſentire,partim falſa. Etenim uerum eſſe in-
quit liberi hominis uitam potiorem eſſe uita heri,& domi
ni,quandoqdem ſeruo,qua ſeruus eſt,nihil graue,nihil ma
gnificum conſtare poteſt.domini etiam poteſtas , & de reb.
neceſſarijs mandata nullam habent communionem cum re=
bus honeſtis,et liberalib.Sed falſum quoq; eſſe oſtendit oēm
poteſtatem eſſe dominationem, cum præſertim nihil minus
differat liberorum poteſtas à ſeruorum poteſtate,q̃ per na
turā ingenuus,et liber à mancipio,& per naturam ſeruo.
Denique honeſtum eſſe ſtatuit,illum ſequi,& colere,qui uir
tute præditus ſit , & facultate rerum optimarum agenda-
rum excellat.atque etiam iuſtum,eidem ipſi parere,ac ob-
temperare. Sed Ariſtoteles forſitan ſua reſpexit tempora.
quib.homines uirtutis ſtudio ita dediti erant,ut illa ad bo
norum ſalutem tuēdam uterentur non ad prauorum com=
moda augenda abuterentur . id,quod noſtra memoria ab
omnib.propémodum fieri uidemus.Facultatem enim quo-
tus quiſque habet,qua ſit πρακτικὸς, ut Græci dicunt? cū
tamen illam cum uirtute neceſſario coniunctam eſſe debere
ſcribit Ariſtoteles in ciue,qui temperator ciuitatis ſit,et ſum
mæ reip.

mæ reip. præponatur. Quid multa? ille ipse temperator animo magno, elatoque res humanas despiciat necesse est, quandoquidem felicitatis compos nunquam esse poterit, nisi semper, aut maxime ea agat, & contempletur, quæ ab exquisita honesti, & uirtutis ratione proficiscantur. Fortunam etiam utcunque cum eo agentem moderate feret, & omni ex parte æquabiliter, quippe qui uere bonus, & constans sit. atque etiam ut quadrantalia occurret. id, quod ab Aristotele primum quoq; dictum est. hæc enim in teram si decumbant, semper celsa, semper erecta, semper stantia uisuntur, quoniam in æquabilem partium mensionem diffunduntur, Nec uero pro domesticis commodis, sed pro dignitate, communiq; felicitate, negotium publicum gerere, & quasi excubare debet, quod etiam Scipionem apud M. Tullium sensisse accepimus, cum de optimo statu ciuitatis, & de optimo ciue dissereret. Vt enim, inquit, Gubernatori cursus secundus, Medico salus, Imperatori uictoria. sic Moderatori reip. beata ciuium uita proposita est, ut opibus firma, copijs locuples, gloria ampla, uirtute honesta sit. Huius enim operis maximi inter homines, atq; optimi illum esse effectorē uolo. Verum hac in quæstione, tanquam in ulcere unguis, Plutarchus exsistit, q ambitionem, et honorū contentionem maximis effert laudibus et hominem, ut ita dicā, quoquomodo honestatum anteponit priuato, & à munerib. reip. uacuo. quā qdē quæstionē, ut tantus scriptor sustinere possit huiusce posterioris libri disputatione tractatur. Neq; uero illū mouit Poëta Lucretius, q nullos inferos esse suspicatus populares honores affectantē, et illorū repulsam ferētem Sisyphū esse canit.

Sisyphus in uita quoque nobis ante oculos est,
Qui petere à populo fasces, sæuasq; secures
Imbibit, & semper uictus, tristisque recedit.

Nam cum uideret id non clariorib. Græcorum monimentis testatum, & consignatum esse, auctorem talis sententiæ neque laudari, neq; laudatum confutari oportere iudicauit. atque id, quàm recte factum sit, hoc quidem loco disputare non attinet. Præterea nihil mihi fraudi esse uelim, quod

& si in argumento honoratae uitae ab illo plurimum dissentiam, tamen paucula quaedam exempla sumpserim ex libello, quem idem ipse Plutarchus de Exsilio composuit. Siquidem & humanitatis expers, & uitae communis ignarus haberi possem, si quae censuissem perperam ab illo tradita non refellissem, & quae praeclare exposita legerentur, illustri gratia non excepissem. eoque etiam magis, quod eiusmodi exempla ille forsitan mutuatus est ab altero scriptore, ut quae de contemnenda morte, & de luctu minuendo ad Apollonium usurpauit. haec enim ex consolatione Stoïci Crantoris in morte filiae suppilantur. id, qd his paucis dieb. Florentiae obseruauimus, cum eundem Plutarchi commentarium, et M. Tullij quaestiones Tusculanas unà euolueremus. Etenim M. Tullius eadẽ, quae in Plutarcho leguntur exempla, quaestione tum prima, tum secunda refert, atque illa ipsa ex Crantore se excerpsisse demonstrat. Memoria quoq; teneo me tum audisse, te multa capita orationis pro Archia Poëta contulisse cum Euagora Isocratis, atq; deprehendisse M. Tulliũ illũ graeciae Oratorẽ, quẽ praecipue admirabatur, apte etiã imitatum fuisse, et suauitatem suam in puro, & candido dicendi genere inde sumpsisse. à qua quidem re in imitando Demosthene maxime abhorret. nunquam enim sententias illius integras latine redditas in suas transfert orationes. quod duriores, incultiores, & horridiores eas iudicaret, quàm teretes, & limatae ciuium Romanorum aures ferre possent, cum tamen ex illo arripuisset eximiam illã argumentandi uim, & in docendo, ac explanando subtilitatem, et deniq; in tota caussa agenda ordinem. M. quidem Brutus à tali Isocratis dicendi genere abhorrebat. ac propterea nõ solum à Cicerone dissentiebat, qui tantas laudes in eum Oratorem congerebat, quique ex Platonis testimonio tantopere eundem ipsum ubique efferebat, sed Oratorem etiam, quem M. Tullius libro ad eum scripto informarat, non satis probabat. id, quod ex quadam Ciceronis ad Atticum epistola cognoscere licet. uoluntas nimirum, & natura, unde oratio nascitur Brutum trahebat ad eam di-

ctionis

ctionis formam, quæ pressa, seuera, & quasi mœsta esset. Tantis igitur laudibus dignus semper mihi uisus es Nicolaë, quantis omnes te nunc maxime in cælum iure, & uere ferunt. siquidem è tanta perplexitate latinæ orationis, & uarietate scriptorum admirabilem urbanæ eloquentiæ nitorem selegisti, quem sic in scribendo seruas, ut omnium Oratorum latine loqui elegantissime uideare. Testes sunt Orationes plurimæ, quas Romæ & apud Pontifices Maximos, & in summorum Antistitum ordine habuisti. illæ enim non minore doctissimi cuiusq; admiratione leguntur, q̃ plausu, & omnium laude, cum haberentur, audiebantur. Testes item cõciones tuæ grauissimæ, omnibus'que oratorijs uirtutib. ornatissimæ in Germaniæ, & Pannoniæ conuentibus. quib. nimirum perfectum est, ut Maximilianus Cæsar designatus qui ab rationib. Francisci Regis Galliæ dissentiebat, inimicitias Pontifici Maximo condonarit, armáque cum illo sociarit ad frangendos spiritus Turcarum Regis, qui deuicta Syria, & Aegypto Italiæ imminebat. Testis præclara Historia earum rerum, quæ nostra ætate in Italia, & in prouincijs transalpinis gestæ sunt. præclara inquam & admirabilis, quod rerum copia, & sententiarum uarietate abundet, & fide maxime illustretur, uerborum'que delectu, & apta compositione politissima sit. quam etiam scribendi laudem felicissime consecutus est Paulus Iouius tuus in ea Decade, qua res omnes cõplexus est, quæ toto terarum orbe gestæ sunt post, quàm Carolus VIII. Rex Galliæ cum maximis copijs transgressus Alpes tranquillum Italiæ statum perturbauit, & prima funestissimorum in Italia bellorum iecit semina. Historia enim huius clarissimi scriptoris omnes elegantiæ flores omnia eloquentiæ lumina habet, & mira orationis claritate splendescit. usque eò omnia ornate narrantur, & regiones aut pugnæ admirabiliter describuntur, & conciones hortationes'que prudenter, & grauissime interponuntur. Denique illius auctor uarietate, euagationib. amplificationib. digressionib. non minus præstantis Historici, quàm exi

mij Oratoris laude ab omnib. decorari debet. Testes etiam multo studio elucubrati commentarij, in quos retulisti quicquid è recentioris Theologiæ libris excerpi poterat memoria dignum, & scitu præclarum, ubi etiam demonstras quatenus id totum uel cum ueteri Academicorum, & Peripateticorum disciplina consentaneum est, uel ab ea discrepat. Opus sine controuersia tum copia, & uarietate rerum pulcerrimarum, tum dicendi nitore, ac elegantia absolutissimum, & cuius dignitas omnib. latinæ orationis insignib. & præstantissim Theologi, ac Philosophi ornamentis amplificata luminib. obstruet multorum Theologorum, quos uulgus ideo doctrinæ, & ingenij gloria celebres iudicat, quod propter summam innocentiam, sanctissimos mores, singularem uitæ integritatem, atque constantiam à superiorib. Pontificib. in numerum Diuorum relati sunt. Et quoniā perpetuo illius argumento uersaris in uero à falso secernendo, & in hac ipsa re, ut in alijs multis, primas tibi omnes deferunt, ideo attentior ad primam huius posterioris libri partem cognoscendam lector, et iudex mihi optandus es, qppe quæ tota disquisitionem uitæ honoratæ, & priuatæ contineat. Itaq; iā memoriæ sermonem prodamus, quem postridie tres ijdem Medices habuerunt, quorum pridianū etiam sermonem exposuimus. Atq; illi qdem ex condicto omnes inclinato iam in pomeridianū tempus die in Ortos ueniūt, ibiq; considunt, Iulius & Laurentius, ut magna cum audiēdi exspectatione, ita Legatus cum nō minore dicendi auiditate. Ergo sic natum est exordium.

LEG. Hæc quidem amœnissimorum Ortorum facies me admonet ut prudentem illum agricolam imiter, qui in Phædro Platonis describitur. Is enim semina, ex quibus suaueis exspectat fructus, non æstate in Adonidis ortos sparget, quo intra octauum diē pulcros decerpat fructus. quin potius, si uera colendi agri laude ducatur, sementem faciet in feraci solo, & satis se consecutum putabit, si post octauum mensem effusam uiderit frugem. Idē quoq; mihi ipsi efficiendum statuo. nam in animis uostris inserere ne-

cesse

cesse est perpetuam quandam constantiam fortunæ aduersæ tolerandæ. Quinetiam acquiescere non debeo in præsenti plausu, quo orationem meam prosequi soletis, sed à uobis cauere, uos tali animo semper futuros, nedum ad octo menses. id, quod prudentem Agricolam de sua fruge optare debere Plato dicebat. IVL. Quò ista uergunt mi frater nescio. Veruntamen illud apud animum tuum testatum relinquam, nos minime uelle pudoris nostri damnum apud te facere. id, quod certe fieret, si nunc aliquid tibi repromitteremus, quod mox optima fide tibi non præstaremus. imò à te nunc exspectamus ea, quæ heri de Plutarcho te dicturum pollicitus es. atque eo magis, quod suspicor tuum iudicium de tanto auctore non nihil à meo discrepare. LEG. Plutarchus quidem Iuli unus is fuit, qui ut æquales omnes Græcos laudatarum artium, & utriusque linguæ scientia, atque antiquitatis nostræ, et Græcæ in reb. inuentis & actis peritia uincebat, ita maiora laudis testimonia habuit, & amplioribus. honorib. affectus, exquisitiorib.q; iudicijs ornatus est, in primisq; Traiani Cæsaris, qui hoc specimen uirtutis, indicium animi, & lumen dignitatis suæ fore putauit, si eundem ipsum Consulem declararet, & iuberet, ut cunctæ Illyridos præsides nihil decernerent, nisi quod illius testimonio confirmatum, & uoluntate ratum esset factum. Et iure quidem ille clarissima hæc uirtutis insignia, hos laborum fructus, hæc uigiliarum præmia est consecutus. nam Græcorum omniũ unus, qui post fractas à Philippo, & Alexandro Græciæ opes fuere, Strabonem semper excipio, probandus mihi uidetur, sed non in omnibus suis scriptis. Quæ enim de uirtutibus, de hominum moribus, de disciplina ciuitatum, de rep. de imperio, de re militari disputat, tot præceptis confusa sunt, ut ad ea distinguẽda altero ferè Plutarcho auctore opus sit. atque ita multas habent, obscurasque sententias, ut uix intellegantur. ac propterea difficile arbitror ex eorum lectione cultiorẽ instituere uitam. Genus autem orationis, quod ad hæc ipsa tractanda adhibuit, exile, aridum,

minutum est, & aliquando inflatum, nonnihil etiam submorosum, & stomachosum, cum æquabile, & temperatum esse deberet. hoc enim ad docendum aptum est. ostendunt tamen illa omnia auctorem suum ita mirabiliter moratum fuisse, ut uoluerit rectas artes, & excellentem rerum scientiam, non ostentationem sui profectus esse, sed legem uitæ, & morum magistram, & omnium suarum actionum ducem. Alterũ genus scriptorum in manibus est, quo ritus, mores, instituta græcæ, latinæ'que gentis, & insignium uirorum res gestas, consiliáque & fortunæ uicissitudines exponit. opus nimirum pulcerrimum, & uarietate sua iucundissimum, maximáque laude dignissimũ. sed illud planè maiore etiam laude dignum facit excidium urbis Romæ, disturbatio'que municipiorum Italiæ, & aliæ maiorum nostrorum calamitates. cũ enim Plutarchus illud ipsum Græcis potissimum suis scripsisset, ad utilitatem etiam Latinorum hominum nonnihil pertinere cœpit, post, quàm Roma imperium amisit, & Bybliothecæ combustæ sunt, & in ruinis euersæ, atque afflictæ Italiæ nostri homines uixerunt. hi enim cum inopia eorum auctorum premerentur, à quibus res Romanas mutuatus esset Plutarchus, ad illius Græci commentarios confugerunt. eoque magis, quod uidebant ex illis ipsis magnam antiquitatis nostræ, & græcæ in rebus inuentis, & actis cognitionem ꝑcipi posse. Fusior quidem horum librorum est oratio, & multo redundantior, sed asperior, & grandior, quàm lex componendæ Historiæ patiatur. ut enim ex Cicerone didicimus, nihil est in Historia pura, & illustri breuitate dulcius. Omnino ille mihi uidetur grandis quidam, &, ut ita dicam, Tragicus Historicus. atque sic statuo ex tribus illis rebus, quas in Oratore spectandas esse censet Platonicus ille Socrates, naturam, multarum rerum disciplinam, & exercitationem, præcipuum Plutarcho defuisse naturam, duas reliquas superfuisse, in primisq; multarum rerum disciplinam. quam quidem studijs nostris eatenus persequi debemus, quoad eloquentiam illustret, nõ obscuret, et obruat. Ex priore autem scriptorum

ptorum genere sunt dictata ista de uita illustri, quibus te suspensum haberi dicis Iuli. atque illa quidem semper iudicaui ab homine effusa esse ad ingenij exercitationem, non ad perpetuam nominis sui laudem. Rationes autem, quas colligit, non ita certæ sunt, ut probent quæ de honore sentimus, falsa esse. quasdam enim de illis edidici magis prudentiam hominis requirens, quàm suspicans me ex illarum memoria aliquando sentētiam mutare posse. nam certò sciebam illum errare, & alios etiam errare cogere. uultis igitur me illas afferre, & quàm falsæ sint demonstrare?

IVL. Id quidem ipsum optabamus, pro Laurentio enim, qui minor est natu, meo iure respondeo. sed pudore impediebamur, quo minus id peteremus. nam suspicabamur eam sanè rem maiori oneri tibi fore, quàm omnem sermonem, quem heri habueris. LEG. Atqui maiori est futura uoluptati, quoniam uos omni solicitudine liberatos uidebo, à quibus certe oculos nunquam deijcio.

IVL. Amor tuus ex omnibus partibus sese mihi ostendit in sermone tuo. & quocunque me uerto, beneuolentiæ, & pietatis tuæ maxima in me signa uideo. Omnino essem in meo infinito mœrore magis solicitus, nisi aliquando curam, & angorem animi mei sermone, & consilio leuares tuo. atque utinam fortuna facultatem nobis det, ut in huiusmodi communicatione sermonum diu amore nostro perfruamur. LEG. Præceptionem igitur suam Plutarchus ita instituit, ut dicat, qui hanc uocem pronuntiauit, VIVENS fefellit, ideo pronuntiasse, ut obscurus non esset, quippe qui alios intellegentia superans speraret se falsam gloriam adepturum ex cohortatione ad gloriæ contemptionem. Quæ, malū, ista confutatio. nam huius sententiæ auctor nomen suum suppressit, quia re probare uoluit id, quod animo sentiebat. Et certe obscurus est, quoniam qsnam auctor sit, nō satis constat. Præterea nullam falsam gloriam captabat alijs cohortandis ad gloriæ despicientiā, quandoquidem falsa gloria ea est, quæ ex falsa improborum fama emanat. Sed ille æquè neglegens fuit bonæ, &

malæ famæ cõtentus officio duntaxat suo. Nihil aũt ad cauſ ſam pertinet exemplum, quod attulit de Siculis illis Philo xeno, & Gnathone, qui ad epulas inuitati ſe emungere ſo lebant in pultaria, quo conuiuis alijs nauſeantibus illi ſoli apposita deuorarent fercula. nam qui priuatam, & inglo riam uitam probant, ad ſecuritatem animi ſui, et tranquil litatem reſpiciunt, non ad gloriam, & ad honores ab alijs repudiatos. Contra edaces illi Siculi apposita obſonia hel luabantur, cum reliquos conuiuas mucore ſuo à cibis arce rẽt. Nec uero quæ propoſuit de homine in puppi ſedente, clauum'que tenente conueniunt ſimilitudine ulla cum ho- norũ contemptore, & uitam priuatam colente. Qui enim, inquit, ad puppim ſpectat, proræ quidem impetum incita= tiorem efficit, ut repercuſſus fluctuum maris omni ex par te arripiẽtes nauigium impellant. Sed tamen hi in naui- gio ſemper conſiſtunt, portum ſemper tenere auent, & ho= norem nauigij gubernandi ſemper obtinere uolunt. Priua tus autem ciuis ab rep. remotus eſt. nullum item à fortuna portum quietis precatur, ſed eo utendum eſſe cenſet, quem animo iam pridem ſibi conſtituerit. Reip. quoque guberna cula omnia ſpernit, & interquieſcens alijs aditum patefacit ad ea tenenda. Præterea quorſum, inquit, oportebat hoc præceptum dare? quid illud ſcribere? & ſcriptum diuul= gare, ac poſteritati prodere? ſi latere uolebat æquales, cum ne poſteris quidem obſcurus eſſet futurus. Equidem iudico quicunque ſcitum iſtud protulerit uoluiſſe æquè notus eſſe æqualibus, ac poſteris, cum utroſque moneat ambitioſam uitam fugiendam eſſe. & eo quidem magis, quod in otio di ſcere poſſumus multa, quæ ſummo ſtudio, & cura à ſapien tiſſimis uiris tradita ſint ad beate uiuendum, quæ'que uel optimis in rebus, et uſui, et delectationi eſſe poſſint. In nego tio autem, præſertimq; publico neceſſe eſt in foro uerſari, in curia frequentem eſſe, in celebritate, & oculis ciuium uiue re. ita nullum tempus ſuppetit, quod ſtudijs literarum, & uitæ honeſte, feliciter'que agendæ dari poſſit. Neque uero hoc ipſum præceptum deteſtabile eſt, quoniam, ut ait, périn

de uiuetur, ac in suffossis sepulcris, & in abditis umbraculis. certe istiusmodi uitæ genus non designat Pronuntiator huiusce sententiæ, sed id, quod à negotijs publicis remotum sit, & gradum quasi præstruat ad felicitatem facilius assequendam. illa enim uita ferarum, & bestiarum est, quæ quidem lustra quærunt, & latebras, ubi se condant. hæc hominum, & eorum planè, qui meminerint se ingenue natos, quorum proprium est nemini parcere, libertate uti, sic uiuere, ut uelint. Tum Plutarchus ego, inquit, dixerim ne male quidem uiuens obscurus esse uelis, sed nobilis & resipisce, pœniteat, & siue compos uirtutis es, omnibus usui esto, siue uitijs obrutus, curationem recipito. Non isthæc præcepta consentiunt cum moribus, & institutis tuis præclarissimis Plutarche. Damnasti tu aliàs, & quidem merito, ac optimo iure Herostratum, qui magnificentissimum Dianæ Ephesiæ templum inflammarat, ut nomen suum per totum orbem terrarum peruagaretur. quãquam Ephesij mox sciuerunt, ut omnis memoria nominis illius sempiterna obliuione deleretur. Theopompus tamen primus ausus est illud exprimere. Damnasti etiam Pausaniã Philippi Regis percussorem, qui tantum Regem interfecerat, quod audierat ab Hierocle, siue Hermocrate Sophista insignem aliquem uirum interficiendum esse, si perpetuam gloriam consequi uellet. At Plutarchus dicet resipiscito, pœnitentia ducatur. Quid si nolit? aut non possit? nam plerunque eiusmodi homines ad committenda scelera pertinacia sua obdurescere uidentur, aut confestim acerbissimas pœnas luunt insaniæ & furoris sui. Contra si uirtute præditus est alia sanè uia potest usui esse ciuibus suis, ut si doceat, scribat, commentetur. atque hæc quidem uia tutior est, quàm si magistratus adipiscatur, & remp. gerat. Si uero uitijs inquinatus est, certe nullum genus medicinæ fibras eiusmodi ægritudinis euellere pot. qn deprauata natura altius cotidie agũtur, et latius serpũt ad huius, aut illius iniuriã et maledicentiã Tali ineptæ gloriæ cupiditate flagrarũt apud Latinos maxime Bauius, & Meuius, quos Vergilius, & Horatius inu

stos maledictorum notis perpetuæ posteritati inuisos reddi derunt. Distinguere, inqt, oportebat cui præciperet, si indo cto, & homini nequam, perinde, ac si dixisset, cum febre, aut mentis motione teneris, da operam, ut nemo sciat te con flictari eiusmodi morborum genere, cum contra fieri debe at. nam & morbi detegendi sunt, & Medici arcessendi ad curationem. Sin bonis, Epaminondæ, inquit, dicis ne Impe= rator ad bellum proficiscatur, Thrasibulo, ne Tyrannos in= terficiat, Lycurgo, ne leges sanciat, Socrati, ne disputet. Di- stinxit certe Plutarche, & bonos à malis secreuit. nõ enim omnibus præcipit, sed ijs tantũmodo, qui animo quieto uiue re cupiunt. cum præsertim medicinam ægritudinum ani- mi plerique gratam, & probatam habeant, complures su= spectam, & inuisam. Tales autem sunt improbi, & nefa- rij homines. Discrepat etiam nõnihil similitudo, quam de eo attulit, qui morbo laboraret. is enim si febre tentetur, aut si mente ita motus sit, ut ex interuallo resipiscat, profe= ctò medicum uocat, se curandum præbet, & curatus illi- us artem suo etiam testimonio Deorum immortalium inuẽ tioni consecratam probat. Clarissimis quoq; copiarũ duci bus præcipit, et cũ primis Epaminondæ, quoniã hic laudẽ uictoriæ ad Mãtineã partæ obitu suo aliqua ex pte obscu rauit. ob eamq; rem existimo illum si optio data esset, præ- positurum fuisse uitam longiorem uictoriæ illi tam memo- rabili. Alij item insignes uiri, quos commemorat, omnes ex- tremum uitæ diem ignominiosa morte confecerunt. Thrasi- bulus enim Athenas triginta Tyrannorum dominatione li berauit, libertatemq; populo restituit, cum tamen nullam propémodum gratiam pro tantis beneficijs sibi referri sen serit. nam corona duntaxat donatus est à populo, quæ fa- cta erat ex duabus uirgis oleaginis, & maritimo bello Im perator præpositus, cum classem ad Siciliam appulisset ab lixis quibusdam, & calonibus interfectus est. Lycurgus eti am reip. regendæ scientissimus quamuis Lacedæmonijs ma xime salutares leges constituisset, & patriæ dignitatem am plificasset, persæpe tamen explosus est, aliquando etiã lapi

dib. petitus, denique furentis populi telis altero oculo captus patria eiectus est. Quem fructum suorum laborum perceperit sapientissimus hic legum scriptor? quae praemia uirtutis, quae laudum suarum insignia perspicue uidetis? certe, si quietem, & honestum otium ambitioni praetulisset, parem suae uirtutis exitum habuisset. Socrates autem, qui Philosophiam primus è caelo deuocauit, si praecepta illius ipse solus seruasset, nec ueritate fretus, ut dicebat, uoluisset publicum errorem tollere, nunquam mortiferum poculum hausisset. quanquam post nauim è Delo appulsam, quod tempus neci illius destinatum erat, ita constanter è uita excessit, ut in caelum uideretur ascendere, ad melioremq; uitam transire. id quod à Platone etiam in Phaedone commemoratum accepimus. Et Philosophus qdem hic summus maximarum rerum scientia, non honorum ambitione flagrabat, sed doctrinae, quae certe maxima interdum mala nobis inurere solet, praesertim si ostentationi coniuncta sit. Imbecillitatem rerum humanarum, uarietatem'que fortunae alij etiam experti sunt, quos ipse laudat, ut Pythagora, ut Epicurus. Prudenter igitur Q. Cicero faciebat, qui M. Fratrem ab omni contentione in rep. ac dimicatione reuocabat, in memoriam ei suggerens tum praecipites horribilesq; casus Graecorum hominum & Latinorum de quibus heri memini. Sed ille ambitione ardens sui consilij hãc afferebat caussam. talia iam neque in integro sibi esse posse & summos suos labores magna compensatos gloria mitigari. Quid etiam, inqt, spectant communes mensae? quid studiosorum, & honestorum hominum congressiones? Quid tot uersuum millia ad Aristobulum, ad Cheredemum scripta, accurate'que composita? nimirum, ut ne extincti quidẽ obscuri sint, ne uirtutem obliuione, ne deses otium arte, ne silẽtium Philosophia, ne obliuionem honestis actionibus describas & praefinias. Mensae qdem communes ad id pertinent Plutarche, ut ex consuetudine uictus amicorum familiaritas augeatur, & amici noui parentur. quae commoda priuatorum duntaxat mensae afferunt, & has auctor

uocis probat. Honoratorum autem hominum epularem accubationem, & tempestiua conuiuia damnat, quoniam illa plerunque instruuntur ad uoluptates corporis subobscœnas, ad libidinem explendam, ad tollendum amicum ferculis, quæ, ut ait ille, ueneno sint adipata. Cœtus amicorum, & sermones honestorum hominum etiam mutuam afferunt delectationem, quia de rebus maxime instituuntur, quæ libidines detestentur, & honorum ambitiones, inimicitiarumq; contentiones uanas esse doceant. Et hoc quidem uiuere est, ut obscurus sis non omnibus, sed hominibus tantum potentibus, qui suam potentiam ad bonorum perniciē conuertunt. Extincti etiam coluntur à bonis & gratis si superstites sint, propterea quod illorum memoriam crebris sermonibus celebrant, & nomen diuinis ornant laudibus. Qui obscœna patrant, & illiberalia, hos latere debere scribit Plutarchus. Quod si quis exsistat, qui in rerum naturæ contemplatione Deum laudet, illius'q; iustitiam, & prouidentiam extollat, & in uita morata leges, & societatem, & remp. commendet, in rep. celebret honestum, non utile, cur, inqt, uiuus hic ignotus esse debeat? Flagitiosam profectò uitam superioris generis hominum perpetuis tenebris offusam esse oporteret, cum ex ea nullum exemplum peti possit ad uitam laudabiliter agendam. uerum id fieri nequit. imò fors ita fert, ut nihil apertius, nihil celebrius, nihil tota urbe uulgatius sit flagitijs, quæ secretis in locis committuntur, multa enim ipsorum flagitiorum conscij, pleraque riuales, plurima tempus ipsum indicat. Contemplatores item rerum diuinarum, & laudatores uitæ, tum moratæ, tum ciuilis si deprehendantur minus contenti statu uitæ, in quo uersantur, habēt iniquos, quorum sermones in eorum nomen erumpant. non carent maleuolis, qui famam illorum lacerent, qui dignitatem conuellant. nō desunt etiam qui uitæ eorum insidientur, & denique ad mortem adigant. id, quod supra de Socrate demonstrauimus. Affert etiam exemplum de Camillo, à quo Roma seruata est, sed ille exsul ab Ardea ad patriæ salutem aduo

lauit. factumq; illud posteri omnes acceptum retulerunt benignitati fortissimi, & praestantissimi ducis, non uirtutibus eorum ciuium, qui tum remp. moderabantur, quandoquidem illũ paulo ante exsulatum ire coegerant. Si Dionem, inquit, Plato non cognouisset Sicilia in libertatem uindicata non fuisset. Enimuero Plato ille fuit, qui Syracusiũ Dionem doctrinis omnibus expoliuit, quiq; non linguae solum, uerum etiam animi, ac uirtutis magister eundem ipsum ad liberandam patriam impulit, instruxit, & armauit. Sed nimirum praeclare actum fuisset cum Platone, si nunquam in Siciliam uenisset, praeclarius cum Dione, si Platonis auctoritatem secutus non esset in liberanda patria. Platonem enim Dionysius superior uenundari iussit tanquam uilissimum mancipium, cum tamen ante ille, ut inescaret credo hominem, fuit enim acer, & subdolus in rebus gerẽdis, permiserit Siculos eidem sic obuiam prodire, ut nihil fieri posset honoratius. Quin etiam Dionysius filius naui uittata illum ipsum ad se uenientem excipi iussit, & ipse quadrigis albis praestò fuit homini in litus egredienti. Dio autem rerum nouarum cupidus audite quantum spe sua falsus sit, filium amisit paulopost, quàm domum reuersus est. Dionysium pernecessarium expulit, patria frui non potuit, quam tanta cupiditate dominatu regio liberarat. eam enim coactus est tradere administrandam Apollocrati, Heraclidem etiam ciuem Syracusanum opibus, affinibus, & clientelis florentissimum obtruncauit, in bona ciuium locupletium inuasit, eaque suis militibus attribuit. Quam ob rẽ ciuibus uniuersis ita inuisus erat, ut Calicrates Atheniensis existimans populo Syracusio se rem gratam facturum, hominem è medio tollere sit ausus. Post quod factum Dionysius in possessionem dominatus potentissimè restitutus est. Quin etiã, inquit, animus hominis propter obscuritatem in desidi otio quasi situm contrahit, & uetustescit. At muta quies, uitaq; languida in otio deiecta non solum corpora, sed etiam animos tabefacit, pèrinde, ac aquae sepositae, quae cursu impedito putrescunt, quoniam umbra opa=

cantur, & desident, sic torpescentium hominum uita si quid habet usui futurum, consumitur, & cum neque profluat, neque potum sui elargiatur, natiua illa uis senectute deperit. Nihil statuis Plutarche, quoniam obscuritas nullum prorsus situm affert illius animo, qui honestum otium persequitur. imo priuatus ciuis, quem nos probamus, ab omni langore abest, cum quies illius neque muta sit, neque obscura hominibus uirtute praeditis. quanquam lateant potentes, & furiosos. Nec sanè uitam probamus otio penitus torpescentem, quoniam haec sua desidia marcescit in morem aquarum desidentium, quae putrescunt, & tetrum foetorem exspirant. Nec contra eorum uita placet, qui imperia, & magistratus appetunt, quique humana, & diuina iura peruertunt, et omnes gradus honorum percurrere auent, quo auaritiam suam expleant, tanquam torrentior aliquis fluuius, qui praecipiti cursu delatus omnia prosternat. Mediocritatem utriusque uitae laudamus tanquam limpidi lacus aquam, quae sedata sit, & sine salebris remissiore lapsu defluat in hac enim & tuta nauigatio est ad uoluptatem, & cōmoda piscatio ad utilitatem. Inconstans sanè noster Demosthenes, qui re non probauit id, quod animo sentiebat. Siquidem rem unam aiebat esse omnium difficillimam multis placere. atque etiam cum duae essent uiae, una ad inferos, altera ad suggestum, & tribunal, sanae mentis hominem debere eam eligere, quae ad inferos duceret, si optio daretur. Sed tamē nihil in tota Graecia illo fuit ambitiosius, nihil ad claritatem, & amplitudinem ardētius, nihil etiam ad suscipiendas contentiones paratius. Itaq; praeclara Atheniensium ciuitas omni fortuna prosperius functa esset, si ille mediocritatem in reip. honorib. seruasset, secutus'que esset Antisthenem doctissimum illum Socraticae disciplinae alumnum, qui patientiam, & duritiam in praeceptoris etiam sermone maxime adamasse dicitur. Is enim interrogatus, quo pacto quis accedere deberet ad rēp. respondit quemadmodum ad ignem, neq; ualde propè, ne urare, neque procul ne algeas. At Demosthenes non prius

concionari

concionari destitit, quàm noua misceri, & concitari mala ui
derit. Et Athenæ qdẽ XXXXV annos uniuersæ Græciæ,
& quidem uoluntariæ imperium tenuerant, ut idem ipse
Demosthenes in oratione de digerẽda ciuitate inquit, quod
tamen amiserunt ciuium ignauia, libertatem autem fundi-
tus perdiderunt ambitione, & licentia Demosthenis concio
nantis. Non'ne uides etiam, inquit, nocte instanti corpora
inerti torpore distineri, & animos graui admodum socor-
dia corripi, & compressam rationem in se ipsam tanquam
ignem restinctum ob ignauiam, & mœstitiam cum imagi-
nib. sparsim diffusis colluctari, & quantula sit hominis ui-
ta indicare. Hoc merũ cauillum est Plutarche. ingruenti=
bus enim tenebris multa aguntur ab industrijs hominibus,
quæ commode non queunt de die confici. Atqui tempus il=
lud maxime aptum est ad dictandum, ad meditandum, de=
nique ad cogitandum quemadmodum uitam die cum ho-
nestate, cum laude, cum honore tueamur. propterea ueteres
Græci noctem εὐφρόνην appellabant. Nocte etiam uigila
mus, & diligentia nostra freti ueternum depellimus. quo ta
men tempore ignauorum hominum corpora maxime inua
di solent. atque etiam ignem Solis instar nobis esse arbi-
tramur, eoque utimur ad actiones honestas. Ne multis. so
mnus cum tanquam publicanus, ut Aristoni placet, dimi=
dium temporis, & uitæ nobis eripiat, quæ breuis admo-
dum concessa est, efficitur profectò ignis opera, ut possimus
noctu æquè elaborare, ac de die. Magno argumento esse
debet ille ipse Demosthenes. hic enim nocturnum tempus
præcipue sibi cõmodum esse sentiebat ad commentandum,
ad legendum, ad scribendum. Quam ob rem Pythea di-
cebat eiusdem orationes nocturnam olere lucernam. desi-
gnans nimirum laborem, quem eximius Orator in cultu
earũ nocte suscepisset. Exstat quoq; M. Varronis testimoniũ
de lucubrationib. Cleantis, q cum inopia rei familiaris pre
meretur noctem ferè totam partim illiberaliter elaborãdo
partim lectitando consumebat, ut uacuus, & otiosus diem
conferre posset in Zenonis præcepta audiẽda. Cicero item

Ser. Sulpitio Græciæ præfecto rescripsit, q ei significarat se propter occupationes intermittere studia literarū. A studio, inqt, te abduci negotijs intellego ex tuis literis, sed tn̄ aliqd iam noctes te adiuuabunt. Tū Plutarchus, Eqdē arbitror, inqt, et hāc ipsam uitam, qua fruimur, & ortum nostrū, & humani generis communionē à Deo nobis datam esse ad cognitionē. Rē controuersam, et multis quæstionibus implicitam Plutarche, ut pspicuā, et certam proponis. Inter omnes tamē cōstat nos ad magnificentiora, et ad altiora natos esse, quàm ad mutuam cognitionem. alij enim existimant nos edi, & in lucem suscipi ob uirtutem, alij ob honestatem, alij ob scientiam contemplandi, felicitatem que humanam consistere in Dei cognitione, & illius numinis admiratione. atq; Peripateticorum hæc fuit sententia ab auctoritate principis Aristotelis repetita, quam Christiani quoque Theologi aliqua ex parte probarunt, etiam si asserere uisi sint nos eiusmodi felicitatis compotes esse non posse, nisi post corporis interitum. Ac mea quidem est sententia, inquit, ueteres ob similem caussam hominem Phota, hoc est lucem appellasse, quod uehemens cupiditas ingenita cuique sit mutuæ cognitionis propter naturæ cognitionem. Si locus est Latino homini in afferendis uerborum græcorum etymis aduersus Græcos, dicerem potius Phota Græcis appellatum esse hominem, quod ex omni animaliū genere unus supra omnia emineat tanquam lumen quoddam clarissimum propter fabricationis excellentiam, & propter cælestem uirtutis docilitatem, & diuinam quandam rationis præstantiam, quam solus ille obtinet. Tum animum, inquit, ipsum nonnulli è Philosophis luminis natura præditum esse affirmant, & cum alijs utuntur coniecturis, tum ea potissimum, quod animus ab ignoratione rerum abhorreat, & quicquid obscurum est, tollat, & tenebricosis rebus perturbetur, cum timoris, & suspicionis plenæ illæ uideantur. Lux autem sic suauis, & amabilis est, ut nullam sane rem uel suapte natura iucundam in tenebris uideamus. Delirantiū figmenta, aut mera ægrotantium somnia fuerunt illa Plutarche, quæ in

hane sententiam allata sunt à ueteribus de natura animorum, è quorum numero primus fuit Heracletus. Is enim ex igni tantummodo animum constare affirmat, & illius qualitatem, ut Philosophi dicunt, animo tribuit. ac propterea ζωὴν à Græcis appellari uitam contendit, quod id nomen efferuescentiam significet, quippe cum animus sit feruor & ignis. Cum Heracleto sic deliranti faciebat Alcmæon Crotoniata magis ipse delirans, etiam si Physicus appellaretur. Ecquis iam ad Philosophos istos reprehẽdendos non exardeat? ecquis ad tam ineptas, insulsas'que sententias conuellendas non moueatur? Animorum certe in teris nulla origo inueniri potest. nihil est in animis mistum, atque concretum, aut quod ex igni natum, atque compositum uideatur. nihil frigidum, nihil humidum, nihil siccum, nihil flabile, nihil igneum in re tam diuina est, quandoqdem in hisce naturis nihil inest, quod uim reminiscentiæ, & cogitationis habeat, & quod præterita teneat, & futura prouideat, & complecti possit præsentia. atq; hoc quidem præstare summæ diuinitatis est. nec inuenietur unquam, unde ad hominem uenire possit animus nisi extrinsecus à Deo'ne, an aliunde nihil hic disputare attinet. quanquam si Christianos audire uolumus, ut audire debemus, Deus, Deus ille est, qui animum ex mente sua decerptum nostris in corporibus cõcludit, rem planè cælestem, diuinam, æternam, immortalem, & quam posteritas omnis consequentis temporis excipiet. quin nihil aliud esse corpus arbitramur, nisi appendicem animi, & sic rationem cum eo habens, ut sui usum, tanquam instrumenti præbeat. Nos autem rebus lucidis, & perspicuis oblectamur, quia natura ita fert, ut ad res iucundas, & salutares accedamus, à tristibus, & pestiferis recedamus. atque tales tenebræ sunt. Nec uero animus is est, qui uoluptate afficitur. sed nos per animum, hoc est id, quod ex animo, & corpore conflatum est. Si enim animus mœstitiam, aut lætitiam caperet, nimirum, & texeret, & ædificaret. id, quod Aristoteles primus omnium memoriæ prodidit, & qui ex illius familia profecti sunt, con

stanter affirmant. Sed tamen non negauerim eiusmodi motuum fontem, & caussam esse animum, atq; etiam illo ipso complecti rationem architectandi, & aedificandi. Deniq; sic statuo, ut opifex & faber exstruit aedeis, non ars ipsa architectandi, & fidicen lyram pulsat, quamuis faber, & architectus exaedificent ex arte, & fidicen pulset ex musica, ita animū nec dolere, nec laetari, nec misereri, nec irasci, sed hominem ꝑ animum. Et iam exitum institutae orationis expediui non ut uolui, sed ut me temporis angustiae coëgerunt, atque etiam edidi quae potui contra formā uitae illustris à Plutarcho graecis uerbis expressam, quam quidem latinis etiam uerbis ita reddidimus, ut multa praeterierimus, quae ille ipse colligit ad probandam sententiam suam, quoniam iudicauimus illa longiore non indigere confutatione. & eo quidem magis, quod ea, quae proposuimus satis esse possunt ad explicandas rationes ferè omneis, quae ꝑpetuo suae institutionis argumento attulit. Sed quando emersisse iam è uadis & scopulos praeteruecta uidetur oratio, facilis sanè mihi cursus ostenditur ad reliqua persequenda. atque inter haec sunt, qui de ueterum maxime memoria inhonoratam uitam praetulerunt illustri, & gloriosae, cum tamen ante maximis imperijs, & honoribus fungerentur. IVL. Nisi supra tam plena manu, tam ingenue, tam ornate ueras Plutarchi laudes in astra sustulisses, iudicarem omnino eundem ipsum segregandum non esse à numero aliorum Boeötiorum, qui cum caelo uterentur crasso, & concreto male audire solebant à ueteribus Graecis, ut hebetis, & obtusi ingenij homines. Itaque testimonio adductus tuo, quod ornatissimum dedisti de ingenio, & doctrina eiusdem auctoris, posthac studiosius commentarios illius lectitabo, & siquando locus inciderit siue perplexitate elocutionis, siue abstruso uerborum usu mihi subobscurus, consulam Varinum Camertem, qui Bybliothecae nostrae praeest, hominem literatissimum, et humanissimum, aut Scipionem Carteromachum familiarem etiam nostrū, cui tametsi latinus est, attamen uel Graeci ipsi in suae linguae

cognitione

cognitione & subtilitate primas deferunt. tecum enim collo quendi, qui illo nō inferior es, perrarò facultatem habeo, quandoquidem priuatis amicorum negotijs, & orbis terrae procuratione magnopere distringeris. Neq; uero me multum mouebunt rationes, quas de uita honorata tanquam totidem iacula uibrasti in praestantissimum scriptorem, cum intellegam te ingenij acumine, & argumentandi ui, non caussa superiorem esse. Praeterea quis de ueteribus Graecis, nedum Plutarchus multo recentior possessionem famae, & dignitatis suae retinuerit te contradicēte? Gratissima quoque mihi fuerit enumeratio eorum, qui honorum splendorem obtinentes in ordinē se redegerunt, modo illos à memoria multorum annorū remotos propter uetustatem cogare ex praeclarioribus literarū monimentis repetere. nam quae leguntur in quibusdam ignobilium scriptorum libellis de Rachisio Langobardorum Rege, & de Carolomāno Galliae Rege, qui fratribus regna tradiderunt, ipsi'que priuati in Monachorum Coenobijs uixerunt, mira quidem mihi uidentur, si uera sunt, sed quae à Christianis hominibus perbelle exspectari poterant, quorum propria laus est poenitentia duci eorum, quae peccarint, & scelerate fecerint. expiarunt autem illi hoc modo scelera, ne dicam flagitia, quae tantis bellis gerendis commiserant. Factum etiā laudant Caelestini V. Pontificis Maximi, qui tanto honore se abdicauit. sed qui illorum temporum historiam scribunt, auctores sunt Caelestinum ad id compulsum fraude Benedicti Caietani, qui postea idem sacerdotium adeptus, uoluit Bonifacius VIII, appellari. Memini etiā Alphonsum minorem Neäpolitanum Regem, dum uiueret, in Ferdinandum filium regiam appellationem transferre, & regno relicto priuatum in Siciliā nauigare, ubi etiā obijt. Sed hic quoq; ultro cum laude insignia regia deposuit, ueritus ne cū ignominia illis spoliaretur. Gallorū n. armis urgebatur. Ergo à te audire cupimus ea, quae dissimilia horū ipsorū exēplis sunt, quaeq; ab alijs, quāquam dicantur, tamen non ualde ad se inuitant hominē politioris elegantiae perstudiosum,

nam septa sunt undiq;, & uestita barbariæ uepribus, & sordidorũ uerborũ quasi dumetis occupata, cũ pura esse debe rent, et culta, et consp͡sa uerborũ elegantiarũq; pulcerrimis floribus. LEG. Omnino Iuli abducito ex acie Bœötiorũ Plutarchũ, et illũ collocato in præsidijs eorũ Atticorũ, q̃ ad- mirabili sua doctrina, et ingenio fractum, & debilitatum Græciæ nomẽ sustentant. Quin ẽt existimo M. Tulliũ, qui primus apud Latinos tam iniquã sniam tulit contra Bœöti os, aliqd remissurũ fuisse de acerbitate sua contra Bœötiorũ ingenia, si Plutarchi uolumina legere aliquando ei contigis set. Iudicium autem meum cognouisti, quod aut sequẽre, si probaueris, aut tuo stabis, si modo iudicaueris me non osten tatione, aut gloria adductum hæc contra Plutarchum dis= seruisse, sed potius tibi gratificandi studio. Audiui ẽt te sæ pe referentem exẽpla eorũ, q̃ spretis honoribus, otium, & trãquillitatem uitæ cõplexi essent. simulq; cognoui te factũ eorũ magis mirari, q̃ laudare, cum diceres illos propemodũ coactos uitã esse ignobilẽ secutos. Itaq; rñdere uolũtati tuæ hac in re nulla alia rõne me posse intellego, nisi aliquos tibi cõmemorauero, q̃ etsi honorati erãt, ultro in̄ iglorij, et igno biles ad supremũ uitæ diẽ puenire uoluerũt. IVL. Cer te. LEG. Est Probi Aemilij liber de insignibus uiris externis, Historici elegantis, & non mendacis, q̃ testatur Dio nysium Siciliæ Tyrannum cogitasse de deponenda Tyran= nide. id'q; post, quàm patrem tam feliciter medicamento so= porifero sustulisset, & solus rerum poteretur. Platonem quoq; laudat, qui eiusmodi consilij auctor fuerat Tyranno. Sed plus gratia Philisti Historici apud hominem ualuit, q̃ Philosophi Platonis auctoritas. Ille enim cum moribus, & uita improbus esset, cum'q; liberius lingua uteretur, existi= mabat, se posse facilius obtinere licentiam cupiditatum sua- rum, si in dominatione Tyrannum retineret, cuius præsi= dio munitus ad omnia scelera raperetur. Sed Tyrannum hunc æquales eius ita afflictum uiderunt, ut paucos unq̃ de Tyrãnide deiectos nec uiderint, nec audierint. pulsus. n. regno opulẽtissimo à ciuibus, qui sup̃biam, & rapinas illi

us ferre nõ poterant, coactus est uitam ignobilē desiderare, q̄ cōmode īter suos egisset, si malos suasores repudiasset. Nec uero ille a maximus exercitib. oppressus in tantas inci dit erūnas. qn potius cum Dionē reprimere nõ posset cōtra se uenientem cũ rotundo uno nauigio, aut cũ duob. & paucis militib. ut Diodorus tradit, tantis opib. tot exercitib. relictus profugit. id qđ Demosthenes de tēporũ mutatione disserens cōtra Leptinen clamat. Verũ ille Parētis credo uocē detestandā, et exsecrabilem meminerat Tyrannũ pedib. tractum nõ insidentem equo Tyrānidē relinquere debere. Huius exemplo commotus Hiero ingrauescente ætate cogitasse ēt fertur liberas Syracusas relinquere, ne imprudētia Hieronymi nepotis regnum amitteret, q paruus admodũ in dominatu successurus erat, qđ nõ longo sane interuallo euenit. nā Hieronymus interfectus est, & mox Demarata, & Heraclea filiæ Hieronis cũ Andronodoro genero, & nepotibus & reliqs regiæ stirpis affinibus, & propinquis oppressi sunt. Perpetuam Dictaturam Sulla deposuit, in quā primus inuaserat, triũq; pestiferorũ uitiorũ magister habebatur luxuriæ, auaritiæ, & crudelitatis, illoq; felicior nemo id temporis erat, si copias hominis, opes, et maiestatem, & ædiũ magnificentiā respexeris. Hũc quidē ipsum imitari uoluit Augustus Cæsar in Rep. reddenda, semel post oppressum Antoniũ, iterum molestia diuturni morbi. Caussam, cur id, quod cogitaret, nõ effecerit, qdā afferunt, qđ suspicatus est se priuatum nõ sine pículo fore, et tantum imperiũ plurimorũ arbitrio temere cōmitti. alij scribũt Augustũ Vergilij auctoritatem esse secutum, q homini suaserat expedire ei, atq; adeo omnibus mortalibus illũ Principē esse, cum æqtatem, & fidem omni in genere tueretur. Ego cum diligenter euoluerem Historiā illorũ temporũ græce, & latine scriptam obseruare memini Augustum Liuiæ uxoris blāditijs plurimũ indulgere solitũ. hæc aũt Tiberiũ filiũ successorē relinq uolebat. ppea factum existimo, ut in potestate retinēda pseueraret. Sed illa, ut maturius ēt filiũ principē uideret, q priuignus Augusti erat, uirũ necauit ueneno in ficu

dato.id, quod longa Dionis Historici lectione compertum est. Non præteribo Diocletianum, qui multa post secula rerum potitus est. Is enim cum primum Cæsar salutatus est, Maximianum consortem imperij legit, et optimo animo, summo consilio, singulariq; concordia Remp. tutati sunt. atq; etiam ambo eodem die imperium deposuerunt, & summam potestatem sibi ipsis, ut ita dicam, abrogarunt. Diocletianus Nicomediæ, Maximianus Mediolani, cum uterq; etiam filios sibi adoptasset, ille Galerũ Maximianum, hic Constantinum Chlorũ, q̃ deinceps imp̱ium unà administrarũt disparibus tamen studijs. Ac huiusce qdẽ memorabilis facti laus illustrior apud posteros esset, si quandiu principes illi fuissent, Christiani generis homines omnibus intolerandis patientiæ humanæ cruciatibus nõ lacerassent. quem animum tanq̃ hæreditarium etiam habuerunt successores illorum. Christianos.n.grauiter afflixerũt. Multi etiã alij, opinor, commemorari possunt, q̃ excelso, & magno animo despexerunt honores, ut in animis suis placidissimam pacem esse sentirent. sed nobis propositum non est omnia exempla cõquirere. p̱tinet enim illud ad eos, qui separatim hanc scholã explicandã susceperũt. Nobis certe satis nũc erit his tantummodo exemplis usos esse, ut probaremus alterã caussam nõ magnopere iustam esse, cur exsilium malum esset, quam nescio q̃ sapiẽtes afferunt, quod exsules patriae honoribus careant. Reliquũ est, ut tertiam caussam persequamur, in qua breuiores omnino erimus, tum quod orationẽ iam eduximus ex magnis difficultatibus, q̃bus ratio ista honorũ obstructa tenebatur, tum quod hæc ipsa causa explicatu facilis habeatur, quæ est de amicis, & cognatis, q̃ si absint tristitiã, et asperitatẽ exsilij maiorẽ efficere solent. IVL.

Vt Aristophani Poëtæ longissimus quisque uersus Archilochi gratissimus & dulcissimus erat, ita oratio tua in hac omnino re, copiosa, mihi & pulcerrima, & ornatissima uisa est. quanq̃ tantus cursus uerborũ fuit, & sic trãsuolauit oratio, ut eius uim, & incitationem aspexerim, uestigia, & ingressum nõ uiderim, in animo tamen meo aculeos quosdã

defixit

defixit contemnēdorum honorum, quandoqdem illos pro= basti esse rem falsam, incertam, caducam, & mobilē, priua= tum autem honestum'que otium unum esse altissimis defi- xum radicibus, quæ nulla unq̃ ui labefactari, nunquã dimo ueri loco possint. Beneficiũ igitur tuũ magno cumulo au- xeris, si reddideris quæ restant, quoniam confido illa fore insignia ad maximam laudem, & apta ad leuãdum desi derium, et luctum earũ rerum, quæ mihi me ipso cariores semper fuerunt. LEG. Necessariorum? IVL. Sa- nè. LEG. Compertum equidē habebam animum tuũ nulla alia re tam grauiter exacerbari posse, nisi memoria necessariorum. itaq; ad eum mitigandum hanc primum ra tionem inibimus, ut demonstremus illos non semp̃ honori, & usui nobis esse. qua in re non longius aberrabimus ab inuentis Aristotelis. sunt.n. huiusce diuini Philosophi præce ptiones in primis necessariæ ad recti, honestiq; uim intelle= gendam, & eas res perspiciendas, quæ congruant cum de- scriptione naturæ, unde et amicitia exsistit, & cognatio na scitur. Ex monimētis igitur tãti auctoris didicimus tria ami citiarũ genera institui, propter utilitatem, propter uolupta- tem, & propter uirtutem, quæ sola in excellentia consistit.

Amicitiam autem propter utilitatem eiusmodi esse, ut q̃ se mutuo ament, nõ p̃ se illi amore flagrent, sed quoad aliqs fructus cõmuniter ad utrunq; redundet. Eandē quoq; ra- tionem esse amicitiæ propter uoluptatem conciliatæ, quoniã festiui, urbaniq; homines non amantur, q̃a tales sunt, sed po tius, q̃a iucundi sint, & uoluptatem afferant. Ergo statuit q̃ cõmodi caussa amant, eos priuatæ utilitatis caussa diligere. contra q̃ ob uoluptatem amant, propter id amare, quod sibi iucundum esse sentiunt, non quatenus talis est is, quē amo= re prosecuntur, sed quoad usui est, aut uoluptati. Postremo rem uniuersam præfiniens censet eiusmodi uincula amici- tiarũ facile dissolui posse, cum æquabilitate teneantur. eædē enim res ab utrisq; aguntur, & inter se capiunt rem unã pro alia commutantes, ut uoluptatem pro utilitate. Ter= tium quoq; genus amicitiæ demonstrat esse stabile, & fir-

mum, et constans, cum penitus propter uirtutem sit. atq; idē probat omnis calūniæ expers esse, & sine exceptione laudabile. nam instituitur inter parētem, & filium, & inter alios cognatos. qualis etiam est senioris, & iunioris, uiri, & uxoris, principis, & eius qui dedititius est, imperioq; paret. Sed tamen inter hæc amicitiarū genera nō nihil interesse, quoniā cuiusq; horum uirtus, & functio uaria est. Discrepare etiam id, quod singulos ad amorē accendit. ob eāq; rem uarios esse amores, & amicitiarū genera. atq; easdem qdem res utriq; ab altero nec agi, nec postulari oportere. qn cum liberi ea deferunt parentibus, quæ se illis debere intellegunt, & parētes ea filijs tribuunt, quæ tribuenda sunt, cōmodum, fixam, & constantem, & liberalē esse amicitiam. quanquam comparationem amoris ex proportione fieri oportere dicat inter has amicitias, quas in excellētia uersari supra ostendimus, ut si dicamus par esse potiorē hominem, & utilorem magis amari, quàm amare, & quēuis alium eius generis ad hūc planè modū. Præterea asserit quāquam omne genus amicitiæ in societate consistat, tamen alijs uideri eā distrahēdam esse, quæ ad sodalitatem, & affinitatem ptineat, quandoquidē tum ciuium, tum tribūlum, tum simul nauigantiū, & aliorū eiusdem generis amicitiæ similes ijs sunt, quæ in societate uersantur. nā quasi stipulatiōe quadā teneri uidentur. Inter harū numerū eam quoq; refert, quæ ad hospitalitatem ptinet. Cognatorū qdē amicitia multiplicem esse confirmat, sed omnē à paterna proficisci. parētes enim diligunt liberos, ut rem quāpiam sui. liberi uero parētes colunt, ut rem etiam aliquam ex illis. Quid? quod parētes magis exploratum habent eos, q sunt ex se ipsis prodire q̄ liberi, se ex illis emanare. atq; etiam magis, ut ita loquar, id, ex quo procreati sunt, cum illis coaluit, q̄ contra. Tēpus etiā ad beneuolentiā, & eiusmodi pietatis uincula nōnihil conferre. Parētes. n. incipiunt filios amare, simulac in lucem editi sunt, filij uicissim parentes nō colunt, nisi procedēte tempore, id'q; rerū intellegentia duce, aut naturæ sensu commoti. Ergo parentes, aequè filios

amare, ut se ipsos, & eo quidem magis, quod intellegunt filios esse tanq̃ se alios ꝑ disiunctionem. Inter fratres aũt mutuam pietatem esse debere, quod ab iisdẽ originem trahãt. idem enim quasi naturæ consensus auctor est eiusdẽ rei ambobus. hinc arbitratur ẽt adagio celebres factas esse uoces illas, eiusdẽ sanguinis, eiusdẽ stirpis sunt. Magnã quoq; accessionẽ facere ad amicitiã simul educatos esse, idem tempus ætatis agere. æqualis enim aequalem delectat, & ipsi familiares sodales sunt. ob eamq; rem fraternam amicitiam similem ei esse, quæ ad sodalitatem pertineat. Patrueles, & alios propinquos ex his ipsis cognationem habere, quia ex eadem stirpe prodierunt, atq; alios magis, alios minus attingere pro ratione propinquitatis, aut longinquitatis ab ipso generis auctore. Intercedere quidem caritatem inter filios, & parentes, pietatem inter homines & Deos, quoniam parentes, & Di beneficia contulerunt maxima. auctores enim fuerunt nostri ortus, educationis, & institutionis. Hanc item amicitiã iucunditatem habere, & utilitatem magis afferre, q̃ alienorum. id'q; etiã quanto magis uita communis est illis, & latius patet. In fraterna porrò amicitia eadem esse, quæ in ea, quæ ad sodalitatem pertinet, & magis in ingenuis, & deniq; in similibus quanto coniunctiores sunt, et ab ineunte ætate se mutuo dilexerint. atque etiam quanto magis moribus ii congruant, qui ex iisdem orti. & unà educati iisdem'q; præceptis eruditi sunt. id enim, quod tempus probat, & ratum, & fixũ esse oportet. Atq; hæc sunt prima tanquam semina eorum, quæ paulo post proferemus. quanquam autem in hac quæstione Peripateticos potissimũ sequemur, tamen, cum necesse fuerit, illos deseremus, & ad mores, instituta'q; nostrorum temporum declinabimus. Itaq; omnem disputationem de necessitudine ita persequemur, ut expendamus an in necessitudinib. nostrorum tẽporum tria illa sint, aut esse possint, quæ in uera necessitudine spectari debeant, uirtus, ut res honesta, consuetudo, ut res suauis, utilitas, ut res necessaria. Principio inter omnes conuenire arbitror, amicitiam diuturnam esse non

posse, nisi illa uirtutis opinione conciliata sit. At quæ'nã hæc est? Certe fortitudo, ut certas quasdã attingamus uirtutes, in quib. necessario enitescere deberemus, si de amicitia ea loq= mur, quam bellica laus parere solet. cum enim audierimus impatorem aut feliciter hosteis uicisse, aut urbẽ munitam expugnasse, nomen illius colimus, cupimus'q; in gratiam illius insinuari. & eo quidem magis, si in uictos clementia, et placabilitate usus sit. Verũtamen paucos admodum comperias, q ex tali officio fructus cœperint, quos optare uidebantur. imò qdam amici facti istorũ impatorum obtrectatiõe pculsi sunt, alij etiam occisi ab ijsdẽ impatoribus. Vidimus Cæsarẽ Borgiam plurimos sua manu iugulare, quos ante in amicitiam receperat, homines eius laudis fautores, honoris'q; cupidos. Sin autem de fortitudine domestica, & ciuili sermo est, quẽ hodie quæso nouimus, q ea præditus sit? & ob quam illi amicus esse cogare? Et, ut hinc incipiã, nemo non tenuẽ censum fugit, & diuitias appetit, ut intemperãter illis utatur, nemo non opes affectat, ut in luxu, et uitæ diffluentia uersetur, nemo nõ honores, & uoluptates cupit, ut uel potentiã habeat, uel gaudeat, et suas cupiditates ex= pleat. Quæ constantia in taliũ amicitijs esse potest? quæ fides? nullus certe eius generis homines amabit nisi is, quem turpissimæ uitæ similitudo conciliauit, nemo etiam eiusmodi amicitiarũ nodũ amabilissimũ iudicare poterit, præter illũ, q oblitus sit ijsdem morũ, & uitæ sordibus. Cõtra fortes arbitrantur si ea nõ extimescant, quæ extimescere oportet, ut infamiã, ignominiam, dedecus. fortes etiã iudicant, qui inopiæ, aut amoris fugiẽdi caussa sibi ipsis mortẽ consciscũt, cum ij potius habẽdi sint timidi, quorũ propriũ est ea declinare, quæ laboriosa sunt, et facta difficilia. Neq; uero necessitudinis iura cum eo seruãda sunt, q auiditate inflãmatus ad uoluptates rapitur seruileis, & ferinas, quales intemperantes qdã sunt, gulæ, et cupediæ dediti, quiq; undiq; suauitates congrunt, & more pecudũ in libidines effundũtur. Bestiarũ enim maxime est eiusmodi res consectari, illis'que plurimum gaudere, cum ad eas non ratione, sed sensu im-

pellantur, cuius proprium est ea corpori parare, quæ cupiditati illius satisfaciant. Quinetiam serui, & qui in famulatu sunt uentri plus nimio indulgent, illum'que replent, & quasi infercíunt. unde ad uenerem procliuitas nascitur maxima. carent enim isti liberali educatione, & nihil aliud spectant, quàm corporis saginam. Dolorem præterea incredibilem sentiunt, cum id uoluptatis genus asseq non possunt. quem quidem dolorem ex desiderio uoluptatis oriri credimus, quæ blandissima domina animorũ est. Quid loquar de alia parte honestatis? quæ in animi excellentis magnitudine, & præstantia cernitur. Hanc autem paucissimi nostris temporibus obtinere mihi uidentur. nec enim se dignos rerum magnarum administratione ostendunt, cum ea affectent, quæ procul absunt ab laude, à decore, ab honestate. propterea neque magnis honoribus digni haberi possunt. imò optimus quisque eos stolidos, inerteis, ac dementeis existimat. Quãta autem in perturbatione animi studiosum honesti hominem uersari arbitramini cum intellegit se necessitudine coniungi cum eo, q sordida uitæ munera obire cupiat, & officijs semp fungatur parum sua existimatione dignis. Quod certe potissimum ijs contingere solet, qui propinquos habent in altiore honorum gradu constitutos. qualis auorum memoria Renatus Neäpolitanus Rex fuit. hic enim pictura maxime delectabatur, & ob eius studium res maximas conficere neglegebat. Illum & familiares, & propinqui reguli admonebant, è dignitate regia non esse dies, noctes'que in pingendo consumere, semper'que tabellas contemplari, & de figuratione corporum disceptare. ad quos respondebat se non minus pictorem, quàm Regem natum esse. At quàm melius consuluisset sibi, & posteris suis, si tantam curam non egisset artis illius pulcerrimæ quidem, sed Regibus nunq̃ admodũ necessariæ, profectò ex illo regio solio non excidisset, nec priuatus in Galliam Narbonensem nauigasset. Platonici nostri hanc animi excellentiam, & magnitudinem ornamentum aliarum uirtutum esse puta=

bant, quibus obsoletis florent Peripatetici eiusdem ferè adiutores, auctores'que sententiæ. hi enim censent magnitudinem animi solere amplificare laudem aliarum uirtutum, neque illam ipsam consistere posse, nisi cum comitatu reliquorum ornamentorum· Iam uero quis ferret magnanimos nostræ ætatis ? in quibus inest incredibilis cupiditas honorum, quos sciunt sibi non tribuere posse uirtute prædi tos homines, sed nequissimos, & turpitudine uitæ infames. illis autem magnopere lætantur, ut consentaneos suæ uirtuti, cum tamen uirtuti perfectæ nullus honos dignus haberi possit. Franguntur autem leuissimo quoque fortunæ reflatu, & semper animo abiectiores sunt, quàm opus sit, nec possunt in rebus secundis non magnopere efferri, in aduersis autem non deprimi. Contemptores etiam aequitatis sunt, quam nemo seruare potest, qui mortem, qui dolorem, qui exsilium, qui egestatem timet. Nec intellegunt neminem uere honestari posse, nisi qui bonus sit, & alios beneficijs ornet. contra ad accipienda ipsi beneficia parati semper, expediti'que sunt. quibus etiam nullam relaturi sunt gratiam, quandoquidem putant illos beneficium contulisse propter suæ uirtutis opinionem non propter eorum ipsorum humanitatem, beneficam'que naturam. odiosi quoque solent esse uel cognatis amantissimis, nedum alienis, cum beneficia exprobrant, quæ certe commemorare debet is, qui accipit, non is, qui confert. eoq; magis quod magnanimi est semper amicum promereri, nonnihil autem ipsum subpudere, si beneficio afficiatur. alterum enim pertinet ad hominem superiorem, alterum ad inferiorem. Idem etiam, cum beneficium remuneratur, maiora confert, quàm acceperit, propterea qu d is, qui prior beneficio pro uocauit, insuper debebit, & beneficio ornabitur. Memoria quoque tenet eos, quos officijs prosecutus est, obliuiscitur autem, à quibus ipse ornatus est. Magnanimus enim semper exstare, & superior esse uult, atque cum uoluptate alia referri audit, alia nõ item. Nimis quidem Peripatetici ad uiuum istuc resecant, quandoquidem asserunt magnani-

mum obliuisci oportere eos, quos liberales, & beneficos ex=
perti sint, ut altitudo animi semper emineat. Ego uero, exi
stimes licet, quid lubet, censeo in omni uicissitudine officio-
rum, & studiorum dandam nobis operam, ut semper con
seruemus memoriam eius, qui de nobis quoquo modo bene
meritus est, & illum non solum pari officio remuneremur,
sed etiam maiori, si integrum sit. Omnino magnanimus in
referenda gratia Hesiodi præceptum seruet necessum est,
quod eadem mensura reddere iubet, qua acceperis, aut eti
am cumulatiore si possis. Iniurias potius uolo ipsum obli-
uisci, & maleficia illata, quoniam qui illa despicit, & homi
nem etiam despicit, qui iniuriam fecit. ita enim intelligitur
in culpa is esse, qui iniuriam fecit, non qui accepit. Propria
etiam laus magnanimi est, nihil studere, ut alij uexentur,
nec ut ipse laudetur. A' maledicentia quoque abstinet, pro-
pterea quod hominum nullam, aut certe tenuem curam a-
git, & præsertim eorum, quos sua uitia puniunt. Ergo ne=
cessarius, qui idem sit magnanimus, plurimum sibi ipsi con=
fidere debet. atque etiam sic uirtute, & industria munitus
esse, ut paucis egeat, suaque omnia in seipso posita indicet.
Quid? coniunctio non'ne facile dirimitur cum eo, qui nul
la lenitate prædítus uiuat, quique nec orationi, nec iræ mo
deretur, nec linguam contineat. Placet tamen necessarius,
qui irascatur amico pro re, qua opus sit irasci, modo absit
naturæ iracundæ acerbitas, quoniam aspera illa admoni-
tio accipienda est amicæ, cum beneuole fiat. Et certe seruile
est, aut assentatoris suos neglegere, & peccatis amici indul
gere, illum'que præcipitem ferri sinere. Seneca si quid au
ctor iste ad rem pertinet, suorum Stoicorum duritiam se=
cutus damnat in Aristotele iræ laudationem, & affectio-
nis eiusmodi patrocinium, quæ tamen utiliter à natura no-
bis data uidetur, modo præscriptio, & moderatio ea reti-
neatur, quam idem ipse Philosophus retinendam censet,
hoc est, ut irascamur pro quibus debemus, & ut oportet, et
cum debemus, & quandiu. Sin minus fatui, & stupidi es=
semus, qui & sensu, & dolore uidentur carere. Sed hæc

subtiliter quærere alterius otij est. Omnino quorum mo-
nitio acerbitate, & obiurgatio contumelia uacat, eorum com
motio animi laudanda mihi uidetur. quam certe paucos
seruare animaduertimus. imò cum improbitatem, per-
uersitatem'que alicuius insectantur, petulanter nimis id a=
gunt, propterea quod sinunt animum suum celerius occupa
ri ab iracundia, quàm ratio prouidere possit. Patiūtur igi
tur cotidie bene morati homines à necessarijs odiosam uer=
borum asperitatem, & maledicta, & contumelias, quoni-
am uehementiores animi commotiones illi temperare ne-
queunt, nec item mediocritatem perspiciunt ineptæ cuius-
dam lentitudinis, & furiosæ iracundiæ. quam quidem me
diocritatem necesse est nos retinere, si amicorum suauitate,
aut propinquorum beneuolentia frui uelimus. Præterea
ex maxime raro genere hominum, ac penè diuino est ne-
cessarius is, qui praestantiam aut ingenij, aut fortunæ ob-
tinens cum suis aequabilitatem seruet, nec tantum sibi su=
mat, ut ostendat quae habet, ea esse maiora, quàm sint, nec
rursus in aliud uitium incidat, quam dissimulantiam ap=
pellant, ut sua obtegat, & eleuet, ne amici facultatem habe
ant illa petendi, aut inimici quasi ansam reprehendendi.
quin potius laudo hominem se ipsum totum patefacientem,
& aperte indicantem res, qualis sit, & confitentem sibi
inesse quae sunt neque maiora, neque minora, eadem'que
deferentem amantissimis sui hominibus. Quanquam So-
cratem Græci, & Romani Africanum Aemylianum lau=
dant, quod uterque in omni sermone esset dissimulator. at=
tamen difficile est nunc dissimulatorem reperire, qui ad ho
rum normam res suas cum uenustate dissimulet, cum præ
sertim illi hoc uitae institutum sequerentur fastus fugiendi
caussa, non pecuniae comparandæ, quae omnes ferè nunc
ad se trahit. Rectum quoque est alienationem, disiunctio-
nem'que facere cum ijs, qui Cynicorum more uiuunt, etiam
si nos cognatione attingant. hi enim cum inimica uerecun=
die sint, homines non re, sed nomine tantummodo haberi
debent. Placet igitur necessarius qui ingenuo pudore deter-
reatur

veatur ab rebus turpiter gerendis, quas praui sua sponte obeunt. ostendit enim se ab illis abhorrere timore infamiae, quae certe prohibet hominem probum uolũtario studio res agere turpes. Nullũ tamen uitium hodie frequentius cernitur, gratius'que habetur, quàm impudentia in nostrorũ Sacerdotum aula. crescit'q; etiam illa in dies, & maior efficitur, quo plures habet, qui illam fouent. Quid? quod magna accessio ad tale uitium facta est post, quàm patrum memoria in Italia constitutum est regnum Exterarum gentium, & in hanc Vrbem pulsi à suis Regib. concurrerunt ex ultima Hispania, quidam ementitum Christianorum nomen habentes, quos plebeia uoce Maranos dictitant. hi enim diuturna seruitute Regum Bethycorum, & aliorum Mauritanorum, qui usque ad nostram aetatem in Hispania regnarunt, ad nimiã sunt eruditi assentationem, quam perpetuam comitem impudentiae ueteres existimabant. quanquam uideo primum emanasse hanc labem à Clemente. V. Pont. Max. nam cum Põtificijs comitijs illius absentis ratio habita esset à summi ordinis Antistitib. qui Perusiae erant, primus tantum honorẽ adeptus Romanas opes, latinos'q; Sacerdotes in Galliam ulteriorẽ traduxit. primus res sacras, & negotia tum publice, tum priuatim ad religionem pertinentia Auenione transigi uoluit. ac propterea auctor fuit, ut Sacerdotes, et Sacerdotum adsẽclae prauis aulicorũ Galliae morib. inficerentur, & toti ad profana instituta delaberentur, nec ullum ad integritatem, ad fidem, ad pudorẽ, ad modestiam, ad religionem respectum haberent. Di genus istud hominum mortuum perdant, qui in Italos nostros tantam uitae turpitudinem ingenerarunt. Et certe genus orationis tam maledicum nó usurpassem, quod scitis quam exsecrari soleam, nisi hanc personam, & has partes honorib. Pontificum Maximorum, & Italorum ornamentis mihi tributis deberem & possem sustinere. atque etiam tacentibus caeteris facile ipse etiam nunc reticuissem, nisi compressam diu patientiam, & modestiam rei indignitas me coegisset allidere, tantum'q; acerbitatis, cui concoquendae aptus nõ

eram, effundere in pessimũ hoc genus hominum, qui ut primũ ferè in lucem suscipiuntur, et hoc caelesti spiritu augeri incipiũt, se in Italia ortos esse obliuiscuntur, et deínceps qd illius dignitas postulet, non uident, & maiorum nomen, sacra, memoriam ueterum, patriæ gloriam, religionis decus, & illustrium uirorum monimenta suis flagitijs euertunt. Sed hæc aliàs pluribus, nunc ad propositum reuertamur. Celebrantur quidem multa dicta Pythiàdos filiæ Aristotelis grauissima, ut appareat eandem ipsam nó tam in gremio educatam, quàm in sermone patris, quo nemo unquam fuit uel acumine præstantior, uel festiuitate, & lepore politior, uel suauitate códitior. Ex illis autem id etiam accepimus. Nullum esse pulcrius coloris genus in facie hominis ingenui, quàm id, quod ob uerecundiam superueniret. Musonij quoq; recentium Stoïcorum longe clarissimi eulogium est, hominem uenerationem ab alijs facile consequi posse, si se ipsum primum uereretur. Atque huiusce rei fructum, nam uerecundiam inter uirtutes non recipit Aristoteles, expressit Theophrastus alio tamẽ sensu, cum dicat, te ipsum ueretor, & alium non uerebere. Hæ sunt præcipuæ uirtutes, ad quarum planè sonum animi obsorduisse uidentur necessariorum. loquor autem de ijs necessarijs, qui ante oculos sunt, quos uidemus, aut de quibus recentem memoriam accepimus, aut quos nouit uita communis. in istis enim raro uirtutis decus inest, è quo honestatis lumen appareat. Suauitas autem in cósuetudine condimentum esse necessitudinis ueteres iudicabant. Sed uideamus etiam quemadmodum illa frui possimus. Primum illa aut ex pari, mutuáque beneuolentia oritur, aut ex communitate studiorũ, uoluntatumq́ue sine ulla exceptione, aut ex sermone, qui urbanitate redundet, & sale, ac lepore affluat. Quis hodie quæso est, à quo hæc separatim, aut coniunctim exspectari possint? omnes enim tandiu se beneuolos ostendunt, quoad fructum aliquem ex ea beneuolentia se percepturos confidunt. omnes adulationib. blanditijs, & assentationibus student, & in congressionibus, conuictu'que, et sermonib.

nib. familiaribus blandi sunt, uoluptatem'que aucupantes omnia laudant, nulli rei repugnant. atq; interim sibi iactantur se nemini fore molestos, si ad uoluntatem loquantur omnia, nihil ad ueritatem. Hoc quidem necessariorum uenenum est maximum, quo tamen multos infectos animaduertas. nec uero id accideret, si perspicerent quanta mala eiusmodi uitium importare soleat. Iucunditas igitur in necessarijs illa expetenda est, quam comitas gignit, illáque tum sine dubio fruemur, cum senserimus eosdẽ ipsos laudare nostra, ut oportet, nec nimis effuse, nec nimis parce, atque etiam è nostris rebus ea accipere, quæ accipienda sunt, & quo modo par est, & similiter non probare delicta. quin ea obiurgare. quod quidem cum alij efficere debent, tum maxime qui aut excellentis ingenij magnitudine, aut praeclara eruditione, atque doctrina, aut utraque re sunt ornati. ita enim in honestioris uitae perpetuitate consistent, in ueroq; necessitudinis officio non claudicabunt. Enimuero expertes omnis humanitatis essemus, si in priuatum amicum perinde illudere uellemus, atque in Tyrannum. qui sanè aures obstructas ueritati habet, quique cupit animos familiarium suorum semper conuersos esse non modo ad sensum suum, ac uoluntatem, sed etiam ad uultum, atque nutum. Ne multis. tristitia in coniunctione ita euitabitur, si quotiescunque congrediemur cum magistratibus, aut cum priuatis, aut cum minus magisue necessarijs ea tribuamus, quæ æqua sint, & nonnihil studeamus delectare, repulsa tamen mœstitia. nec interim laboremus de honesto, & utili, quoniam id forsitan consequetur. quanquam oportebit aliquando, aculeum etiam quẽdam mœstitiæ defigere, quo maior aliqua uoluptas inde oriatur. propterea dulciores necessitudinis fructus erunt, si acerbiusculi quandoq; præcesserint. quãquam Demonacta Cyprium Lucianus eius uitae scriptor laudat, quod nunquam altiore uoce cum amicis egerit, uel incompositos gestus ediderit, uel in grauiorem indignationem eruperit, etiam si obiurgare oporteret. sed peccata tangebat, & peccantib. ignoscebat. atq; huiusce rei exem

plum à Medicis petendum esse censebat, qui morbos leuant, & interim nulla grauiore uerborum acerbitate in affectos utuntur. & eo quidem magis, quod hominis sit peccata committere, Dei autem, uel hominis Deo paris peccata corrigere. Sed nos Aristotelem correctione quadam adhibita sequimur. Omnino suauitas illa gratior erit, si libertate cõdita sit, ac facilitate, cum præsertim inter omneis constabit nos medium sic sequi, ut extrema illa caueamus, in quibus uersantur placidi, siue blandi, et assentatores. alteri enim uoluptati student nullius emolumenti caussa, alteri tantũmodo sui. Quã obrẽ mansuetissimi esse debent necessarij in suis morib. declarandis erga amicos, & propinquos, quod facile assequentur, si cogitauerint quietem esse necessariam uitæ, atque in illa ipsa oportere homines ioco se recreare tanquam fessos labore in peropportuno diuersorio. Talis autem congressio dulcis sit, ac æquabilis, eaque fiat ad tristitiam mitigandam, penitus'que leuandam. nec aliter sermo habeatur nisi audiendo, & dicendo quæ oportet, & quo modo par est. E communitate autem hominum, nedum è necessitudine exterminari uelim eum, qui profusa dicacitate beneuolentiam conciliare sibi studet audientium. hoc enim Mimorum erat ueterum, & Ethologorum, qui nihil præstabant ingenuitatem, et ruborem turpitudine uerborũ, & rerum obscœnitate, aut certe scurrarum, qui profitentur neq; sibi, neq; alijs parcere, modo risum moueant. propterea interdum ridiculo dant manus, uinciq; se patiũtur, atq; illa effundunt, quorum urbanus non modo non quicquam diceret, sed ne audiret quidem. nihil etiam laborant, an is doleat in quẽ cauillati sunt. Afferẽt igitur suauitatem necessarij, si moderate dicta usurparint, quæ sale aspersa sint, comesq; etiam habebuntur, et uenusti. Et certe eiusmodi, ut ita loquar, corpis, & animi motiones significationẽ dant morũ qñquidẽ mores similiter, ac corpa motionibus discerni pñt. Itaq; elaborare in eo studio necesse ẽ, ut libẽter tũ dicamus, tum audiamus, quæ ad modestũ uirũ, liberalẽq; ptinent, qđ multa incidere possint in cõgressibus nostris, et cõsuetudine uictus.

uictus, proborumq; hominum sermonibus, quæ decent audire etiam per iocum dicta. Non nimis tamen studiosum iocorum esse oportet, quãdoquidem difficile est moderationem seruare, ne ad licentiam delabamur iocorum frigidorum, & planè seruilium, quos etiam damnamus in ueteribus comicis. Denique suauitatis usus ex necessario tum nobis cõstabit, cum ille intellexerit se esse debere sibi ipsi tanquam legem quandam in iocando, & salibus facetijsq; utendo, ne amicos uulneret, quos caros habet, ne in calamitosos illudat, qui subleuandi potius sunt, quàm irridendi, nisi forte se immoderatius iactent. Huiusce quidem suauitatis expers est magna pars Barbarorũ. hi enim in consuetudine aut penitus insulsi sunt, & illepidi, aut submoleste ferunt, si audiant aliquid facete dictum, & ioco, risuq; elusum. id, quod agrestes facere solent, & homines ab urbanis institutis, & moribus abhorrentes. Neque uero intellegunt, quàm sit aptum uitæ esse cum uiris facetis, & iucundis, & quàm conferat ad remissionem animorum elegantiam dictorum sequi, & urbanos, festiuosq; homines cõplecti. Existimabat Cicero suo etiam tempore minus Romæ se posse agnoscere imaginem antiquæ, & uernaculæ festiuitatis, quod in illam infusa esset peregrinitas, quod'que maxime receptæ essent brachatæ, & transalpinæ nationes. uidebantur enim istæ ipsæ nationes homini uere Romano nõ solum carere omni festiuitatis laude, uerum etiam alijs impedimento esse, quominus illam agnoscere, & consequi possent. Quid uos censetis eum dicturum fuisse, si nunc reuiuisceret? & uideret Romam suam? quæ nullo alio modo celebris esse potest, nisi ex concursu talium Sagatorum, & Brachatorum, & aliorum eiusmodi prouincialium. Certe hominem magnopere moueret miserabilis patriæ aspectus, cum magna illius pars habitatorib. careat, & situ obsita sit, ædificiaq; sacra, & profana fœde disiecta occurrant, & maxima domorum uastitas, & cœnosa, ac squalida uiarum facies appareat, & ciues ob partium studiũ communem salutem, et Italiæ libertatem neglegant. sed omniũ maxime illum cre

do perturbarent ineptiæ quorundam, qui omisso studio ueteris linguæ, quæ eadē huius Vrbis, et uniuersæ Italiæ propria erat, dies, noctes'que incumbunt in linguam Geticam aut Daciam discendam, eandem'que omni ratione ampliandam, cum Goti, Visgoti, & Vandali, qui erant olim Getæ, & Daci, eam in Italos inuexerint, ut arteis, et linguā, & nomen Romanum delerent post, quàm Romanis etiam imperiū ademerant. In Bybliotheca nostra asseruatur liber incerti auctoris græce scriptus de reb. à Gotis in Italia gestis. in eo memini me legere Attilam Regem post partam uictoriā tam studiosum fuisse Goticæ linguæ propagandæ, ut edicto sanxerit, ne quis lingua latina loqueretur, magistros'que insuper è sua prouincia acciuisse, qui Italos Goticam linguā edocerent. Apud doctos etiam illos uiros, qui commentarios rerum multarum confecerunt, eosque in Sudæ nomine ediderunt, obseruaui scriptum, illū ipsum Attilam post Italiam fœde uastatam cum Mediolani uictor esset, pictos uidisse Principes Romanos in aurea sella sedenteis, & ante illorū pedes multos Scythas interfectos, tum iussisse, ut se pingerent in solio sedentem, & Principes Romanos saccos, & arcas auri plenas baiulanteis, illudq; ante suos pedes effundenteis. Ergo Attila in Romanos grauiter sæuījt disturbandis Italiæ Vrbibus, cædendis Italis, agris comburendis, demoliendis templis, latinam linguam obliterando, picturam insolentis, ac superbi argumenti proponendo. Hæc qdem tolerabilia. nam uictoriæ, & armorum sunt. sed quis ferat post Romam suis ciuib. & Italiā suis principib. magna ex parte restitutam exsistere Italos? qui patiantur Goticam, & Vādalicam linguam inolescere, illam celebrent, & ueteri latina, si Dis placet, potiorem esse dicant. Hæc hactenus, ad alia progrediar, męq; ad meum munus, pensum'que reuocabo. Laurentius Pater omni genere leporis excellebat, ac propterea iucundus amabilis'que erat omnibus tum priuatis, tum principibus. Ferdinandus maior Neäpolitanus Rex honorifice excepit eum in portum Neäpolitanum egressum. Deinde

cum homini

cum homini suaderet, ut equũ cõscenderet, qđ nauigationis tædio eum magnopere commotum uideret. Mihi, inqt, bone Rex equo opus non est ad leuandum tædium nauigationis, sed ad afferendum ciuibus meis nuntium de salute patriæ. Neäpolim enim uenerat, ut æquiores conditiones pacis impetraret à Ferdinando, qui Alphonsum filium habebat cum uictore exercitu iam circunsidentem Florentiam. Multa etiã alia eiusdem ipsius dicta celebrantur admodũ salse pronuntiata, quæ omnino indicant diuinum illum uirũ urbanitate, & politissimus facetijs longe præstitisse æqualibus, & superioribus omnibus. Nec sane id mirum cuiquam uideri debet. siquidem genus istud iocandi magna ex parte ducitur siue ex admirabili natura, siue ex præclara doctrina, siue ex insigni eloquentia, siue ex magno rerum usu. quarum laudum excellentia cum ille floreret, elegantissimus, ac festiuissimus semper est habitus, diuq; præfuit Florentiæ, & urbanis eodem tempore, & bellicis rebus. IVL. Nunquam certe de suauitate hominum tam scienter, tam que copiose disputares, nisi unus omnium suauissimus, uenustissimus, et dulcissimus esses. Quid? quod uideris tãta comitate excellere in unoquoq; cõplectendo, ut omnes huiusce rei quoq; palmam, quemadmodum cæterarum tibi deferant. Paterna etiam laus in iocando in te enitescit. nam cum primis rationem habes hominum, rei, temporis, nequid iocus de grauitate decerpat. hunc autem mira hilaritas comitatur, quæ singularem bonorum omnium beneuolentiam tibi conciliat. LEG. Mirabiliter lætor me iudicari dignum beneuolẽtia hominum ex hac ipsa hilaritatis laude, quam natura mihi peperit, & uoluntas confirmauit, non ex assentatione, quæ quidem bonis intolerabilis est, cum ad illius uanitatem accessit auctoritas. Iam uero quantum illud est, quod assentator à uero amico distingui, & internosci tam potest adhibita diligentia, quàm omnia fucata, & simulata à synceris, atque ueris. Denique magis iudicio bonorum, quàm insignibus gloriæ delectari debemus. IVL. Hæc uox multa tibi in ore est, illaq;

doces non solum fugiendam esse inanem gloriam, sed etiam utilitatem, quæ aliquando gloriam consequi solet.
LEG. Illiberalium artium studiosi emolumentum spectent necesse est, sacerdotes, religionis decus. Quam ob rem, cum uideam non sæpe in necessarijs etiam esse hanc bene merendi uoluntatem, adducor, ut existimem illos quoque cauendos esse, ne doleamus, cum incommodis nostris rebus nullum ab illis affertur præsidium, maximeq; si illorum fidem, & opem implorauerimus. Et certe consentaneum est in rebus tam tristissimis, quàm florentissimus necessarios adesse. nam qui aduersa fortuna conflictatur, subleuari expetit, & qui secunda fruitur aliorum indiget, quibuscum uiuat, & quos beneficio ornet, si uolũtatem ad officium propensam habet. Veruntamen in duriore fortuna magis illi expetendi sunt, modo utiles sint. quanquam in rebus prosperis honorificentius quodammodo est bonos habere, quos officijs prosequare, & quibus usu domestico coniungare. In utraque etiam fortuna necessarij aspectus iucundus est. secundas enim res splendidiores facit consuetudo necessariorum, & aduersas leuiores, quod homines sentiant dolorem imminui suum, si æquè dolentes alios uiderint. Accedit etiam, quod necessarius consolationem afferre potest aspectu, & uerbis. dummodo is est, qui industria ualeat, & dicendi facultate ea præditus sit, qua nec amici animum debilitari, nec cadere sinat. Quotus autem quisque est? qui uersetur in studio cognoscendi uoluntatem, & mores alterius, ut possit illum miserum in maximis suis erumnis, & luctibus ad tranquillitatem animi traducere. quanquã sapientes animo præsenti semper esse oportet, & excelso, altoq;, & uirtutibus exaggerato. ita enim cauebunt ne necessarij secum doleant. eoque magis, quod proprium illorum uirtutis esse statuimus abhorrere à plorantib. simul, & mœrentibus, quandò muliercularum est procliuitatem ad luctus habere, & gemitus. Nec etiam facile reperias, qui rebus suis florentissimis necessarios ad se uocent, quod ferè iudicent illos indignos, qui ornentur, nisi paribus uitæ

impuræ uitijs teneantur. Contra ad afflictos, ac erumnosos neminem uideas accedere, cum tamen uerus amicus ultro debeat se conferre ad alium, qui in misera, ac perdita est fortuna. Enimuero ad hominem secundis rebus utentem properandum est, ut operam nostram deferamus ad fortunam iuuandam, tarde autem accedendum, ut commoda nostra augeamus. nec enim decet utilitatis suæ caussa properare. Homines tamen nostris tēporibus ita affecti sunt, ut quisque ob priuatum compendiū honestum putet ad amicū aduolare, ut suas facultates, copias, opes amplificare possit, uel spolijs eorum, quos summa necessitudine attingunt. Omnino pauci habentur, qui ueræ beneuolentiæ, & germanæ caritatis solidam expressam'que effigiem teneant, umbra, & imaginibus tantum utuntur. utinam eas ipsas sequerentur. Molestum igitur nimis est tantis necessitudinibus implicari, maxime'que si illæ ob utilitatem instituantur. multorum enim inopiam leuare uidetur esse non humanæ facultatis, sed diuinæ, quoniam uix priuati facultates ad id satis esse possunt. Quod si propter uoluptatem conciliatio fiat, nimirum pauci admodum uoluptati hominum hoc in genere satisfacere possunt, ut in solennibus epulis condimenta. Tales autem facile ius amicitiæ deserūt, & familiaritatem extingunt, quoniam aut pocula, aut pila, aut tessera, aut res alia illiberalis conciliatrix fuit. In foro etiā conciliatæ amicitiæ nō diuturnos fructus ferunt. de ijs loquor, quæ inter caussarum patronos intercedere solent. alter enim alterum intuetur tanquam exemplar suæ rapacitatis, aut certe aduersarium, & obtrectatorem laudum suarum. Clientes itē ferè semper inuisos habent eos, quorum industria, & eloquentia caussam obtinuerint id quod Marco Tullio contigisse legimus. quanquam ille patrocinium suum non magnopere uenale habuit. ante, quàm igitur in exsilium iret hæc ad Atticum scripsit. Ita sum, inqt, destitutus, ut tantum requietis habeam, quantum cum uxore, & filiola, & mellito Cicerone consumitur. nam illæ ambitiosæ nostræ, fucosæ'que amicitiæ sunt in quodam splēdore fo-

rensi positæ, fructum domesticum non habent. itaque cum bene completa domus est tempore matutino, cum ad forum stipati gregibus amicorum descendimus, reperire ex magna turba neminem possumus, qui cum aut iocari libere, aut suspirare familiariter possimus. quare te exspectamus, te desideramus, te etiam arcessimus. Multa sunt enim, quæ me soliciant, & angunt, quæ mihi uideor aures nactus tuas unius ambulationis sermone exhaurire posse. Sed nihil etiam minus idem Cicero perfidiam multorum amicorum est expertus, post, quàm ad Pompeium accessit. contra Cæsarem bellum gerentem. in Vrbem igitur reuersus Planco rem totam his uerbis explicat. Quod autem, inquit, mihi de eo, qđ egerim, gratularis, ita te uelle certo scio. sed ego tam misero tempore nihil noui consilij cepissem, nisi in reditu nihilo meliores res domesticas, quàm Remp. offendissem. quibus pro meis immortalibus beneficijs carissima mea salus, & meæ fortunæ esse debebãt, cum propter eorum scelus nihil mihi intra parietes tutum, nihil insidijs uacuum uiderem, nouarum me necessitudinum fidelitate contra ueterum inimicorum pfidiam muniendum; putaui. Restat aũt locus huic disputationi maxime necessarius de studiosorum amicitia, quo exsistit controuersia, an multiplex sit illa instituenda. Eqdẽ aiaduerto nõnullos censere talium amicorum numerum præscriptum esse oportere, ut ciuium, qui Vrbem incolunt, quandoquidem ciuitas neque ex decem hominibus, neque ex decies centenis mulib. constat. alteri enim uix domum constituerent, alteri prouinciam ualde populosam efficerent. Verum id asserunt etiam, certum quendam numerum non describi in ciuitate constituenda, talemque esse illum, quem medium interponunt inter numeros præfinitos, propterea iudicant amicorum copiam præscriptam esse debere, eamq; paulo maiorem, qua & uictus consuetudine delectemur, & domesticis officijs cõiungamur, quoniam istuc tum amabile uidetur esse, tum maxime cum amicitia consentaneum. Sed ut aliquando orationem concludam meam, fieri non potest, ut quis fide opti-

ma unà cum multis uiuat. Accedit etiam, quod communitas illa uitæ, & uictus diuturna esse nequit, nisi ex consensu naturæ, & morum conuenientia proficiscatur. id, quod in multis perdifficile est. quædam enim alijs iucunda sunt, alijs mœrorem afferunt. Itaque stabilitas necessitudinis eorum non uacillabit, qui totidem parauerint sibi amicos, quot idoneos fore cognouerint ad communem uitam liberaliter agendã. res enim magni negotij est, multos amare. propterea à multis etiam redamari difficile est. Quanquam autem constat omnium rerum, quas ad beate uiuendum natura nobis comparauerit, nihil esse maius, nihil iucundius necessitudine studiosorum, tamen ex omnibus seculis uix duo paria necessariorum apud latinos commemorantur, quinque apud Græcos. atque id mihi mirum uidetur, quod eiusmodi quasi sanctioris necessitudinis uincula inter duos tantummodo fuisse dicuntur. Apud latinos quidem inter Africanum, & Lælium, M. Tullium & Atticum. sed apud Græcos inter Theseum, & Pirithoum, Achillem, & Patroclum, Phintiam, & Damonem, Epaminondam, & Pelopidam, Orestem, & Pyladem. atque hos duos fictæ ueterum fabulæ declarant amicitiæ gloria longe alijs præstitisse. Itaque memoriæ proditum est Scythas illis templum construxisse, & diuinis honoribus nomen eorum ipsorum celebrare solitos. Columam quoque æneam erexisse, in qua inscripta essent praeclara utriusq; facta. puerorum quoque teneras mentes prima institutione formari earum rerum, quas uterque pro altero gessisset. Necessitudo igitur studiosorum, qui pauci sint, augetur ex consuetudine, eaque in dies honestior efficitur. siquidem unà uiuentes multa liberaliter agunt, & siquid deliquerint inter se castigant, seligunt'que interim, id, quod maxime uerum compererint. Sed, ut dixi, paucos esse oportet, quia naturæ propémodum repugnare uidetur, nos posse tenere in angusta, ut ita loquar, domo magnos necessariorum greges ueri amoris conspiratione consentienters. & eo quidem magis qđ multis simulationum inuolucris tegitur, & quasi

uelis quibusdam obtenditur uniuscuiusque natura. Addo illud etiam, ex parua stipe nec multos seruos, nec multos amicos parari posse. Et quae nam est stips, & pecunia amicitiae? Beneuolentia, & caritas, & gratia cum uirtute. quibus quidem rebus nihil rarius habet natura. unde non licet multos amare, & à multis mutuo amari. Et certe, ut flumina in multos riuos diducta, minora fluunt, sic animus in multorum amorem, & studia distractus facile obtunditur. Turpe autem est in propinquos immoderatius se gerere, si illi fratres, aut filij sint, cum praesertim qui talia committunt, similes uideantur ineptis colonis, qui suis agris omissis alienos colendos suscipiunt. Praeterea impij, & in numero potius ferarum, quàm hominum habendi sunt qui eodem loco fratres non habent, quo seipsos, & in illorum inuidiam quicquam aut locuntur, aut agunt, aut meditantur. Etenim qui fratrem odit non potest non patrem odisse, qui eum procrearit, & matrem, quae pepererit. Hanc raram fratrum gratiam in alijs conspicata Apollonis Cycicena Eumenis Regis mater fertur Dis gratias agere consueuisse, atq; seipsam fortunatam existimare, nõ ob id solũ quod magnas opes possideret, & amplissimo regno imperaret, sed ẽt quod treis filios Attalum, Philetaerum, & Athenaeum uideret cingentes latera Eumenis natu maximi, & eundem ipsum in medio illorum gladios, & pila habentium sine timore uersari. Quin etiam mirae pietatis exemplum Attalus in Eumenem fratrem dedit. cum enim Perseus Macedoniae Rex capitali odio dissentiret ab Eumene Rege, cognouissetq; illũ Delphos petere, disposuit armatos, q eundẽ ipsum è naui egressum opprimerẽt. atqui hi cum Regis imperata facientes magnum lapidum numerum in eum coniecissent, profugerunt, rati illum interfectum esse. nam hominem in terram collabentem uiderant. Pergamum interim affertur Attalo de morte fratris. tum ille & Rex declaratur, & Stratonicen, quae fratri nupserat, uxorem ducit. Sed post, quàm audiuit fratrẽ uiuere, illumq; Pergamũ aduentare, insignia regia deposuit.

atq; priuatus, ut solebat, in satellitum comitatu Regi obuiã prodijt, qui quidem Attalum comiter excepit, pristinamq; uxorem complexus illam in magno etiam honore apud se habuit. Quinetiam cum Eumenes sine ulla fraterni scele ris suspicione moreretur puerũ regium, et regnum, & uxo rem fratri commendauit, q non multo post purpurã, et insi gnia regia eidẽ puero detulit, Regẽq; salutauit. Et certe pro-bi filij non solum propter parentes diligunt seipsos, sed eti am propter seipsos, quippe qui cogitent se cum multa bene ficia parentib. debeant, tum id praecipue, quod pretiosissi-mam omnium, & iucundissimam fratrum supellectilẽ ab illis consecuti sint. Lacedæmonij qdem nullũ genus honoris omiserunt, qđ in Castorẽ, et Pollucem nõ congesserint. itaq; statuas illis positas Docana, ut Plutarchus ait, appellabant, haec aũt duo ligna erant pari magnitudine expolita, quæ etiam duobus incuruis connectebantur lignis. indicabant enim talium lignorũ argumento q̃ mutua eorum fratrũ fu isset pietas, quanta concordia, quanta uirtutum omniũ simili tudo. Fabulãtur etiã Pollucem talitro siue pugnoficto quẽ=dam exanimasse, quod fratri apud se obtrectasset. Pater autem uoluntatem in filium propensam semper habere debet, nec unquam studium illius ornandi intermittere. atque eo accuratius id faciet, quo magis intellexerit filium ad sibi obsequendum comparari. aliquando tamen patrem suum erga filium amorem dissimulare uelim, præsertim si illum suis præceptis minus obtemperantem uideat. nam fi=lij contumacia fortasse tum frangetur, cum paterna indul-gentia desierit, & facilitas. Aristippo filiũ à se arcenti, uxor conspicata, satin' saluæ, inquit, ex te est. Tum ille despuens, quanquam, inquit, ex me est, nihil tamen me ornat. Sed hic nimis processit. Enimuero neminem hoc errore duci oportet, ut siquid Socrates, aut ille ipse Aristippus contra morem, consuetudinem'que ciuilem fecerint, locuti'ue sint, idem sibi arbitretur licere. magnis illi, & diuinis bonis hanc licenti-am consequebantur. Noster etiam Isocrates praecipiebat Demonico, ut periucundus omnibus occurreret, & optimo

quoque familiariter uteretur, quandoquidem alteris non molestus, alteris carus futurus esset. Item ut cum ijsdem hominib. neque persæpe congrederetur, neq; de ijsdem reb. longiores conferret sermones, quoniam satietas in omni genere exoriri solet, atque etiam ut neminem sibi conciliaret amicum, nisi ante explorasset, quemadmodum priores tractasset amicos, quod speraret illum in se talē futurum, qualis in alios fuisset. Iubebat etiam, ut tardus in gratia ab aliquo ineunda esset, sed initam tueretur. æquè enim illiberale esse omni carere amico, ac plerosque mutare amicos. Præterea ne amicorum fidem experiretur cum detrimento, néue amicorum expers esset. hoc autem ab illo tum fieri, si inopiam simularet. Praecipiebat etiam ut res, quæ dicendæ essent, périnde cum amicis communicaret, ac illæ reticendæ essent, quoniam si id, quod optabat, nō impetrasset, neminem laederet. sin autem impetrasset, magis illorum mores perspexisset. atque etiam ut amicos probaret ex afflicta fortuna, & communione periculorum in uita, quoniam ut aurum igni probamus, ita amicos in afflicta fortuna discernimus. Admoneatq; illū ita recte amicis uti posse, nisi preces illorum expectauerit. quin potius ipse ultro opportune præsto' ijsdem ipsis fuerit. & similiter turpe illū arbitrari debere uinci inimicorū maleficijs, atq; amicorum beneficijs superari. Item ut eos amicos magis sibi adiungeret, qui non solum tristissimus nostris reb. dolerent, sed etiam florentissimis non inuiderent, quod multi exsisterent, qui etiam si participes doloris essent, inuiderent tamen praestanti, florenti'que amicorum fortunae. atque etiam ut apud præsenters amicos absentium amicorum crebram faceret mentionem, ne absenters uideretur neglegere. Haec de amicitia præcepta ab oraculo Apollinis Pythij, non ab Isocrate edita Demonico ciui suo credere par est. Demonico, inquam, adulescenti, & tum primum Remp. capessenti, & ciuilis uitae munera in oculis populi Atheniensis obire incipienti. sed maxime pertinere uidentur ad uniuscuiusque ætatis & patriæ, & ordinis homi-

nes, cum præsertim late pateant omnia, quæ ab hoc diuinæ uirtutis, & eloquentiae homine excogitata sunt uel ad rectissima, atq; honestissima studia disciplinarũ psequenda, uel ad uirtutis decus amplectendũ, uel ad remp. sapiẽter gubernandã, uel ad humani officij, & diuinae religionis rationem colendam. Est etiam illa Platonis uera, & uobis non inaudita uox, necessarios fieri conciliatore Deo, & diuini numinis ductu, propterea si illi uiolentur, diuinum quoq; numen uiolari. Hactenus mihi uideor de necessarijs, quid sentirem potissimum dixisse. siqua praeterea sunt, credo autem esse multa, ab ijs, si uidebitur, petitote, qui præcipuo consilio ducti eiusmodi rerum tractandarum iusta uolumina confecerunt. IVL. Petemus quidem per otium, sed isthæc tua nunc instar nobis erunt omnium ferè, quæ in aliorum scriptis legi possint. atque etiam posthac remissius, & placatius feremus patriæ desiderium, & rerum carissimarum orbitatem, quandoquidem oratione tua nos ab omni propémodum molestia uindicasti.

LEG. Iam tum, cum ad dicendum sum aggressus, animo, & cogitatione prospiciebam uos in hac perturbatione temporum perditorum toleranda ea mente esse futuros, quam ratio, et ueritas præscriberet. Nec sanè tantum operæ, ac temporis posuissem in redigendis præceptis ad quadram de exsilio fortiter perpetiendo, nisi opinio, & spes, & coniectura nostra tulisset Iuli, te nihil contentiosum fore in caussæ meæ æquitate agnoscenda. De Laurentio autem nunquam dubitaui, quin ex nostra præceptione publicam cladem, & domesticas tricas non modo fortiter, sed libenter etiam laturus esset. LAVR. Te iam pridem mi Patrue constitui ad cuius exemplar meos mores, studia, & animi motus formarem, & uitæ instituta quasi deliniarem. Itaque omni in genere uoluntatem sequar tuam, maximas'que gratias nunc & habeo, & ago tibi, qui in communicandis tam præclaris rebus me eodem loco habuisti, quo Iulium patruelẽ. LEG. Amoris quidem tibi primas defero Laurenti, cum à frater=

no amore discessi, id'que iure. nam omnia, quæ iucunda ex humanitate alterius, & moribus homini accidere possunt, ex te mihi accidunt. Quid? quod te aspiciens Petrum fratrem mihi aspicere uideor. Petrum, inquam, suauitate mihi aequalem, obsequio filium, consilio parentem, denique effigiem morum, industriæ, uirtutis, & animi paterni. Vtinam Deus ad hæc tempora illum seruasset, melior profectò esset rerum Italicarum status. nam sine dubio multos Italiæ populos, & Principes suis dementissimis consilijs ad exitium præcipitantes retinuisset. Verum felicitas ipsius, qua interdum est usus, uidetur à fatalibus miserijs, quæ consecutæ sunt, morte uindicasse. De te autem quid dicam? quem necesse erat diligere qualiscunque esses, & talem habemus, ut libenter quoque diligamus propter singulare ingenium, incredibilem pietatem, & eximiam animi moderationem. LAVR. Suspicor me à te sic magnifice commendatum, ut potius inflammer ad huiusmodi laudes consequendas, quàm ut illas agnoscam. Enimuero conscius mihi sum, quàm ingenio mediocri uigeam. Quod autem pietatem meis nauo id mearum esse partium intellego. Di facerent, ut tantum nauarem, quantam debeo. Eximiam tamen animi moderationem in adulescentia obtinere statuo difficillimum esse cum alijs omnibus, tum mihi in primis, qui genere Vrsinorum materno sum ortus, è quo plerique admodum adulescentes domi, et foris res praeclaras gesserunt, & patrem, alios'que maiores habeo, qui consilio, auctoritate, & honorum amplitudine praestiterunt. Quantum censes me animo angi? cum audio de seniorib. maiores nostros, uel imperij nostri fines propagare, uel regna opulentissima alijs parare esse solitos, me autem nihil tale efficere posse. Iwãnes. n. princeps nobilitatis nostræ amplificator Barnabã Vicecomitem Mediolani Dictatorem maximis copijs Etruriam uastantem una dimicatione fudit, fugauit, & castris pene exsuit. Dein ad Scarperiam oppidum obsidione liberandum profectus, exercitum per confertissimos hosteis duxit, nouoque

præsidio

præsidio imposito animos oppidanorum firmiores efficit. Iwannem uirtute, fortuna, gloria, reb. gestis amplissimum Cosmus filius, Italiæ lumen, secutus Franciscum Sfortiam Piceni principem graui bello implicitum commeatu, pecunia, & copijs iuuit, & aduersus Alphósum Regem Neäpolitanum defendit. Mox eidem auxilio fuit cum Mediolanẽsibus bellum gerenti. Postremo Principem Mediolanensem declaratum in Galliæ citerioris regno confirmauit, cum graui bello petitus esset à Venetis, & ab Alphóso Rege. quo etiam tempore è Gallia usque Renatum Regem exciuit, quem missurus erat cum maximo exercitu contra Alphonsum, nisi Florentinorũ opes infestare desijsset. Maluit autẽ Petrus filius iniurias ab Alphonso illatas obliuisci, quàm uindicare, cum præsertim cerneret id fieri non posse, nisi cum maxima rerum omnium confusione, & Italiæ calamitate, cuius auctores ne unquam haberi possent nostri maiores diligenter prouiderunt. Quam ob rem Alphóso defuncto, cum Regni primores auctoritatem Principis Tarentini secuti à Ferdinando defecissent, hunc regno restituit, Iwannemq; Andagauensem Italia abire coëgit, in quam certa Regno Neäpolitano potiundi spe ductus transierat, & cum eodem ipso Ferdinando ad Sarnum collatis signis dimicarat, illũq; uicerat. Nec multo post Fœdericum Principem Vrbinatem armauit, illumq; ad Riccardinam in Boniẽsi agro opposuit Coleoni, quem Paulus II. Pont. Max. inuictum exercitum ducentem è Gallia citeriore uocabat, ut Ferdinandum è Regno exturbaret. Quanquam autem lõgum esset merita oĩa commemorare, quæ Laurentius auus in Principes Italiæ, & populos contulit, tamen quædam summatim attingam. Cum primum Florentinus Populus eum publici consilij auctorem habere cœpit, quanquam adulescentem, Volateræ nouo inuento metallo à nobis defecerunt. itaque non solum patriam à peste summi periculi, sed cunctam etiam Etruriam à cæde, incendijs, & uastitate eripuit. nam illæ prius expugnatæ sunt, quàm uel tormenta admoueri, uel se obsidione cingi senserint. atq;

ita otium, & tranquillitatem florentissimae Italiae regio-
ni peperit, Florẽtino imperio nihil diminuto, quod quidem
inuidi, & ab rationib nostris alieni maxime optabant. Fe-
lix autem huiusce rei administratio effecit, ut Auus meus
& patriae salutis, & ciuium suorum auctoritatis, & pu-
blicæ caussæ defensor, propugnator & auctor haberetur.
atque etiam uindex Etruscae libertatis, custos commodo-
rum optimi cuiusque, præsidium afflictæ Reip. repressor
caedis cotidianæ, defensor templorum, atque tectorum ap-
pellaretur. Mox discordias Mediolani ortas post Galeatij
Principis cædem sedauit, Fratres que exsules in patriam
reuocandos curauit oppresso Frãcisco Brutio scriba, qui rem
Mediolanensem arbitratu suo administrabat. Ferdinan-
do item auxiliares copias misit, quo Hydruntem, & totam
Salentinorum oram facilius recuperaret, quae à Turcis
tenebatur, cum ex Epeiro, & Macedonia, & Aetolia, &
reliqua Graecia Achimetus praefectus Regis Turcarum
maximum armatorum numerum in Italiam transfretas-
set. Atque hac in re summus ille uir caussa religionis con-
uulsas ex omni memoria uoluit inimicitias, quae inter eun
dem Ferdinandum, & seipsum grauissimæ intercedebant.
siquidem paucos ante annos Alphonsum filium cum maxi-
mo exercitu in Etruriam miserat ad Florentini imperij
Vrbes solicitandas & bello omnia infestanda. quanquam
ad id adductus uideri poterat Ferdinandus à Xysto
Pont. Max. qui & officij Pontificij, & religionis, & Dei
oblitus non secus in Italia bella excitare solebat, atq; illa
Asiae, aut Africæ prouincia esset, in qua Turcoe, & Pœni
regnarent, non pars Europæ ex flore clarissimorum uiro-
rum constans, cuius princeps esset Pontifex Maximus, qui
moderatissime, & sapientissime clauum tanti imperij te-
nere, & gubernacula Reip. tractare in maximo cursu, &
fluctib. deberet. Dein eodẽ Xysto si non suasore, & im-
pulsore, certe approbatore Veneti tera, & aquis arma in-
tulerunt Herculi Ferrariensi Principi, cuius rei nuntium
cum accepisset, Ferrariam incredibili celeritate aduolauit,
Principemq;

Principéq; ipsum iam de fuga cogitantem in Vrbe cōtinuit labentem excepit, corruere non siuit, fulsit, & re, fortuna, auctoritatéq; sua sustinuit. ad extremum auctor fuit, ut arma utrinque deponerentur, Italiáque pacaretur. Ferdinandum quoque à suis proditum tutatus est, eidem'que opem, ac præsidium iterum tulit, cum Innocentij Pont. Max. & Principum regni bello premeretur, Pacem'que non multo post inter utrosque conciliauit. SarZanam, & Petram Sanctam duo in Etruriae finib. oppida & locorum natura, & Ligurum propugnatorum uirtute munitissima sub primum ipsius in castra aduentum acrius oppugnata ad deditionem compulit, Genuam'que ipsam per horum oppidorum expugnationem, quasi neruis exsectis solutam, & debilitatam reliquit. Carolum etiam Galliæ Regem suspensum tenuit in Italiam irrumpere cupientem. quo denique extincto uiam idem Carolus, quasi patefactam habuit ad exsuperandas Alpes, & Alphonsi minoris Regis Neäpolitani opes affligendas. Atque in hoc Gallico tumultu Petrus pater meus cum Italiæ dignitatem, socijq; Regis, & Alex. Pont. Max. salutem uehementius, quàm caeteri Italiæ Principes tueretur, contráq; ciuium perditorum popularem, turbulentam'que dementiam à Senatu, & à bonorum causa constanter staret, coactus est patria excedere. Déinceps uaria fortuna iactatus, feliciss ime, ut ego arbitror, interijt, quoniam ea non uidit cum fierent, quæ prouiderat futura. nec unquam illius interitum, ut nimis immaturum defleuerim, quandoquidem nemo parum diu uixit, qui uirtutis perfectae perfecto functus est munere. Memoria igitur harum rerum à maiorib. nostris gestarum me mouet, & uehementiorem aliquando honorum acquirendorum cupiditatem ingenerat. quorum tamen fructus, ita mihi Di propicij sint, potius ad alios, quàm ad me pertinerent.

LEG. Hac etiam in re Laurenti significationem das animi tui excelsi, mire'que benefici. Faxit Deus, ut dignam tam excellenti animo sortiare fortunam. nam certò

ſcio te in honoribus gerendis eandem moderationem retenturum, quam alijs in rebus praeſtare ſoles. Mirarer praeterea quo pacto laudes domeſticas, & quidem ſeruato temporum ordine, memoriter pronuntiare potuiſſes, niſi ſcirem illas uniuerſo iam terarum orbi teſtatas, ac illuſtreis eſſe, à multis etiam in Italia cotidie celebrari. quàpropter facultatem tibi facile ſuppetijſſe arbitror illas memoriæ mandandi. IVL. Quanquam his commemorandis Laurenti oſtendis te nunc ea optare, quæ conſentanea ſint animo tuo, non his moleſtiſſimis temporibus, attamen nihil uereor ne æſtus inſolitæ adoleſcentib. gloriae te abſorbeat, quandoquidem, ut antea Legatus noſter dicebat ſiue felicitate quadam, ſiue diuinitate naturae, ſiue eiuſdem ipſius Legati diſciplina in rectam uitae ingreſſus es uiam. & unus maxime tuorum æqualium mihi uideris aetatem exercere in labore, patientia'que & animi, & corporis, ut eorum, & in bellicis, & in ciuilib. officijs uigeat induſtria. quanquam rerum bellicarum exercitationem eatenus uideo tibi probari, quoad oſtendas te pro tempore ea quoque exſequi poſſe, quæ tua ipſius dignitas poſtulet, & maiorum noſtrorum amplitudo. Nihil autem de tuis ciuilium officiorum ſtudijs nunc dixerim, quæ certe maxima ſunt, & honeſtiſſima, ne neceſſe ſit nobis illa dum laudare uolumus, incurrere etiam in laudes huiuſce Legati, qui ad eadem ipſa te excitauit. LAVR. Mihi male ſit Iuli, niſi potius carere uellem uoluptate totius reliqui ſermonis, quàm te non audire commemorantem laudes patrui Legati. Nec uero eas dico, quas illi pepere liberalitas, manſuetudo, comitas, & humanitas, cum natura earum ſit magiſtra, & dux, ſed quae ducuntur à ſapientia, ab eloquentia, ab literis, quoniam harum uirtutum decus proprium eſt ingenij illius, & induſtriae, quod quidem omnes cupiunt conſequi, non plurimi id ſperant, pauci compotes eſſe poſſunt. IVL. Recte ſtatuis, & uere Laurenti de hoc genere uirtutum. Quantae igitur admirationi nobis eſſe debet hic noſter? qui tam

qui tam copiose, ac eleganter haec omnia exposuit. Et certe nisi ingenium, doctrina, studium, & hominis eloquentia perspecta mihi esset, crediturus eram, quae hodie suo sermone nobis impertiuit, illum iandiu habuisse parata multa commentatione, atque meditatione, ut prima quaque occasione posset illa depromere. LEG. Quicquid in hoc genere profeci id totum acceptum refero iudicio parentis mei amantissimi, & studiosissimi, qui doctorib. ijs erudiendum me tradidit, qui reconditarum literarum gloria excellerent. IVL. Cum de tuis studijs loqueris, semper in habenda gratia Parenti tuo, & praeceptoribus, omne genus humanitatis, quod & à uirtute, & à grato animo tuo proficisci potest, non modo oratione, sed etiam uultu exprimis. Et hac quidem in re soleo ego Parentis tui consilium, & uoluntatem duntaxat laudare, qui tibi adhibuit magistros omnium suae memoriae longe doctissimos, non spectare quàm illi digni fuerint praeceptores tam singulari tua ad omne literarum decus docilitate, quàmque apti ad ornandum ingenium tuum tam acre, tam excellens, tam diuinum, tam admirabile. propterea iudico illos nihil in te efficere potuisse, quod magna laude dignum esset, nisi tu déinceps singulari, & diuino tuo ingenio eximiáque industria ea ornamenta tibi comparasses, quae cum admiratione omnes laudarent. Politianus enim, quo doctore usus es, quándo unquam in splendore uerborum ita elegans, in compositione ita aptus, facultate ita copiosus fuit? ut ipse es. Quándo unquam tantum orationis latinae nitorem, & linguae munditiam assequi potuit? quantum omnes in te esse uident, & nos hodie, & heri te dicente admirati sumus. Quanquam autem nemo eorum temporum scriptor illo fuit pictior, ostendebat tamen se pigmenta illa non satis ex arte usurpare, quemadmodum ineptae quaedam mulierculae facere solent, quae fucum sibi illinunt parum scienter. ac propterea gratiam oris, & uenustatem amittunt. Denique pulcriores uiderentur, si medicamentis fucatis candoris, & ruboris longe

repulsis natiuam elegantiam, & munditiam retinerent. At multa remotioris doctrinæ obseruauit, & in recognoscen da antiquitate diligens fuit, & industrius. Fateor. sed hanc profectò laudem grammatici aucupantur, qua etiam soli ipsi excellere uolunt. Oratores autem, in quorum numerum ille referri optabat, aliud sanè tractant, aliud spectant, aliud etiam student. Hi enim noctes, atque dies in omnium doctrinarum meditatione uersantur. genus quoque dicendi sectuntur cultum, purum, illustre, omnib. uirtutibus ornatum. & quod, denique non approbationes solum, sed etiã admirationes, clamores, & plausus moueat. Memini etiam operam te dare Gentili Præsuli Aretino homini, ut suis temporib. politioris humanitatis laude florentissimo. Sed nihil etiam melior ille fuit, quàm Politianus. id, quod cum ex alijs monimentis eius perspici potest, tum ex orationib. quas in diuersis Italiæ locis complures habuit. in illis enim multa uerba ex triuio arrepta uisuntur, multae quoque elocutiones barbaræ, & agrestes occurrunt, sententiæ autem multæ pueriles, ac imprudentes sunt. Nonnulli tamen eam in primis orationem honorifica laude prosequuntur, quam habuit apud Alexandrum VI. Pont. Max. Legatus populi Florentini, paulo post, quàm ille sacris Christianis publicæ præfectus est. Verum hanc quoq; non satis dignam uideo, quæ iterum legatur. in ea enim minus eleganter expressit id, quod homini exprimendum erat elegantissime. hoc est caussam, cur Romam uenisset, quæ erat, ut per illum Populus Florentinus se conferret ad auctoritatem Pontificis Maximi. ille autem in hoc sensu reddendo plebeiam elocutionem usurpauit, quæ est obedientiam præstare. quam ob rem id genus orationes tempus, ut alias multorum obliuione obruet. Feruntur quoque eiusdem uersiculi faciliore quidem musa facti, sed sine cultu, & latinæ puritatis nitore. Itaque cum tuis uel græcis, uel latinis nemo sanus illos comparauerit. ex quibus latini me plus delectant, græcos magis admiror, utrosque mirum in modum laudo, & probo. cuius quidem iudicij socios etiam habeo oẽs

beo omnes ferè qui in Vrbe cultiorib. studijs dediti sunt. Atque non nihil interdum mirari familiares nostros uideo, te lente & fastidiose, nescio quo pacto, referri solere ad mansuetiores musas, ex quibus tamen non laudem modo ingenij, sed etiam admirationem consequi posses. id quod nuper euenit post, quàm lecta sunt cum alia tua Iambeia, tum hæc, quæ lusisti in Lucretiæ statuam repertam in ruinis Transtyberinis.

Libenter occumbo mea in praecordia
Adactum habens ferrum. iuuat mea manu
Id præstitisse, quod uiraginum prius
Nulla ob pudicitiam peregit promptius.
Iuuat cruorem contueri proprium,
Illum'que uerbis exsecrari asperrimis.
Sanguen mi acerbius ueneno Colchico
Ex quo canis stygius, uel Hydra præferox
Artus meos compegit in pœnam asperam,
Lues flue, ac uetus reuerte in toxicum,
Tabes amara exi mihi inuisa, & grauis,
Quod feceris corpus nitidum, & amabile.
Nec interim suas monet Lucretia
Ciueis pudore, & castitate semper ut
Sint præditæ, fidemque seruent integram
Suis maritis, cum sit haec Mauortij
Laus magna populi, ut castitate fœminæ
Lætentur, & uiris mage ista gloria
Placere studeant, quàm nitore, & gratia.
Quin id probasse cæde uel mea graui
Lubet. statim animum purum oportere extrahi
Ab inquinati corporis custodia.

Quid autem dicam de tua literarum græcarum scientia, & dicendi facultate? Hanc enim quanquam ab ineunte pueritia hausisti à fontibus Atticis, quos tibi aperuit Demetrius Chalcondyla Atticæ eloquentiæ sua memoria facile princeps, tamen procedente aetate sic eam ipsam auxisti, ut nunc nullam aliam linguam, nullum aliud dicendi ge-

nus noscę uideare. Quinetiam plerunque uidimus Græcos ipsos quæ natura, quæ studio, quæ exercitatione consecuti essent, ea tum uel recta esse confidere, uel praua intellegere, cum essent à te iudicata. Multos item græca literatura insigneis uiros domi habes, ad quorum æmulationem non desistis cum omni genere exercitationis, tum maxime stilo augere partam eloquentiam. atque inter hos maxime eminet Scipio Carteromachus, quem honorificentissime pro tua natura, liberalissiméq; tractas, cum præsertim uideas illum quanquam latinum, græce sic loqui & scribere, ut solus post ueterum Græcorum Platonis, Socratis, Demosthenis, & Strabonis interitum, orbæ eloquentiæ tutor relictus uideatur. Viuunt etiam tecum iucundissime, atque coniũctissime plerique alij summo ingenio uiri, ex quibus nonnulli Philosophiam complexi sunt matrem omnium benefactorum, beneque dictorum. Multi ius ciuile, & Pontificium didicerunt, res ad collegij uestri caussas, & summi Antistitis prudentiam maxime necessarias. Quidam rerum ueterum memoriam tenent, ex qua siquando opus est, uel ab inferis locupletissimos testeis excitas. Atque incredibile est quantum horum omnium consuetudo tibi conferat tum ad literarum studia excolenda, tum ad domesticam liberalitatis laudem augendum. Hæc igitur tua instituta immortalia, hæc diuina sunt, hæc fama celebrantur, hæc monimentis scriptorum mandantur, hæc posteritati propagantur. Hæc etiam faciunt, ut apud Iulium II. Pont. Max. nemo sit te uel gratia iucundior, uel auctoritate grauior, uel sapientia admirabilior, uel honore clarior. Et huiusce quidem animi erga te perhonorifica testimonia ille dedit cum aliâs persæpe, tum proxime, cum te exercitus sui Legatum dixit, & prouinciam Aemiliam decreuit, cui cum imperio præesses, ut maiestatem Pontificiam assereres, auctoritatem que collegij summorum Antistitum amplificares, & statum Italiæ, libertatem, iura, leges, iudicia, Vrbem hanc denique sedem omnium nostrum, arcem Regum, lumen gentium, & domicilium religionis defenderes.

deres.

deres. Omnia igitur constituta sunt in tutela, & præsidio tuæ uirtutis, ac sapientiæ. Tibi collegæ omnes tui cedunt, & quasi fasces summittunt. Te publicum orbis terræ consilium in omni genere amplissimum esse uult. Tibi Populus Romanus, & magna Italiæ pars fauet. Tuæ fidei, iustitiæ, & bonitati Italiæ Populi sua domicilia, sedes, rem, fortunas committunt. Tibi exteri Reges sua etiam in Italia regna commendant. Te tua frui uirtute optimus quisque cupit. Tibi eam fortunam omnes optant, ex qua laus familiæ illustrior, decus patriæ maius, & perpetua Italiæ dignitas nascatur. Exi igitur in prouinciam alacriter, & pristina ornamenta honoris, omnia monimenta gloriæ, & sua laudis insignia ad urbem Romam reuocat, cuius etiam Principatum admirabilis tua uirtus tibi pollicetur. LEG. Tu quidem Iuli insigni tua erga me pietate, fide, & caritate ductus omnia mihi tribuis. Enimuero in Rep. gerenda nullum ipse tempus, aut locum prætermittam dignitatis Pontificiæ defendendæ, Italiciq; nominis ornandi. quanquam, ut errorem meum confitear, in magnis periculosisq; rebus non nihil sum timidus, & semper magis aduersos rerum exitus metuo, quàm spero secundos. id'que maxime hoc tempore, quo de iure publico armis disceptari cœptum est. Præterea singularem uoluptatem capio ex augurio tuo, quid enim hoc etiam dissimulem? atque utinam id uerum sit, si Italiae expediat, & è Rep. Christiana sit. Sed iam dies inclinauit, & primæ intenduntur tenebræ. itaque pergamus in Xystum. nam Centuriones, Tribuni Militum, & alij copiarum præfecti me ibi exspectant, ut de summa rei mecum deliberent, simulque cognoscant, quándo in prouinciam cum imperio me proficisci oporteat.

FINIS.

OPTIMVM factu iudicauimus in extremo codice adscribere, quæ uel à nobis aliter proposita sunt, quàm uulgo existimetur, uel Manutiani cusores neglegenter repræsentarunt.

Pagina. 2. Alexandrũ Teium. quanquam exẽplaria Athenæi, quorum impressionem industriæ & uirtuti Aldi Manutij debemus, habent Alexamenus, nos tñ calamo notatos libros secuti sumus, in qb. scriptũ est Alexãder.

4. Turcarum immanem crudelitatem, & quæ secuntur. Noua fortasse uidebitur hæc forma loquendi ijs, qui pauca lectitarint, cum tamen Cicero ea utatur XIIII. in Antonium actione. 9. L. Antonius. scribe C.

11. Illiusq; sororem in matrimonium duxit. Strabonis codex, quo in transferendo utebatur Gregorius Typhernãs ostendebat sororem Hermiæ Eunuchi fuisse uxorem Aristotelis, uerum impressus indicat fuisse θυγατέρα τοῦ ἀδελφιδοῦ hoc est proneptem fratris. Suidas autem docet fuisse filiam Hermiæ, nomenq; ei reddit Theten.

13. adagio dictitant. in mensu antepenultimæ syllabæ uerbi adagij etymon secuti sumus. Video tamen recentiores quosdam eandem syllabam stabilem fecisse. Quod si id recte statuunt, lege adagio ferunt.

17. non uidebatur. scribe. uidebatur.

18. Librorum de anima. Scio Hermolaum ad Saluiatum scribere se transtulisse libros Aristotelis de physica auscultatione. Sed hi penes fratrem & alios Hermolai propinquos Venetijs non sunt, cum tamen libri de anima cum explanatione olim apud eos essent. atq; eosdem libros se uidisse mihi puero referebat Aldus, cum omnia illius opera impressioni subijcere cogitaret. Sed proxime cum omnem supellectilem librorũ Hermolai scrutarer, utriusque argumenti Scripta deesse animaduerti.

33. Senatus dignitas. scribendum auctoritas.

42. hæc enim ex Consolatione Stoïci Crantoris in morte filiæ. Reponendum ita. hæc enim ex consolatione Acade-

mici Crantoris in morte filiorum Hippoclis.
46. iniuriā, & maledicētiam. lege maledicentiā, et iniuriā.
47. familiaritas augeatur. scribe beneuolentia.
61. inimicorum. spectatæ fidei codex habet amicorum.
63. pugno facto. scribe pugno percussum.
68. Socratis. lege Isocratis.

Non diffiteor pauca alia menda à cusorib. effusa, posse occurrere, sed illa minuta omnino sunt, & planè eiusmodi, ut unusquisque ea ipsa à uitio uindicare facile possit.

a b c d e f g h i. Omnes quaterniones præter i ternionem.

VENETIIS IN AEDIBVS ALDI ET
ANDREAE ASVLANI SOCERI
MENSE NOVEMBRI.
M. D. XXII.

AL
DVS

